הלכה · משנה תורה · מפרשים · כסף משנה · ספר נשים

כסף משנה על משנה תורה, הלכות גירושין

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כסף משנה על משנה תורה, הלכות גירושין

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כסף-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-גירושין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ד 5
הלכה ט 5
הלכה יד 5
הלכה כג 5
הלכה כד 6
הלכה כה 6
הלכה כו 7
הלכה כז 8
הלכה כח 8
פרק ב 9
הלכה ג 9
הלכה ד 10
הלכה ו 10
הלכה ח 12
הלכה ט 12
הלכה יג 13
הלכה יד 14
הלכה טו 14
הלכה טז 15
הלכה כ 18
פרק ג 19
הלכה א 19
הלכה ד 19
הלכה ה 20
הלכה ו 20
הלכה ז 21
הלכה ח 21
הלכה ט 22
הלכה יד 22
הלכה טו 22
הלכה יט 23
פרק ד 24
הלכה א 24
הלכה ז 24
הלכה ח 24
הלכה יב 24
הלכה טו 25
הלכה יח 25
הלכה כד 25
פרק ה 26
הלכה ג 26
הלכה ז 27
הלכה ט 27
הלכה טו 27
הלכה יז 29
פרק ו 30
הלכה ב 30
הלכה ד 30
הלכה ז 31
הלכה יט 31
פרק ז 31
הלכה ב 31
הלכה ז 32
הלכה יח 32
הלכה כד 32
פרק ח 33
הלכה א 33
הלכה ג 34
הלכה ד 34
הלכה יב 34
הלכה כא 35

הלכה כב 35
פרק ט 35
הלכה ג 35
הלכה ט 36
הלכה יח 36
הלכה כג 37
הלכה כד 37
הלכה כה 38
הלכה כז 38
פרק י 39
הלכה ג 39
הלכה יא 40
פרק יא 40
הלכה ד 40
הלכה יב 40
הלכה יד 40
הלכה יח 41
הלכה יט 41
הלכה כד 42
הלכה כה 42
פרק יב 43
הלכה טז 43
הלכה יח 43
הלכה יט 43
הלכה כג 43
פרק יג 44
הלכה ב 44
הלכה ג 63
הלכה יא 63
הלכה יג 63
הלכה טז 64
הלכה יז 64
הלכה יח 64
הלכה יט 64
הלכה כ 65
הלכה כא 65
הלכה כב 66
הלכה כד 68
הלכה כה 68

פרק א

הלכה ד

וכן הכותב לאשתו הרי את בת חורין. בריש קידושין (דף ו') ובפרק בתרא דגיטין (דף פ"ה:):

הלכה ט

אבל אם נתנו לה בתורת שהוא שטר חוב וכו' ואם א"ל אח"כ הרי הוא גיטך ה"ז גט. בפ' הזורק (גיטין דף ע"ח):

הלכה יד

בד"א כשהיה הגט בכתב יד סופר וכו' הרי זה פסול ופוסל לכהונה. תמיהא לי כיון דתנן שאם נשאת הולד כשר מה היה צריך לומר שפוסל לכהונה לפיכך נראה דט"ס הוא ובספר כתיבת יד אינו:

הלכה כג

העדים שחותמין על הגט צריכים להיותם יודעים וכו' והוא שיכירו לשון הגט. כתב המפרש פירוש באי זה לשון נכתב אם עברית אם יונית וכו' ואין לומר שיבינו לשון הגט וכו' ואם אין יודעים לקרות איך יבינו אם אחרים קוראים לפניהם עכ"ל. ואיני מבין דבריו שאע"פ שאינם יודעים לקרות למה לא יבינו הלשון כשקורים לפניהם. ומ"ש ועוד שקולא הוא שהקילו בגיטי נשים וכו' אם נאמר שצריכים שיבינו לשון הגט ומשמעות הגט חומרא הוא, גם זה איני מבין שבגט אע"פ שאינם יודעים לקרות כיון שהם יודעים לשון הגט קורים בפניהם וחותמים אבל בשאר שטרות אין חותמים אלא אם כן יודעים לקרות השטר כתבו ולשונו. והטור כתב וז"ל הרמב"ם כתב והוא שיכירו לשון הגט ונראה דאפילו אין מכירים לשונו אם הקורא לפניהם מתרגמו לפניהם שפיר דמי עכ"ל. ואפשר שגם רבינו סבור כן אלא דלא נחת למיתני אלא בשקראו בלשון שהוא כתוב. ויותר נראה לומר דבדוקא נקט רבינו שיכירו לשון הגט דאז לא הוי אלא כעין גילוי מילתא בעלמא אבל אם אינם מכירים לשון הגט הוי כעד מפי עד. וכן נראה שהבין הטור דברי רבינו וגם מדברי הרשב"א בפרק שני דגיטין משמע שהבין כך דברי רבינו ואפשר דיליף לה רבינו מדגרסינן בפ"ב דגיטין (דף י"ט:) האי שטרא פרסאה דחתימי עליה סהדי ישראל מגבינן ביה ממשעבדי והא לא ידעי למקרייה בדידעי ואם איתה לוקמה בדלא ידעי וקראו אחר לפניהם וקמ"ל שסומכים על מה שקוראים לפניהם אע"פ שאינם מכירים הלשון אלא ודאי צריך שיכירו הלשון:

הלכה כד

אע"פ שחתימת העדים בגט מדבריהם וכו'. בפרק השולח (גיטין דף ל"ו) ופירש רש"י מפרשים שמותיהם ראובן או שמעון מעיקרא לא היו חותמים אלא אני פלוני חתמתי עד ולא היה נוקב שמו. מפני תיקון העולם שמאחר שיתפרשו שמותיהם יחזרו אחר יודעיהם ומכיריהם להעיד על כתב ידם.

ומ"ש וכן התקינו בעדי הגט שאין חותמין אלא זה בפני זה. הטעם ביאר רבינו בפרק ט':

וכן תקנו חכמים שיכתוב זמן בגט. בפ"ב דגיטין (דף י"ז).

ומ"ש ומקום כתיבתו. בפרק הזורק (גיטין דף פ') תנן אם שינה שם עירו פסול אלמא צריך לכתוב שם עירו. ומה

שאמר שמא תהיה אשתו קרובתו ותזנה וכו'. בפ"ב דגיטין (דף י"ז) וכר"י ודבר פשוט שטעם זה לא קאי אלא למה שתיקנו לכתוב זמן ולא על מה שתיקנו לכתוב מקום:

הלכה כה

גט שיש עליו עדים ואין בו זמן. במשנה פרק המגרש (גיטין דף פ"ו).

ומ"ש או שהיה מוקדם, דעת רבינו שמאחר שכתיבת זמן בגיטין אינו אלא מתקנת חכמים כששינה בו אינו אלא פסול ודלא כהרא"ש שכתב שהוא בטל.

ומ"ש או מאוחר פסול, טעמו מפני שתפסיד האשה פירות שמשעת נתינת הגט עד זמן הכתוב בו וגם איכא למיחש לבת אחותו שתוציא גיטה ותאמר קודם נתגרשתי ואין זמנו של גט מוכיח שהרי אנו רואים שהוא מאוחר והוי כגט שאין בו זמן וכן משמע מדאמרינן ביבמות פרק האשה שלום (יבמות דף קט"ז) ההוא גיטא דאשתכח בסורא וכתיב ביה הכי בסורא מתא אנא ענן בר חייא פטרית ותריכית פלונית אנתתי ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא הוה ענן בר חייא אחרינא לבד מענן בר חייא מחגרא דהוה בנהרדעא ואתו סהדי ואמרי דההוא יומא כד איכתב ההוא גיטא ענן בר חייא מחגרא גבן הוה (בנהרדעא) וכו' אמר רבא חיישינן דילמא בגמלא פרחא א"נ בקפיצה א"נ מילי מסר ע"כ. ואי ס"ד גט מאוחר כשר ליחוש דילמא איחרוהו וכתבוהו והבעל והעדים ביומא דאיכתיב גיטא בסורא הוו אלא שאיחרוהו וכתבוהו וכתבו אותו היום שנזדמן לו אח"כ שהיה בנהרדעא ובין לרבא דחייש בין לאביי דלא חייש ה"ל למיחש להא אלא שמע מינה גט מאוחר פסול ולפי זה הא דמשמע בפרק גט פשוט (בבא בתרא דף ק"ס) דגט מאוחר כשר ואיתיה נמי בתוספתא היינו גט חוב אבל גט אשה פסול הוא ויש חולקים על רבינו ומכשירים בגט מאוחר.

ומה שכתב או שנכתב ביום ונחתם בלילה שלאחריו וכו'. בפ"ב דגיטין (דף י"ח) אמאי דאמרינן כתובתיה דר' חייא בר רב איכתב ביום ואיחתם בליליא כו' עסוקין באותו ענין הוו דתניא אמר ר' אלעזר בר ר' צדוק לא שנו אלא כשאין עסוקין באותו ענין אבל עסוקין באותו ענין כשר ופירשו הרשב"א והרא"ש דברייתא דראב"צ אמתניתין דנכתב ביום ונחתם בלילה קאי ותמהו על רבינו. ונראה שטעמו של רבינו מפני שהוא מפרש דברייתא דראב"צ לא קאי אגט אלא אשטרות וכדפירש רש"י ושפיר איכא לפלוגי בינייהו דבשטרות דין הוא להכשיר בעסוקים באותו ענין משום דבקלא תלי מילתא כיון דמזומנים לחתום אית ליה קלא כאילו חתמו אבל בגיטין דאיכא למיחש משום בת אחותו חיישינן שמא יחפה על זנות דאותו יום וגם לפירות איכא למיחש דאע"ג דכל שעסוקין באותו ענין קלא אית ליה מ"מ לית להו ללקוחות לאימנועי מלקנות עד שידעו שנתן לה הגט דהא יש לבעל פירות עד שעת נתינה ומשום הכי חיישינן שתטרוף מלקוחות שלקחו ביום הכתיבה פירות שלקטו הבעל או שלוחו בליל החתימה קודם שנתן לה הגט:

הלכה כו

חתך ממנו הזמן וכו'. שם (דף י"ז:) אמר ליה אביי לרב יוסף (הא דתנן) שלשה גיטין פסולין ואם נשאת הולד כשר מה הועילו חכמים בתקנתם כלומר דחד מהנך ג' גיטין הוא יש עליו עדים ואין בו זמן וכיון דאם נשאת הולד כשר מה הועילו בתקנתן אהני דלכתחלה לא תנשא, גזייה לזמן דידיה ויהביה ניהלה מאי כלומר דלאחר שכתב בו הזמן חתכו ונתן לה הגט בלא זמן א"ל לרמאי לא חיישינן, ודעת רש"י לפרש דכי מפרקינן אהני דלכתחלה לא תנשא היינו לומר דכיון שכן לא כתבי לה סופרי הדיינים ולא חתמי עליה סהדי ומש"ה פרכינן גזייה לזמן כלומר תינח אי לא כתבי ביה זמן כלל דלא חתמי ביה סהדי אבל היכא דכתבי וחתמי ובתר גזייה לזמן מאי ואהדר ליה דלרמאות כזה לא חשו חכמים אבל לעולם גזייה לזמן דינו כגט שאין בו זמן שהוא פסול. ולכן כתב הטור על דברי רבינו איני יודע היאך מכשיר חתך ממנו הזמן דהיינו אין בו זמן וכן השיג עליו הראב"ד עכ"ל. ודעת רבינו כדעת ר"ח שפירש לרמאי לא חיישינן וכשר וכתבו הרשב"א והר"ן שטעם דמפרשי הכין משום דמעיקרא אמרינן אהני דלכתחלה לא תנשא פריך גזייה לזמן דנשאת לכתחלה מאי ומהדרינן דלא חשו חכמים לרמאות גדול כזה דאם איתא דכי פריך גזייה לזמן מאי לא פריך אלא מדהולד כשר מאי קשיא ליה הא אהני דלכתחלה לא תנשא כדשני גבי ג' גיטין פסולין ומ"מ כתבו הרשב"א והר"ן שכדברי רש"י הוא הנכון:

ומ"ש רבינו או שלא כתב שם היום אלא בשבת ראשונה או שנייה מחדש פלוני וכו'. שם (א"ל אביי) כתוב בו שבוע שנה חדש שבת מאי אמר ליה כשר ומה הועילו חכמים בתקנתן אהנו לשבוע דקמיה ולשבוע דבתריה ופירש"י כתוב בו זמנו בשבוע פלוני של יובל ולא כתב אי זו שנה או כתב שנה ולא כתב חדש או כתב חדש ולא כתב שבת או כתב שבת ולא כתב יום. לשבוע דקמיה שאם זינתה תהרג ולשבוע דבתריה לפירות שאם ימכור בהם תוציא גיטה ותגבה. ולפירוש רש"י משמע דלכתחלה רשאי לכותבו דחשיב יש בו זמן אבל מדברי רבינו משמע דלא מכשר אלא בדיעבד:

הלכה כז

וכן תקנו שיהו מונין בגיטין למלכות אותו הזמן וכו'. סוף פרק הזורק. ומשמע דעכשיו שאין המלכיות מקפידות בכך לשם מלכות אחרת שאין דרך למנות בו היה נראה דכשר אלא שמדברי רבינו שאחר שכתב וכבר נהגו כל ישראל למנות בגיטין ליצירה וכו' כתב ואם כתב לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותו מלכות כשר משמע דלשם מלכות אחרת פסול. ונראה שטעמו משום דאע"פ שאין המלכיות מקפידות עכשיו בכך אולי כשיראו שכותבין לשם מלכות אחרת יקפידו ויאמרו שהם מורדים כיון שמחשיבין למלכות אחרת יותר ממלכותם ולא דמי למ"ש שנהגו לכתוב למלכות אלכסנדרוס דשאני התם דלא שייך לומר שהם מורדים כיון דכבר עבר מלכותו ואין לו שורש וענף. ועוד דבמקום שנהגו ליכא למיחש וכמו שאמר ז"ל לשם מלכות שאינה מלכות אותה מדינה וכו' אם דרך אנשי אותו המקום למנות בו כשר. וא"ת אמאי פסל באם כתב בזמן לשם מלכות אחרת ומשום שלום מלכות הא כיון דאין מלכיות מקפידות עכשיו ה"ל כמו במקום שדרך אנשי המקום למנות לשם מלכות אחרת דאפי' בזמן דקפדי מלכיות מכשרינן משום דכיון דחזינן דלא קפדא מלכות זה כשר. י"ל דשאני התם שכיון שדרך בני אותו המקום למנות כן ודאי ידעו בני מלכות ולא קפדי אבל כשאין דרך בני אותו המקום למנות כן וזה בא עכשיו למנות לשם אותה מלכות דילמא כי שמעי בני מלכות זו יקפידו אפילו בזמן הזה להחשיבם כמורדים:

הלכה כח

האומר לשנים כתבו וחתמו וכו' ונתאחר הדבר וכו'. כתב הטור השולח גט ממקום למקום אע"פ שמקדים הזמן שהרי כותב הזמן מיום הכתיבה שאינו יודע מתי מגיע לידה כשר כיון דאית ליה קלא שהקול יוצא בשליחות הגט וכל אדם יודע שנכתב קודם שנמסר לה ואם תבוא לגבות הפירות שמכר הבעל משלה צריכה להביא ראיה מתי בא הגט [לידה] ופסק ר"י דכל גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא

ע"י שליח דבהכי אית ליה קלא וכו' ואין נראה כן מדברי הרמב"ם שכתב הרי שאמר לשנים לכתוב גט ולחתום וכו' ונתאחר הדבר ימים או שנים וכו'. ודברי הטור בזה שלא בהשגחה דמה ענין דברי רבינו דמיירי בשלא נכתב הגט עדיין לענין דברי ר"י דמיירי בנכתב הגט ולא נמסר ביום כתיבתו דכל שלא נכתב עדיין הגט לכולי עלמא אין כותבין יום האמירה וכדאשכחן גבי המקום (ב"ב קע"ב) דאמר להו רב לספרי כי יתביתו בהיני כתובו בהיני אע"ג דמימסרן לכו מילי בשילי ובפרק ט"ו דיבמות (דף קי"ז) ההוא גיטא דאשתכח בסורא וכתוב ביה הכי בסורא מתא אנא ענן בר חייא פטרית וכו' ואתו סהדי ואמרי דההוא יומא דאיכתוב גיטא ענן בר חייא מחגרא גבן הוה ואמר רבא אף לדידי הכא חיישינן וכו' אי נמי מילי מסר וכדאמר ליה רב לספרי וכו' ואם איתא דכותבין יום האמירה כי מסר מילי מאי הוי נחזי יום הכתוב בגט אי הוה בסורא. ולישנא דאתו סהדי ואמרי דההוא יומא דאיכתיב ביה גיטא מפורש דאיום שנכתב בו הגט מסהדי והרי הרא"ש שפסק כדברי ר"י וכתב בתשובה כדברי רבינו וגם הרשב"א כתב כדברי רבינו ודברים פשוטים הם:

פרק ב

הלכה ג

כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו וכו'. ז"ל רבינו בפרק כ"ד מהלכות מלוה אחד השטרות הנכתבים לאחד שלא בפני חבירו ואחד השטרות שאין כותבין אותם אלא מדעת שניהם ושניהם עומדים (כגון שטר שכותבין למלוה או ללוקח) כולם צריכים שיהיו העדים מכירים השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני שמא יבאו שנים ויעשו קנוניא וישנו (שמותיהן) בשמות אחרים ויודו זה לזה כל מי שהוחזק (שמו) בעיר ל' יום אין חוששין לו שמא שם אחר יש לו והוא שינהו כדי לרמות ולעשות קנוניא שאם אתה אומר כן אין לדבר סוף עכ"ל. תדקדק בו ויאורו עיניך בכמה דברים. הראשון דאע"ג דתנן (ב"ב קס"ז) ובלבד שיהא מכירן אכותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו איתניא לאו דוקא דהוא הדין כשאשתו עמו דל"ש ורבותא אשמעינן דאע"ג דמקילינן לכתוב גט לאיש בלא אשה וסובר לאשה בלא איש לענין ההיכר לא מקילינן דלעולם בעינן שיהא מכירן. ב' דאע"ג דפרש"י שיהא מכירן הסופר והעדים וגם רבינו פה הזכיר סופר לאו דוקא דקפידא ליתא אלא לעדים דסופר זה אינו מעלה ואינו מוריד ומה שהזכיר פה סופר אשגרת לישן הוא ולאו דוקא ויותר נראה שפה השמיענו אגב אורחיה דחתם סופר ועד כשר כמבואר בדבריו פ"ט ולפי שדייק בלשונו כתב פה וכן אם אמר

לסופר כתוב גט לאשתי ואמר לעדים לחתום כותבין וחותמין שזה הוא פלוני ואשתו פלונית דברישא דלישניה נקט סופר ואח"כ עדים ובסיפא דלישניה נקט עדים ואח"כ סופר לסמוך סופר לחתמו דכשכתבו וחתמו בו אסופר נמי קאי אבל סופר שאינו חותם אין צריך שיהא מכיר דבעדים החותמים סגי כדמשמע בפרק כ"ד מהלכות מלוה דכל כי האי גוונא לא שאני לן בין איסורא לממונא. עוד שלישי איכא למיגמר מלישניה דרבינו דכי אמרינן כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו היינו אפילו הוחזק על פי עצמו כדמשמע ממה שכתב והוא שינהו. עוד ד' איכא למיגמר מיניה דלא סגי בשיכירו שמו ושמה אלא גם שם אביהם צריכים להכיר ונראה דיליף לה מדאמרינן וליחוש לשני יוסף בן שמעון אלמא כי אמרינן שמו היינו שמו ושם אביו. עוד ה' שמעינן מדבריו שגם שם אביו כותבין על פיו אם הוחזק שלשים יום אע"ג דלא עביד לאיגלויי כל כך כמו שמו משום דאם לא כן אין לדבר סוף.

ומ"ש רבינו ואם היו באותו מקום שנים ששמותיהם שוים וכו' אין מגרש אחד מהם אלא במעמד חבירו וכו', בפרק גט פשוט שם (בבא בתרא דף קע"ב):

הלכה ד

ומה שכתב ובשעת הסכנה וכו', בפרק התקבל (גיטין דף ס"ו) תנן מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו ופירש"י כל השומע קולו ופירש שמו ושם עירו ובגמרא ודלמא צרה היא תנא דבי רבי ישמעאל בשעת הסכנה כותבין אף על פי שאין מכירין. ופירש"י ודילמא צרה היא שמתכוונת היא לקלקלה שתנשא בגט זה ותאסר על בעלה. בשעת הסכנה כגון זה שמסוכן למות ואם לא עכשיו אימתי:

הלכה ו

(ה-ו) **הרי שאמרו לו ב"ד או שנים וכו'**. נקט ב"ד משום סיפא דלא תימא כיון שהם ב"ד מסתמא לא אמר להם שיכתבו הם והוי כאילו אמר להם אמרו ולא הוי אלא פסול קמ"ל דלא הוי כאומר אמרו והוי בטל ונקט שנים משום דלא תימא דלא מכשרינן ברישא אלא כשהם ב"ד קמ"ל.

ומ"ש שא"ל כתובו, כלומר וגם א"ל חתומו וקיצר רבינו במובן:

ומ"ש ה"ז גט פסול ומתיישבין בדבר זה הרבה מפני שהוא קרוב להיות גט בטל. בלשון הזה נתחבטו הראשונים כי הרב רבינו דוד הכהן ז"ל כתב שמסופק הרב דשמא הלכה כההיא סוגיא דפרק מי שאחזו (גיטין דף ע"א:) דמשמע שהגט בטל ולכך כתב ומתיישבין בדבר וכו' פי' פסול הוא ודאי דהלכתא כרב ור' יוחנן ור' ירמיה אלא שיש

להתיישב בדבר שמא הלכתא כההיא דמי שאחזו והרי זה גט בטל מן התורה וא"כ הויא ספק מגורשת. ואל תתמה למה לא כתב הרב ה"ז ספק מגורשת דלכך קרא הרב ספרו משנה תורה שהוא כותב בקוצר כל מה שנכתב בגמ' וכל היכא דמספקא לן לבעלי הגמרא לא מספקא להו דלדידהו מלתא ברירא באי זו סוגיא הלכה אלא אנן הוא דמספקא לן מטעם זה לא כתב הרב ספק מגורשת אלא כתב שיש להסתפק כאיזו סוגיא הלכה ומזה נבין ונאמר שהיא ספק מגורשת הואיל ומספקא לן כאיזו סוגיא הלכה. והרב רבינו משה אלשקאר ז"ל חלק עליו וכתב דהכי פי' ה"ז גט פסול והרוצה להכשיר מתיישבים בדבר שהוא קרוב להיות בטל דאת"ל שהספק אצלו אם הגט פסול או בטל הל"ל הכי ולא לפשוט שהוא פסול ולמכתב בתר כן כהאי גוונא דאחר שהוא פסול במה מתיישבין אם לא הוי פירושא דמילתא כדאמרן עכ"ל. ונסתייע ממ"ש ה"ה ואם נשאת לא תצא ולי אין משם ראיה דההיא לפרש מ"ש רבינו ה"ז גט פסול על מ"ש רב חסדא כשר ולא תעשה אתא אבל לפי מה שסיים שקרוב להיות בטל אפשר דאפילו אם נשאת תצא. גם נסתייע ממ"ש הר"ן על דברי רבינו נראה דרפויי מרפיא לכאורה משמע דהיינו לומר דמספקא ליה אי הוי כשר או אי הוי בטל. וגם זה אינו מכריח. ולענין ביאור דברי רבינו דבר קשה וזר הוא לומר כפירושו שמאחר שגזר אומר שהוא פסול שיבא להוציא מלב מי שירצה להכשיר גם לדרך ה"ר דוד הכהן קשה שאין דרכו של רבינו לכתוב כל מה שנכתב בגמרא ואינו כותב אלא מה שהוא פסק הדין לדעתו ועוד דמאחר שהוא ספק מה לי שיהיה ספק לבעלי הגמרא מה לי הספק לנו הלכה כדברי מי ועוד מי הגיד לו ז"ל שבעלי הגמרא לא נסתפקו אם הלכה כסוגיא זו או כסוגיא זו. ולכן נ"ל שגזר אומר רבינו שהוא פסול כלומר מד"ס ואם נשאת לא תצא והולד כשר וכותבין לה גט אחר כשר ונותנין לה והיא תחת בעלה ואם אי אפשר לכתוב והיה הבעל ותיק וגירש הרי זה משובח אם אין לה בנים זה הוא משפט הגט הפסול מד"ס בלבד וכמו שנתבאר בפרק עשירי אבל זה שהוא קרוב להיות בטל אע"פ שאין ב"ד מוציאין אותה מ"מ מודיעין לבעל שהוא קרוב להיות בטל ויעשו כל אדם עצמן כותיקין ויגרשו מעצמם אע"פ שיש להם בנים והולד אינו כשר לגמרי ומ"מ אינו ספק ממזר והשתא אתי שפיר שלא כתב ה"ז ספק מגורשת דהוה משמע שב"ד מוציאין אותה שהולד ספק ממזר. והטעם שהחמיר רבינו בפיסול זה יותר מבפסולים אחרים הוא משום דקתני הרי הגט בטל עד שישמיע קולו ומספקא ליה אי האי לישנא דקרי הגט בטל הוי דוקא בטל ממש הוא או דילמא מאחר דטעמא דפסלינן באומר אמרו לאו מדינא אלא משום דילמא אתי לאכשורי אפילו בלא אמר אמרו וכיון דלא מיפסיל אלא משום גזירה לישנא דה"ז

בטל לאו דוקא והוה ליה כאומר הרי זה פסול ומשום האי ספיקא החמיר בפיסול זה יותר מבפיסולין אחרים:

הלכה ח

הבעל שהביא בידו גט חתום וכו'. נראה דאתא לאשמועינן דלא חיישינן שמא כתבו בפיסול כדי לקלקלה דאינו חשוד לקלקלה בידים:

אמר לאחרים לכתוב גט ולחתום בו וכו' ונמצא הגט בטל או פסול וכו'. לא כתב רבינו דין אם נאבד. ונראה שהוא נלמד בקל וחומר דנמצא פסול שאע"פ שנתנו בידה כותבין ונותנין משום דלא מקריא נתינה כ"ש היכא דלא נתנו לה כלל דלא עשו שליחותו דכותבין ואע"ג דרבה הוה ס"ל (דף ס"ג:) דנאבד עדיף מנמצא פסול לדידן דקי"ל כר"נ הוי איפכא דנאבד אתי בקל וחומר מנמצא פסול:

הלכה ט

אמר להם הבעל כתבו וחתמו ותנו לשליח להוליך לה וכו'. בפ' התקבל גבי עובדא דההיא דהוו קרו לה נפאתא בעא מיניה רבא מר"נ כתבו ותנו לשליח מהו סלוקי סליק להו או דילמא לטירחא דידהו חייש א"ל רבינא לרב אשי ויוליך לה מהו תיקו והרי"ף פי' בעיות אלו לענין אם יכולים העדים להיות שלוחים להולכה ואין כן דעת רש"י שהוא ז"ל פי' דקאי אמאי דאמרינן בסמוך אי כתוב גיטא מעליא דכותבין ונותנין משום דלא אמר להם ואנחו בכיסייכו שכך כתב כתבו ותנו לשליח שמיניתי וכן עשו ואבד בדרך מי אמרינן עשו כל שליחותן ונסתלקו או דילמא האי נמי עד שיבא לידה ותתגרש עשאם שלוחים לכתוב אלא לטירחא דידהו חש שלא להטריחם בהולכה. א"ל רבינא לרב אשי ויוליך מהו את"ל בהך דלא אמר אלא כתבו ותנו לשליח והם כתבו ונתנו לו ואבד דעשו שליחותן דהא כל מה שצוו כתבו ועשו הכא מאי מי אמרינן כיון דאמר כתבו ותנו לשליח ויוליך לה עשאם שלוחים לחזור ולכתוב עד שיגיע לידה לכך פי' להם כל כך או דילמא ל"ש עכ"ל. ודעת רבינו שלא לפרש בעיות אלו כהרי"ף אלא דקאי אעובדא דבסמוך דכתבו תפאתה במקום נפאתא דהיינו נמצא הגט בטל או פסול ונראה מדברי רבינו דלא אמרינן אטו מי אמר להם כתובו חספא והבו לה אלא כי אמר ותנו לה דכיון שצוה לתת ליד האשה דעתו היה שתתגרש באותה נתינה אבל כשצוה לתת ביד השליח כיון שאפילו יהיה כשר אינה מתגרשת באותה נתינה כיון שנתנו גט לידו אפילו יהיה בטל עשו שליחותן משמע דלדידיה היכא דכתבו גט מעליא ונתנו לשליח אפילו אמר ויוליך פשיטא ודאי דעשו שליחותן ושוב אין כותבין ונותנין. ולא כתב רבינו אלא בעיא דויוליך משום דאפילו כי אמר ויוליך לא איפשיטא לן דכותבין כ"ש היכא דלא אמר

ויוליך אלא דאכתי קשה שה"ל לכתוב דין היכא דלא אמר ויוליך לאשמועינן דבהא נמי אם כתבו ונתנו לשליח גט אחר הויא ספק מגורשת דהשתא דכדאמר ויוליך כתב הויא ספק מגורשת אפשר למיטעי ולמידק דכי לא אמר ויוליך (לא) הויא מגורשת משום דעשו שליחותן. ואפשר לדחוק ולומר דבעיא קמייתא לא מפרש לה לענין אם עשו עדים שליחותן כמו בעיא בתרייתא אלא לענין אם יכולים העדים להיות שלוחים להולכה וכמו שפירש הרי"ף:

הלכה יג

בריא שאמר כתבו גט לאשתי וכו'. משנה פרק התקבל (גיטין דף ס"ז) בריא שאמר כתבו גט לאשתי רצה לשחק בה מעשה בבריא שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לראש הגג ונפל ומת אמר רשב"ג אם מעצמו נפל ה"ז גט ואם הרוח דחפתו אינו גט ובגמרא מעשה לסתור חסורי מחסרא והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו ה"ז גט ומעשה בבריא שאמר וכו' ובתוספתא פ"ד הבריא שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לראש הגג ונפל כותבין ונותנין כל זמן שיש בו נשמה [רשב"ג אומר אם מעצמו נפל וכו'] ורבינו מפרש מתני' כשכתבו ונתנו קודם שנפל ואפשר דמתניתין [כללא קתני] דכל שנפל מעצמו הוה ליה כאומר כתבו ותנו ואם כתבו ונתנו קודם שנפל הרי זה גט ומסיפא אשמעינן דאם לא כתבו עד שנפל כותבין ונותנין אחר נפילה כל זמן שיש בו נשמה ורבינו נקט חדא ומינה נשמע לאידך:

ספק הפיל עצמו ספק דחפתו הרוח וכו'. כתב הרב רבינו שלמה בן אדרת תוספתא ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחפתו אם לאלתר נפל כותבין ונותנין שאני אומר מעצמו נפל ואם לאחר זמן נפל אין כותבין ואין נותנין שאני אומר שמא הרוח דחפתו ע"כ. [ותימה היאך פסק הרמב"ם] הפך התוספתא ועוד ספק איסורא הוא ולחומרא ושמא טעות ידי סופר יש בחבורו של רבינו וחסר ממנו אם מיד נפל ה"ז גט כדברי התוספתא. אחר כך מצאתי בהגהות הראב"ד שהגיה עליו כך ואמר זה הספק להקל בירושלמי מצאתי אותו אם על אתר נפל הרי זה גט אם לאחר זמן נפל אינו גט (והדין) [וההן] על אתר לא ספק הוא הדא אמרה ספק מעצמו נפל ספק הרוח דחתו ה"ז גט עכ"ל. והרא"ש והטור גורסים בדברי רבינו ה"ז ספק גט ושהראב"ד השיג עליו וכתב שהוא ודאי גט כדאיתא בירושלמי. ונראה שהגירסא האמיתית בדברי רבינו ה"ז גט כדגריס הרשב"א וכך גירסת ספרים שבידינו ובנפל לאלתר מיירי ואהורג עצמו מיד דנקט ברישא סמוך למאן דגריס ה"ז ספק גט יתפרש על דרך זו דהיינו בשלא נפל מיד אלא לאחר זמן:

וכן מי שהיה מושלך בבור וכו'. ואע"פ שהעלוהו ולא הכירוהו. למד כן מדתנן בסוף יבמות (דף קכ"ב) מעשה בצלמון באחד שאמר אני איש פלוני בן איש פלוני ממקום פלוני נשכני נחש והריני מת והלכו ולא הכירוהו והשיאו את אשתו.

ומ"ש רבינו שזה בשעת הסכנה הוא וכו'. שם:

ודע דאמתניתין (גיטין דף ס"ז) דמי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע את קולי יכתוב גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו ופריך בגמרא וליחוש דילמא שד הוא אמר ר"י כשראו לו דמות אדם אינהו נמי אידמויי אידמו דחזו ליה בבואה (אינהו נמי אית להו בבואה דחזו ליה בבואה) דבבואה וכו' ודילמא צרה היא כלומר שמכוונת לקלקלה שתנשא בגט זה ותאסר על בעלה תנא דבי ר' ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין ומשמע דבעינן דחזי דמות אדם ובבואה דבבואה הא לאו הכי אין כותבין וכן נראה מדברי הרי"ף והרא"ש וכ"כ הטור אבל רבינו שהשמיט זה נראה דסבירא ליה דבתר דמייתי תנא דבי ר' ישמעאל לא צריכי לבבואה כלל דכי היכי דלא חיישינן לצרה משום בשעת הסכנה הכי נמי לא חיישינן לשד וכ"כ בנמוקי יוסף בשם הריטב"א ורבו:

הלכה יד

וכן שכור שהגיע לשכרותו של לוט ואם לא הגיע ה"ז ספק. לפי גירסא זו אם נשתכר הרבה אע"פ שבריא לנו שלא הגיע לשכרותו של לוט כלל הוי ספק. והטור גורס בדברי רבינו וכן השכור שהגיע לשכרותו של לוט ואמר כתבו אין כותבין היה הדבר ספק אם הגיע לשכרותו של לוט ה"ז ספק. ולפי גירסא זו דוקא כשנשתכר כ"כ עד שאנו מסופקים אם הגיע לשכרותו של לוט אז הוי ספק אבל אם ברי לנו שלא הגיע לשכרותו של לוט אע"פ שנשתכר הרבה כותבין על פיו ואפשר דלגירסא זו כל שנשתכר הרבה מספקינן ליה באם הגיע לשכרותו של לוט:

הלכה טו

אמר כשהוא בריא וכו' ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא ה"ז פסול. יש לתמוה דבגמרא (דף ע':) משמע דבטל הוי דאמרינן דר"י מדמי ליה לשוטה וכל עניני שוטה לית בהו משא, ואפשר דכיון דר"ל אמר כותבין ונותנין משום דמדמי ליה לישן לית לן לפלוגי בינייהו כולי האי דלר"י אם כתבו אינו כלום ולר"ל כותבין לכתחלה (מסתיין דנימא דלר"י אם כתבו ונתנו אינו כלום) ואכתי קשה דבגמ' אמרינן דטעמא דר"ל באחזו קורדיקוס משום דסמיה בידן כלומר שרפואתו בידינו כדאיתא בגמרא ומשום הכי מדמה ליה לישן ולא לשוטה משמע דהיכא דלאו סמיה בידן כגון שאר אחוזי רוח רעה זולת קורדיקוס מודה ר"ל דלשוטה מדמינן ליה וכיון שכן אפילו לר"ל אם כתבו ונתנו קודם שיבריא אינו כלום

וא"כ ה"ל לרבינו לפרש דבדסמיה בידן הוא אבל היכא דלאו סמיה בידן בטל נמי הוי ועוד דלא הזכיר רבינו קורדיקוס אלא מי שהיה רוח רעה מבעתת אותו ורוב המבועתים מרוח רעה לאו סמייהו בידן וצ"ע:

הלכה טז

מי שנשתתק וכו'. מדברי רבינו למדנו דאע"ג דאמרינן בגמרא (דף ע') דבדקינן ליה בפירי הוא ז"ל סובר דלאו דוקא שהרי לא הזכיר בדיקה בפירות אך יש לתמוה עליו שלא הצריך בדיקה אלא ג' פעמים בלבד ובגמרא ובירושלמי משמע דבעינן שש ואין לומר דלעולם שש פעמים בעי רבינו דג' פעמים בסירוגין הם שש דהא כיון דחזינן דאמאי דאמר ר"נ בסירוגין אקשינן דילמא שיחיא דסירוגין נקטיה עד דשני דבדקינן ליה בתרי הן וחד לאו וכו' א"כ משמע דשוהה בין שאלה לשאלה מיקרי נמי סירוגין ה"ל לרבינו לפרושי דהאי סירוגין לאו בשוהה בין שאלה לשאלה היא אלא ששואל שאלה אחרת מעין הראשונה. לכך נראה לי דלדעת רבינו א"צ לבודקו אלא ג' פעמים ומאי דאמרינן בגמרא חד לאו ותרין הן חד הן ותרין לאו וכו' וכן מ"ש בירושלמי נכתוב לאשתך נכתוב לאמך וכו' לאו למימרא דכולהו שיתא בעינן דא"כ ה"ל למיתני במתניתין בודקים אותו שש פעמים אלא ודאי בג' פעמים סגי ובגמרא או או קא אמרי כלומר או חד לאו ותרין הן או חד הן ותרין לאו וכן בירושלמי או או נמי קאמר נכתוב גט לאשתך נכתוב גט לאמך או לבתך או אחותך. ואכתי איכא למידק דלא כתב שיבדקוהו בחד לאו ותרין הן כדאיתא בגמרא או בחד לאו וחד הן וחד לאו וחד הן כדאיתא בירושלמי כי היכי דלא נימא שיחיא דסירוגין נקטיה. ונ"ל דס"ל לרבינו דכי אמרינן בגמרא חד לאו ותרין הן דוגמא בעלמא קא אמרי וה"ה לחד הן וחד לאו כדאיתא בירושלמי או לכל גוונא דנפקינן בה מידי ספיקא דשיחיא דסירוגין ולפיכך סתם וכלל הכל

במ"ש וצריכים לבודקו יפה יפה דהיינו לומר שמדקדקים בענין בדיקתו דלא נקטיה שיחיא דהן הן או דלאו לאו. וכ"נ מדבריו בפירוש המשנה שכתב והרכין בראשו ר"ל שירמוז בראשו רמיזה תורה תשובה נכונה לשאלה ויפליג בה בכל צדדי הנסיון בכל מה שאפשר עכ"ל. הרי שלא הזכיר שיבדקוהו בחד הן ותרין לאו אלא תלה הדבר בדעת הבודקים אותו כמו שעשה פה וגם ממה שלא פירש שיבדקוהו ו' פעמים נלמוד שדעתו כמ"ש דבג' זימני סגי כפשטא דמתניתין:

ומ"ש רבינו וכן אם כתב בידו כתבו ותנו גט לאשתי וכו' שאין דין מי שנשתתק כדין החרש. בפ' מי שאחזו (גיטין דף ע"ב) כתב הסופר לשמה וכו' הרי הגט בטל עד שישמעו קולו שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו ודייקינן קולו לאפוקי מדרב כהנא דאמר חרש

שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו וכתבוה הרי"ף והרא"ש בסוף פרק התקבל ולפי סוגיא דשמעתין הוה משמע להכשיר בפקח שכתב בכתב ידו שיכתוב גט לאשתו דהא לא ממעטינן אלא חרש ולא ממעיט כתב ידו מדתני קולו כי היכי דלא מימעיט הרכנת ראשו בנשתתק דהא לא ממעט ברייתא אלא חרש שכתב ואפי' במדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר יש לדון ולהכשיר ע"י כתב ידם מדאיתא בפרק מי שאחזו אהא דא"ר כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו בודקין אותו ג' פעמים וכו' א"ל ר' זירא אלם קא אמרת שאני אלם דתנינא מדבר ואינו שומע זה הוא חרש שומע ואינו מדבר זהו אלם וזה וזה כפקחין לכל דבריהם. ופי' רש"י אבל חרש דרב כהנא אינו לא שומע ולא מדבר. ואפשר שזה היה דעת רבינו במ"ש פה דמשמעות פשט דבריו דדוקא בחרש שאינו שומע ואינו מדבר הוא דאין סומכין על רמיזותיו ועל כתבו משום דחשבינן ליה כשוטה אבל מי שנשתתק דהיינו שומע ואינו מדבר כפקח הוא לכל דבריו וסומכין על רמיזותיו ועל כתב ידו והיינו כדשני ר' זירא אלם קא אמרת שאני אלם. ולא כתב רבינו דין המדבר ואינו שומע משום דמכלל דבריו נלמוד דכיון שאינו חרש גמור דינו כדין האלם, ויותר נראה לומר שכל שמדבר דינו כפקח גמור שהרי מתוך דבורו ניכר אם הוא בן דעת ומש"ה לא הזכירו רבינו אבל מדברי הר"ן נראה שסובר כדעת הראשון דמדבר ואינו שומע דינו שוה לשומע ואינו מדבר שכתב אבל מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר הרי הם כפקחים לכל דבריהם ובבדיקה סגי והכי אתמר בפ' מי שאחזו ומשמע עוד מדבריו דלכתיבת ידו נמי בעי בדיקה כי היכי דבעי להרכנת ראשו ומיהו איכא למידק אמאי דא"ר יוסף מאי קמ"ל תנינא נשתתק וכו' אדרבה ה"ל לאותובי ממתניתין דמצרכא בדיקה ג' פעמים ורב כהנא לא מצריך שום בדיקה ור' זירא דאהדר ליה שאני אלם דתנינא מדבר ואינו שומע וכו' וזה וזה הרי הם כפקחים לכל דבריהם והיאך הם כפקחים הרי בפקחין לא בעינן בדיקה כלל ונשתתק בעינן בדיקה ג' פעמים. ונ"ל דלמאי דסלקא דעתין דרב יוסף דלא לפלוגי בין אלם לחרש גמור משתמע שפיר דרב כהנא דמתניתין דלהרכנת הראש הוא שהצריכה בדיקה ג' פעמים אבל לכתוב בכתב ידו לא בעי בדיקה דכיון שהיה בו דעת לכתוב כן ודאי פקח הוא ור' זירא אהדר ליה דשאני אלם כלומר מדלא משתמע ממתניתין אלא לאלם אבל חרש גמור אע"פ שעושה מעשה פקח כשוטה חשבינן ליה דשאני אלם מחרש גמור ורב כהנא אתא לאשמועינן דמתניתין דתני אלם לאו דוקא אלא משום דבעי לאשמועינן דין הרכנת הראש ע"י אמירה דלא שייך בחרש גמור דהא אינו שומע לשיאמרו לו נכתוב

גט לאשתך אבל אין הכי נמי דכתב ידו דחשיב כהרכין ראשו ע"י שאמרו לו נכתוב גט לאשתך אפי' בחרש גמור מהני אשמעינן דכתב ידו עדיף מרמיזה דכתב ידו מהני כחרש גמור ולא רמיזה ובתר הכי אסיקנא דברייתא דתני עד שישמעו קולו לאפוקי מדרב כהנא ואפ"ה שפיר שמעינן ממתני' דאלם שכתב בכתב ידו כותבין ונותנין גט לאשתו וא"צ בדיקה דהא לא פליג ר' זירא ארב יוסף אלא משום דמתניתין באלם ודרב כהנא בחרש הא אילו הוה מימרא דרב כהנא באלם היה מודה רבי זירא דשפיר פריך רב יוסף מאי קמ"ל תנינא ומאי דתנינא בשומע ואינו מדבר ומדבר ואינו שומע הרי הם כפקחים לכל דבריהם היינו לומר שאינם כחרשים גמורים דלא מהניא בהו בדיקה מיהו אלם בדיקה בעי ג' פעמים וכדתניא באותה ברייתא בסמוך כשם שבודקין אותו לגיטין כך בודקין אותו למשאות ומתנות אבל מדבר ואינו שומע פשיטא דלא בעי בדיקה כלל שהרי מתוך דבורו יהא ניכר אם הוא בן דעת ואפשר דמשום דשייך למיתני במדבר ואינו שומע שהוא כפקח לכל דבריו לגמרי תנא הרי הם כפקחים לכל דבריהם אע"ג דאלם אינו כפקח לכל דבריו לגמרי שמעינן מהכא דלמאי דאסיק ר' זירא שאני אלם דתנינא מדבר ואינו שומע וכו' אלם שהרכין ראשו בעי בדיקה ג' פעמים כדתנן במתניתין ואם כתב בכתב ידו כותבין ונותנין וא"צ בדיקה. ונראה שזו היא שיטת רבינו שכתב גבי הרכין בראשו בודקין אותו ג"פ ואח"כ כתב שאם כתב בכתב ידו הרי אלו כותבין ונותנין ואם איתא דלכתיבת ידו בעי בדיקה ג"פ לערבינהו וליתנינהו, ומ"ש גבי כתב בכתב ידו אם היתה דעתו מיושבת עליו אינו להצריך בדיקה ג"פ אלא לאפוקי שלא תהא דעתו מטורפת וקצת נראה לדייק כן מדבריו שהרי גבי הרכין בראשו דבעי בדיקה ג"פ כתב והרי דעתו נכונה וגבי כתב בכתב ידו כתב אם היתה דעתו מיושבת ומשמע דנכונה ומיושבת תרי מילי נינהו שהרי כתב אח"כ בסמוך גבי חרש גמור אע"פ שדעתו נכונה ומיושבת וכ"נ מדבריו פכ"ט מהל' מכירה שכתב אלם ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק מקחו מקח וכו' והוא שיבדק כדרך שבודקין לגיטין או יכתוב בכתב ידו משמע דלכתב בכתב ידו לא מצריך בדיקה. ומיהו לענין מדבר ואינו שומע שכתבתי בסמוך דפשיטא דלא בעי בדיקה כלל אע"פ שבטור חשן המשפט סי' רל"ה כתב שכך נראה לו רבינו בפ' הנזכר לא ס"ל הכי שהשוה דין המדבר ואינו שומע לדין אינו שומע ואינו מדבר. ואם נפשך לומר דבכתב ידו נמי לא מכשיר רבינו אלא בבדיקה ג"פ וכדמשמע מדברי הר"ן איכא למימר דמאי דפריך רב יוסף מאי קמ"ל תנינא משום דפשיטא ליה דרב כהנא לאו לאיפלוגי אמתניתין דבעי בדיקה ג"פ אתא דס"ל לרב יוסף דכתב ידו היינו הרכנת הראש ומש"ה אקשי ליה מאי קמ"ל תנינא ור' זירא אהדר ליה דמתניתין באלם ורב כהנא אשמעינן אף

בחרש גמור ומתניתין דתני אלם משום דבעי לאשמועינן דין הרכין בראשו דלא שייכא בחרש גמור. א"נ אשמעינן דכתב ידו עדיפא מרמיזה דע"י כתב ידו בחרש גמור כותבין אבל לא ע"י רמיזתו ובתר הכי אסיקנא דברייתא דתני עד שישמעו קולו לאפוקי מדרב כהנא ומ"מ שפיר שמעינן שאלם שכתב בכתב ידו כותבין ונותנין דומיא דהרכנת הראש וכדסבר רב יוסף בהא ורבי זירא נמי משמע דהכי ס"ל דהא לא אהדר ליה אלא משום דמתניתין באלם ודרב כהנא בחרש גמור הא אילו הוה מימרא דרב כהנא באלם הוה מודה דשפיר פריך מאי קא משמע לן תנינא. ודעת בעל העיטור כדעת רבינו שכתב וז"ל אלם שנשתתק מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו דהא בהרכנת הראש סגי וכל שכן בכתב ידו עכ"ל:

הלכה כ

ואם העכו"ם מעצמם אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב ה"ז גט פסול. בסוף גיטין (דף פ"ח:) אמרינן דגט המעושה בידי עכו"ם כדין פסול ופוסל שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו ופירש"י פסול להתירה לינשא ופוסל מן הכהונה משום ריח הגט ומתמהינן מה נפשך אי עכו"ם בני עשויי נינהו איתכשורי נמי ליתכשר אי לא בני עשויי נינהו מיפסל לא ליפסיל אמר רב משרשיא דבר תורה גט מעושה בעכו"ם כשר ומה טעם אמרו פסול שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בעכו"ם ומפקעת עצמה מיד בעלה א"ה שלא כדין נמי אפילו ריח גט אין בו ונהוי כשלא כדין דישראל וליפסיל אלא הא דרב משרשיא בדותא היא וטעמא כדין בכדין דישראל מיחלף שלא כדין בכדין דישראל לא מיחלף ופירש"י בדותא היא דודאי לאו בני עשויי נינהו. כדין דעכו"ם עכו"ם שעישוהו להוציא וכדין תורה אף על גב דלאו גיטא הוא גזור ביה רבנן לפסול בכהונה משום דמחליף בכדין דישראל ואתו למימר ישראל נמי שיעשוהו כדין לא פסול וההוא גיטא מעליא הוא עכ"ל. משמע בהדיא דכדין עכו"ם מדאורייתא נמי מיפסל ולישנא דר"נ נמי הכי דייק דקאמר פסול ופוסל דמשמע דלית ביה שום צד אלא שפוסל בכהונה. ולפיכך יש לתמוה על רבינו שכתב דכדין עכו"ם פסול הוא ולא בטל, ואפשר דס"ל דאע"ג דאמרינן הכא דהא דרב משרשיא בדותא הוא כיון דחזינן דבפרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ח) פריך גמרא ממתניתין דגט המעושה הא אתמר עלה אמר רב משרשיא דבר תורה אפילו בעכו"ם כשר וכו' ש"מ קי"ל כוותיה, אבל קשה דאמאי דאתמר הכא בדותא היא אית לן למיסמך ואפילו אי הוה בעי למיחש להההיא דפרק חזקת הל"ל הרי זו ספק מגורשת ולא למיכתב ה"ז פסול דמשמע פיסולא דרבנן ואם נשאת לא תצא וצ"ע:

פרק ג

הלכה א

כל גט שלא נכתב לשם האיש וכו'. משנה ריש פ' כל הגט (גיטין דף כ"ד) קרובה ללשון רבינו ופירשו בגמ' דרישא בסופרים העשויים להתלמד וכתבו שם אינש דעלמא. ומ"ש בכולם אינו גט שפירושו בטל לגמרי כמבואר פ"י ודאמר לסופר כתוב ואי זו שארצה אגרש בו כתב הרי זו ספק מגורשת הוא ממאי דאיפליגו בגמרא דרב סבר כולם פוסלים בכהונה חוץ מן הראשון ושמואל אמר אף ראשון נמי פוסל וכו' וזעירי ורב אסי אמרו כולם אין פוסלין חוץ מן האחרון ור"י אמר אף אחרון נמי אינו פוסל ומדחזינן לכולהו דס"ל אחרון פוסל ה"ל ר"י יחיד לגבייהו ושמואל דאמר אף ראשון פוסל יחיד הוא ולגבי אמצעיים אע"ג דרב ושמואל ס"ל דפסלי כיון דרב אסי וזעירי ור' יוחנן ס"ל דלא פסלי הלכה כרבים והילכך לא פסל אלא אחרון בלבד. וא"ת א"כ היה לרבינו לפסוק באחרון דפסול דהיינו מד"ס ואם נשאת לא תצא ושאר דינין המבוארים בפ"י ולמה פסק הרי זו ספק מגורשת דהיינו אם נשאת תצא והולד ספק ממזר ושאר דינין המבוארים בפ' הנזכר. י"ל דכיון דקי"ל דבדרבנן יש ברירה כדאיתא בפרק משילין (ביצה דף ל"ח) משמע דמאי דאמרינן דבדאורייתא אין ברירה היינו משום דלחומרא אין ברירה אבל לקולא ודאי לא אמרי' דאין ברירה לפיכך אמר לסופר לאי זו מהם שארצה אגרש בו וכתב הסופר על דעת זו וגירש אחת מהן הרי זו ספק מגורשת ואע"ג דאמרו כולן אין פוסלין חוץ מן האחרון אפ"ה אחרון לאו פסול לכהונה בלחוד הוא אלא הרי זו ספק מגורשת וכדכתבינן:

הלכה ד

וכל גט שכתבו שלא לשמה וכו'. פ' המביא תניין (גיטין דף כ') א"ר חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן כלומר ולרבנן לא הוי גיטא וסובר רבינו דכרב חסדא נקיטינן ואע"ג דרב אחא בר יעקב דחי ליה דילמא הוא דקאמר ולעיל נמי אמרינן דיו על גב דיו פטור והרשב"א כתב ולענין פסק הלכה כתב ר' חננאל כיון דלא אמר בהדיא לא כשר ולא פסול חיישינן ליה. אבל הרמב"ם כתב דאינו גט לומר דאין חוששין לו ולא פסלה מן הכהונה ונראין דברי רבינו חננאל דהא לדברי רב אחא גט כשר לכולי עלמא ואע"ג דלקולא לא עבדינן כוותיה לחומרא מיהא לחוש חוששין לו ושמא הזקיקו לרב לומר כן מפני שבמקומה בפרק הבונה (שבת דף ק"ד:) גבי מתניתין כתב על גב כתב פטור אמרינן עלה מתניתין דלא כר' יהודה דתניא

הרי שהיה צריך לכתוב את השם וכו' ולא אתמר התם הא פלוגתא דפליג עליה רב אחא דאלמא הא דרב חסדא עיקר ודרב אחא דחיא בעלמא הוא עכ"ל:

הלכה ה

מי שכתב [**גט**] **לגרש את אשתו וכו'**. משנה פרק הזורק (גיטין דף ע"ט:) בית שמאי אומרים פוטר אדם את אשתו בגט ישן ובית הלל אוסרין איזהו גט ישן כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה ופירש בגמ' דטעמייהו דב"ה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה ופירש"י שמא ישהא את הגט שנתים ושלש בין כתיבה לנתינה ויהיו לה בנים ממנו בתוך הזמן ואח"כ יגרשנה בו ולימים כשישתכח הדבר יראו זמן הגט קודם ללידת הבן ויהיו סבורין שנתן משעת כתיבה ויאמרו מן הפנויה נולד כשגירשה והוי פגם ואמרינן התם א"ר אבא אמר שמואל ואם נשאת לא תצא ואיכא דאמרי א"ר אבא אמר שמואל ואם נתגרשה תנשא לכתחלה ופסק כלישנא בתרא וכן פסק הרא"ש וכתב הטור היינו דוקא כשהגט ביד הבעל ונתנו מידו לידה אבל אם שלחו לה ע"י שליח ונתייחד עמה אחר שנתנו לשליח ונתנו לה השליח לא תנשא בו ואם נשאת לא תצא עכ"ל. ואין נראה כן מדברי רבינו שלא חילק בדבר:

הלכה ו

אמר לסופר כתוב גט לפלונית וכו'. ביבמות פ' ר"ג (יבמות דף נ"ב) אמר רמי בר חמא הרי אמרו אמר ללבלר כתוב לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה הרי זה גט מפני שבידו לגרשה ולאשה בעלמא אין זה גט מפני שאין בידו לגרשה בעי רמי בר חמא ליבמתו מהו כיון דאגידא ביה כארוסתו דמיא או דילמא כיון דלא עבד בה מאמר לא תיקו. וקשה דפרק כל הגט (גיטין דף כ"ו:) אמרינן האומר כתבו לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה אינו גט ומפרש התם טעמא שמא יאמרו גיטה קודם לבנה. וע"ק דלשון אינו גט משמע אינו גט כלל ואילו גבי גט ישן הרי כתבנו למעלה דאם נתגרשה תנשא לכתחלה ותירץ ר"ת דההיא דפרק ר"ג כשכתב בו זמן שאחר נשואין שהוא זמן הנתינה דאפילו גט ישן לא הוי שלא נתייחד עמה אחר זמן הכתוב בגט והרי זה גט לגרש בו לכתחלה, וההיא דכל הגט שכתב זמן דקודם נשואין וגרע טפי מגט ישן דבגט ישן ליכא אלא יחוד בעלמא ולכך אם נתגרשה בו תנשא לכתחלה אבל התם דכנסה ואיכא ודאי ביאה אינו גט כלל וכ"פ הרא"ש והטור אבל דעת רבינו כדעת רש"י ז"ל שכתב דההיא דפרק ר"ג הוי גט אם נתגרשה ותנשא בו אבל לא תתגרש בו לכתחלה דומיא דגט ישן דמחד טעמא נינהו והא דאמרינן פרק כל הגט אינו גט היינו לומר דלא תתגרש בו לכתחלה ולישנא דגמרא הכי

מוכח דאמר עולא מה טעם גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה דמשמע דמשום גזירה הוא ולא מעיקר דינא ולזה כתב רבינו וכנסה וגירשה בו כשר ולא כתב יכול לגרשה בו:

הלכה ז

מפני תקנת הסופר וכו'. בקצת ספרי רבינו כתוב סופר שכתב טופסי גיטין והניח מקום האיש והאשה וכו' ה"ז פסול וטעות הוא שנפל באותם ספרים, והטור כתב לא יכתוב הסופר טופסי גיטין וכו' והרמב"ם מכשיר לגרש בו לכתחלה אם כתבו וגם גירסא זו טעות היא. ועיקר הנוסחא מפני תקנת סופר התירו חכמים לסופר שיכתוב טופסי גיטין ויניח מקום האיש והאשה וכו' וכן כתב הר"ן שזה דעת רבינו וכן מוכיחים דברי רבינו סוף פ' זה שכתב מותר להניח חש"ו לכתוב טופס הגט לכתחלה וכו' אבל העבד והכותי אין כותבין הטופס לכתחלה ואפילו ישראל עומד על גביו שלא התירו לכתוב טופסי גיטין לכתחלה אלא מפני תקנת הסופר וכן נראה מדברי ה"ה ודין זה משנה פ' כל הגט (גיטין דף כ"ו) הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן ואמרי' בגמ' שצריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם ודברים אלו הן הנקראים תורף. ואומר במשנה דה"ה לשטרי מקח והלואה ור"י פוסל בכולן ור"א מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים שנאמר וכתב לה לשמה כלומר וגזרינן טופס אתו תורף ופסק רב הלכה כר"א ואפ"ה פסק רבינו כת"ק דס"ל דלא ק"ל בפסקיה דרב דדחינן ליה מקמי דר"י אמר שמואל ורב חנא משמיה דעולא דאוקמוה למתניתין דהכל כשרים לכתוב את הגט ואפילו חש"ו בשייר מקום התורף כדאיתא בפרק המביא תניין (גיטין דף כ"ג) אלמא ס"ל דלא גזרינן טופס אתו תורף:

הלכה ח

סופר שכתב הגט לשמו ולשמה וכו'. בריש גיטין (דף ד') אמרינן כי לא בעי ר"א עדי חתימה היכא דליכא עדים כלל היכא דאיכא עדים בעי דאמר רבי אבא מודה ר"א במזוייף מתוכו שהוא פסול ופירש רש"י היכא דליכא עדים כלל כלומר כי לא חתימי סהדי עליה כלל שפיר טפי מהשתא דחתימי עליה ושלא לשמה דה"ל מזוייף מתוכו.

ומה שכתב ויש מי שאומר שאם חתמו העדים שלא לשמה וכו', טעם האומר כן משום דמשמע ליה שהוא מזוייף ממש וכיון דהוא מזוייף הוי בטל, ורבינו אומר שלא אמרו מזוייף אלא כמזוייף לא מזוייף והרי הוא פסול מדבריהם ואע"פ שאם הרחיקו העדים שני שיטין פסול וכתב רבינו בפרק ראשון שאם נתנו לה בעדי מסירה כשר כבר נתבאר שם הטעם דשאני התם שפיסול הגט ניכר ע"י חתימה אבל הכא שאין הפיסול ניכר דמנא ידעי שחתמו שלא לשמה חיישינן דילמא אתי למסמך ע"י חתימה ולפיכך פסול מדרבנן:

הלכה ט

המביא גט ואבד ממנו וכו'. כתב הטור הרמב"ם חילק שבמקום שהשיירות מצויות חשיב לאלתר כל שלא שהה אדם שם אע"פ שעבר שם ובמקום שהוחזק ושנים ששמותיהם שוים לא חשיב לאלתר אא"כ לא עבר אדם שם ואינו נראה כן אלא אין חילוק ביניהם כדפרישית וכן השיג עליו הראב"ד עכ"ל. והנה במה שפי' ה"ה דברי רבינו אין מקום להשגת הראב"ד:

ודע שהרשב"א מפרש דברי רבינו דכי קתני הוחזק באותו מקום איש אחר ששמו כשמו קאי גם להיכא שאין השיירות מצויות ותמה עליו ויש לתמוה על ה"ה שהזכיר שהרשב"א כתב שלא ידע טעם לדברי הרמב"ם ולא כתב איך הרשב"א הפליג דעת רבינו לדעת אחרת:

אבד במקום שהשיירות מצויות וכו'. כתב ה"ה ומ"מ הרבה מהאחרונים פירשו דמתניתין תרתי קתני, והר"ן כתב על דברי רבינו לא מחוור דכיון שיש לו סימן בחפיסה למה צריך שיכיר הגט דהא קי"ל בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כ"ז:) דחמור בסימני אוכף מהדרינן ועוד דכולהו אינשי ודאי קים להו בטביעות עינא ועדיף טפי מסימנא (וכו' וכי אמרינן בגמרא ודוקא לצורבא מרבנן לא משום דע"ה לא קים ליה בטביעת עינא וכו'.) אבל הכא שהוא עצמו מצאו למאי ניחוש לה אלא ודאי תרתי קאמר מצאו בחפיסה ויש לו סימן בה או שמכירו לגט בטביעות עינא כשר ע"כ, וכן כתבו התוס' והרא"ש והרשב"א והמרדכי:

הלכה יד

כתב השם שאינם ידועים בו ביותר וכו'. כתב הריב"ש בסימן מ"ג שנראה דהיינו כשאין כותב השם העיקרי בפירוש אלא שכותב השם הטפל בפירוש והעיקרי כולל סתם בלשון וכל שום דאית ליה ולזה הוא פסול (שאין ניכר מתוך הגט שיהיה זה) אבל אם שני השמות כתובים בגט בפירוש אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה (וכ"כ הרמב"ם והרמב"ן בההיא דרובא מרים) דאפילו שרה דמתקריא מרים כשר אפילו לכתחלה ולא פסלו אלא בשכולל מרים שהוא השם העיקרי בלשון וכל שום:

הלכה טו

הכל כשרים לכתוב את הגט וכו'. כתב ה"ה דלפוסקים כרב הונא איכא לספוקי אי מכשרינן בדיעבד היכא דכתב נכרי טופס ואם כתב תורף י"ל שהוא פסול ובטל אע"פ שישראל עומד על גביו ולפוסקים כרב ושמואל דין הנכרים כדין חש"ו וי"ל שהוא פסול לכתחלה אפילו טופס עכ"ד. ואיכא למידק כי כתב נכרי תורף אמאי בטל דודאי משום

דנכרי אדעתא דנפשיה עביד ולא לשמה והא איכא לספוקי דילמא כותב לשמה. ונ"ל שלזה כיון ה"ה שכתב ואם כתב תורף י"ל שהוא פסול ובטל ולא כתב בטל הוא סתם משום דספוקי מספקא ליה כדפרישית ואע"פ שרבינו כתב דבטל הוא לטעמיה אזיל דבעי בני כריתות לכתיבת גט אבל להרמב"ן והרשב"א דלכתוב לא בעי בני כריתות ולא מיפסיל בנכרי אלא משום דאדעתא דנפשיה עביד איכא לספוקי כדפרישית:

הלכה יט

הכותב גט בשבת וכו'. בנוסחת הטור היה כתוב דין זה בסגנון אחר שכתב וז"ל כתב הרמב"ם כתב גט בשבת או ביוה"כ בשוגג ונתנו לו ה"ז מגורשת כתבו וחתמו בזדון ביו"ט אינה מגורשת שהרי העדים פסולים מן התורה. כתבו וחתמו בזדון ביו"ט ונתנו לה בפני עדים כשרים הרי זה גט פסול עכ"ל. ולפי זה נקט ברישא שבת ויוה"כ לאשמועינן דאע"ג דאילו עשה כן במזיד הוה מתחייב בנפשו וגם אם כתבו בפרהסיא הוה מיפסיל ומטעם דמחלל שבתות בפרהסיא דינו כנכרי אפ"ה כיון שלא כתבו אלא בשוגג כשר וכ"ש לכתבו בשוגג ביו"ט דכשר ובבבא שניה כתב כתבו וחתמו בזדון ביו"ט דאינה מגורשת וכל שכן בשבת וביוה"כ, ובבבא שלישית נקט דוקא יו"ט דמש"ה פסול ואינו בטל ואפילו כתבו בפרהסיא אבל אילו כתבו בזדון בשבת ויוה"כ בפרהסיא בטל היה מפני שכתבו מחלל שבתות כנ"ל לפי נוסחא זו. אבל לפי הנוסחא הכתובה בספרי רבינו שבידינו צריך לפרש דבתרי בבי קמאי נקט שבת ויוה"כ דבשוגג מגורשת מזיד אינה מגורשת ובבבא ג' נקט יו"ט דוקא כמו שכתבתי לנוסחא האחרת. ומה שכפל בבבא ג' ביו"ט נ"ל שהוא מיותר. ומ"מ יש לדקדק לשתי הנוסחאות דבבבא קמייתא לא נקט אלא כתב ולא נקט חתמו וכיון דבשוגג הוא אפי' חתמו נמי ואפשר דמשום דלא מתרמי להיות הסופר וגם העדים שוגגין מש"ה לא נקט בה חתמו. אבל קשה דאי בלא עדי חתימה מיירי הל"ל ונתנו לה בפני עדים כשרים כמ"ש בבבא שלישי ותו איכא למידק שכתב ונתנו לה דמשמע דוקא דיעבד ולכתחלה אמאי לא והכי הל"ל ה"ז גט כשר ובבבא שניה ה"ז בטל ולא ה"ל לאדכורי נתנו לה ולא מסרו לה וצ"ע. ודינים הללו לא כתב ה"ה מקומם וכתב בעל מגדל עוז דאיתנהו בפ' מי שאחזו ואני חפשתי כל הפרק בבבלי ובירושלמי וגם בתוספתא בדקתי כל המסכת ולא מצאתי:

פרק ד

הלכה א

כתבו באבר. פרק ב' (דף י"ט) עדים שאין יודעין לחתום רב אמר מקרעין להם נייר חלק וממלאין את הקרעים דיו וכו' ושמואל אמר באבר באבר ס"ד והתניא ר' חייא כתבו באבר וכו' כשר ל"ק הא באברא הא במיא דאברא ר' אבהו אמר במי מילין וכו' רב פפא אמר ברוק. ורבינו שסתם ולא חילק בכך נראה שמפרש דלא מפלגינן בין אברא למיא דאברא אלא לשמואל דאמר דאיכא גוונא דכתב אבר דלאו כלום הוא אבל אינך רבנן דלא מוקמי תקנתא לעדים שאינם יודעים לחתום באבר פליגי עליה וסברי דכי תני ר' חייא כתבו באבר ל"ש באברא ל"ש במיא דאברא כשר.

ומ"ש בשחור פירש"י דהיינו

פחמים ושיחור פירש"י אדרימנ"ט:

הלכה ז

גט שנכתב באחד מהלשונות וכו' והוא שיהו העדים מכירים לשון הכתב והכתיבה. יש לדקדק דבשלמא לשון הכתב דין הוא שיהו מכירים ע"פ מ"ש בפ"א בעדים שאין יודעין לקרות קוראין לפניהם וחותמים והוא שיכירו לשון הגט אבל מ"ש והכתיבה איני יודע מה צורך שיכירו הכתב הא בקוראים לפניהם סגי כמו שנתבאר בפ"א ואע"פ שמדברי הירושלמי שהביא ה"ה משמע כדברי רבינו גם על הירושלמי יש לתמוה:

הלכה ח

ומ"ש אבל אם היה מקצת הגט כתוב בלשון אחת וכו'. ה"ה הליץ בעד רבינו להצילו מהשגת הראב"ד וגם הר"ן הליץ בעדו והרשב"א השיג על רבינו למה הכשיר עד אחד בלשון אחד ועד שני בלשון אחר. ונ"ל דל"ק דכל חתימה ענין לעצמו וכיון שכל חתימת העד בלשון אחד כשר אבל הגט כולו ענין אחד וצריך שלא יהא כתוב בשתי לשונות וכמ"ש הר"ן:

הלכה יב

והעדים חותמין למטה פלוני בן פלוני עד. לרווחא דמילתא כתב כן שא"צ לכתוב עד אלא כשאינו מזכיר שם אביו אלא שמו בלבד או שמזכיר שם אביו ולא שמו ואז אם לא יכתוב עד פסול לפי שנראה שלא חתם לשם עדות אבל כשחתם שמו ושם אביו אף אם לא כתב עד כשר ומשנה שלימה שנינו בפ' המגרש (גיטין פ"ז:) איש פלוני עד כשר

בן איש פלוני עד כשר פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר ואף למה שהתקינו שיהו העדים מפרשים שמותיהם בגט כמ"ש רבינו בפ"א א"צ לכתוב עד:

הלכה טו

גט שמחק בו אות או תיבה וכו'. כתבו בתוס' בר"פ המגרש (גיטין דף פ"ד ע"ב ד"ה אם כתבו) דמדתנן גבי תנאי דאלא מאיש פלוני ואם כתבו לתוכו אע"פ שחזר ומחקו פסול משמע [דוקא חוץ דלא הוי כריתות חזר ומחקו פסול אבל] שאר מחקים כשרים בגט רק שיעשה קיום המחק קודם שריר וקיים ע"כ, ולפי דברי רבינו שהם בתוספתא ובירושלמי כמ"ש ה"ה כי דייקינן ממתני' דשאר מחקין כשרים הוא בחד מתרי גווני או שאינם מגופו של גט או שחוזר וקיימו:

הלכה יח

חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהם וכו' ואם אין שם עדי מסירה כלל כל מי שתצא מגילה מתחת ידה מגורשת. הטעם שצריך שינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה לכתחלה מיהא לדעת רבינו ואם אין שם עדי מסירה כלל כל מי שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת כיון שעדים שחתומים בו חוזרים על כל הגיטין הרי יש בידה גט חתום ואע"פ שלא נמסר בעדי מסירה כשר לדעת רבינו בפ"א ובודאי שכל אחת נותנת לחבירתה כשתצטרך ונשאת בו וגובות כתובה על ידו כנ"ל לפרש דברי רבינו. אבל מדברי הטור נראה שהוא מפרש שמ"ש רבינו וינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה היינו לומר שצריך שיבאו עדי מסירה לפנינו ויעידו שנמסר לכל אחת ואחת והכי מוכחי סוף דברי רבינו שכתב כל מי שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת משמע דברישא אפילו אותה שאין הגט יוצא מתחת ידה מגורשת וטעמא דעדי מסירה מעידים שנמסר ליד כל אחת ואחת:

הלכה כד

שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני וכו' אבל אם אינו ניכר אע"פ שמסרו בעדים ה"ז ספק מגורשת. כתב הטור על זה ואיני יודע למה כיון שיש כאן עדי מסירה הם זכורים אם היה בו תנאי ואפשר שר"ל שאנו חוששים שהסופר מעצמו עשה כן מפני שנזדמן לו הענין בכך עכ"ל ודברים נכונים הם, וזהו נרמז בדברי ה"ה שכתב שאין עדי מסירה מוציאין אותנו מידי ספק שני גיטין:

פרק ה

הלכה ג

היתה עומדת בראש הגג שלה וכו'. כתב הר"ן שתמה הרמב"ן על מ"ש נמחק או נשרף קודם שיגיע לה וכו' הואיל ואינו הולך לנוח אינו גט שזה א"א שאם כדבריו היכי תנן מגורשת כיון שנשרף או נמחק אינה מגורשת. וכתב הר"ן ליישב דברי רבינו שהוא סובר דברישא דמתני' דהיתה עומדת בראש הגג איכא דרך עליה ודרך ירידה דדרך עליה היינו קודם שהגט מתחיל לירד ודרך ירידה היינו משהגט מתחיל לירד ומש"ה לא תנא ברישא דמתני' נמחק או נשרף ה"ז מגורשת משום דאיכא גוונא דלא הויא מגורשת דהיינו נמחק או נשרף דרך עליה אבל בסיפא דהוא למעלה והיא למטה מסתמא לעולם הוא דרך ירידה וכי אוקימנא כגון שהיו מחיצות תחתונות עודפות לאו משום דאית ביה דרך עליה אלא לפי שא"א לצמצם אוקימנא בעודפות וכי אוקימנא ל"ש אלא שנמחק דרך ירידה אבל דרך עליה לא הכי מפרש לה ז"ל ל"ש דנמחק או נשרף מגורשת אלא דרך ירידה בסיפא דמתני' אבל דרך עליה אינה מגורשת ומ"מ לא מצי תני ברישא נמחק או נשרף הרי זו מגורשת משום דלאו מילתא פסיקתא היא שאילו נמחק קודם שירד לנוח אינה מגורשת ומיהו ודאי אם נמחק לאחר שהיה יורד לנוח מגורשת עכ"ל. ולפי זה מ"ש **רבינו אבל אם נמחק או נשרף וכו' אף על פי שנמחק לאחר שהגיע לאויר מחיצות או אחר שהגיע לפחות מג' טפחים סמוך לגג וכו' אינו גט** שכשהגיע לאויר מחיצות או לפחות מג' טפחים סמוך לגג דרך עליה הוא דאינו גט וזהו שכתב הואיל ואינו הולך לנוח כלומר לפי שהוא בדרך עליה אבל אם הגיע דרך ירידה לאויר מחיצות וכו' ונמחק או נשרף ה"ז מגורשת. וה"ה מיישב דברי רבינו ע"פ דרך הר"ן דדרך ירידה היינו סיפא דמתני' אבל בדרך עליה מפרש דהיינו רישא דמתני' דקתני הוא למעלה והיא למטה אינה מגורשת בכל גוונא בין נמחק בדרך עליה בין נמחק בדרך ירידה וטעמא דכיון שהבעל היה צריך להעלות הגט שלא כדרך תנועה הטבעית לאו למינח קאי פירוש שלא היה כח הבעל דרך הנחתו שהוא בירידה. וא"ת א"כ כיון דברישא כל היכא שנמחק או נשרף אינו גט ואפי' נמחק אחר שהגיע לאויר מחיצות וכו' דרך ירידה נמצא שאינו גט עד שינוח ואם כן היכי תנן ה"ז מגורשת, כבר יישב ה"ה דנ"מ אם קדשה אחר משהגיע לאויר מחיצות הגג קודם שינוח א"נ אם מת הבעל או בטלו בינתים:

הלכה ז

כיצד שתי וכו'. רבינו מפרש כפירש"י דלישנא דנח הוי דוקא הא לא נח ממש אף על פי שהגיע לאויר הפנימית אינה מגורשת. ומכל מקום מה שכתב הטור בשם רבינו שאינו גט עד שינוח בשוליה הוא שלא בדקדוק כמבואר בלשון רבינו:

הלכה ט

השאילה הבעל מקום בחצרו וכו'. מפשט דברי רבינו נראה שאם הפסל הוא בתוך ארבע אמותיה מגורשת דכל ארבע אמותיה חד מקום מיקרי וכ"כ הר"ן בהזורק שכך נראה שהוא דעת רבינו ושצ"ע מנין לו וכבר השיגו הרמ"ך:

הלכה טו

(יג-טו) **זרקו לה ברה"ר וכו' עד ה"ז גט פסול עד שיגיע הגט לידה**. הרשב"א בפ' הזורק תמה על דברי רבינו שפסק כרב יהודה שאם היתה ידה עשויה קטפרס אינה מגורשת ואם נח תוך ד' אמות דידה מגורשת דאלמא ס"ל דרב יהודה למעשה אמרה ואע"ג דלא מטי גיטא לידה ודוקא תוך ד' אמותיה וכ"כ הא דאמר ר"י הוא יכול לשומרו והיא אינה יכולה וכו' וכ"כ הא דאמר לה שמואל לרב יהודה כדי שתשוח ותטלנו ואת לא תעביד עובדא עד דמטי גיטא לידה דמשמע שאינה מגורשת לעולם אע"פ שנח בתוך ד' אמותיה שלה ואפי' בתוך פישוט ידיה עד שיגיע גט לידה ממש. ולכאורה דבריו נראין כסותרים זה את זה. ונראה שהוא ז"ל מפרש דהא דא"ל שמואל לרב יהודה כדי שתשוח ותטלנו לא בא לפרש קרוב לה דמתני' כדפי' רש"י ויפה פירש דאם איתא ה"ל לשמואל למימר שיננא כדי שתשוח ותטלנו זהו קרוב לה ככולהו אינך דמפרשים למתני' וכן נמי ה"ל לפרושי אי זהו קרוב לה ומחצה על מחצה ועוד דגבי מימריה דרב יהודה דהיתה ידה עשויה קטפרס לא הוה מקשינן וכי נפיל לתוך ד' אמות דידה קא נפיל דהא רב יהודה קיבלה מרביה דאין לה אלא כדי שתשוח ותטלנו והוה להו למימר והא כי נפיל לתוך פישוט ידיה קא נפיל דהיא היא סברתו של ר"י שקיבל משמואל רבו ועוד כי א"ל שמואל כדי שתשוח ותטלנו זהו קרוב לה דמשמע דחוץ משיעור זה אינה מגורשת הוה לן לאקשויי עליה מדתניא כל שקרוב לה מלו דאתיא כר"י ודלא כוותיה דשמואל אבל לכלהו אינך ליכא לאקשויי מינה וכמו שכתבתי למעלה ומסתברא דה"פ לפי שיטתו של רבינו ז"ל ד"א שלה כגון שבאה היא ועמדה זכתה בד' אמותיה ואם עמד הבעל חוץ מארבע אמותיה וזרקו לה בתוך ד' אמות שלה זהו קרוב לה וה"ז מגורשת גמורה לכ"ע דלא גרע גט משאר דברים ד' אמות קונות לו בכל מקום (וכ"ש גט שהקילו בו מפני תקנת עגונות עד שאמר ר"י דקרוב לה שנינו ואפילו ק' אמה כל שיכולה לשומרו זהו

קרוב לה והכי מכרעא ברייתא ומינה דכ"ש דד' אמות שקונות לאדם בכל מקום שקונות בגט לכ"ע קנין גמור והיינו דאקשינן גבי היתה ידו עשויה קטפרס והא כי נפל לתוך ארבע אמות קא נפיל דבהא ליכא מאן דפליג) וכי זרק לה אפילו חוץ לארבע אמות שלה והיא יכולה לשומרו והוא אינו יכול לשומרו מגורשת גמורה נמי הויא כר"י וכר' יונתן וכדתניא כוותייהו ומשם תקנת עגונות (וכדאמר ר' אסי א"ר יוחנן לגיטין אמרו ולא לדבר אחר וא"נ לקידושין משום לתא דגירושין דכתיב ויצאה והיתה) ובהא אפי' שמואל מודה בה (והא דפרכינן גבי היתה ידה עשויה קטפרס והא כי נפיל לתוך ד"א דידה קא נפיל לרווחא דמלתא קאמר לומר דבתוך שיעור זה ודאי מגורשת בין שהוא יכול לשומרו בין שאינו יכול לשומרו דאילו חוץ לד' אמות אם שניהם יכולים לשומרו אינה מגורשת ודאי אלא מגורשת ואינה מגורשת) ואתא שמואל וחדית בה דאם באה היא תחלה ועמדה אע"פ שזכתה בד' אמותיה אם בא הבעל כנגדה ונכנס בתוך אותם ד"א שלה וזרקו לה אם נפל הגט בתוך כדי שתשוח ותטלנו הויא מגורשת אע"פ שהגט בתוך ד' אמות שלו נמי אבל למעבד בה עובדא לא עבדי הואיל והבעל בתוך ד' אמות שלה עד שיגיע גט לידה אבל אם בא הבעל ועמד זכה בד' אמותיו ואע"פ שבאה היא בתוך אותם ד"א וזרקו לה אפי' בתוך כדי שתשוח ותטלנו אינה מגורשת כלל דזהו קרוב לו דכיון דקדם הוא אין לה באותם ד' אמות ולא כלום וכאילו לא יצא הגט מרשות הבעל כלל דמי ואפי' ספק מגורשת לא הויא ובזה עמדו כל דברי הרב הלכה למעשה ויצא כל סוגייתנו בשלום כנ"ל. ובזה נסתלקה מעליו טענת הראב"ד שכתב עליו א"א תמה אני אחר שהסכימו בסוף שאין מתירין אותה לינשא ואם מת צריכה חליצה מכולם עד שיגיע גט לידה למה הוצרך לאלה החקירות ואולי לדעת את שאינה מגורשת כלל ע"כ. וא"א לומר כן שהרי הרב ז"ל הביא כל צורתן ובנח בתוך ד' אמות שלה וכשיכולה לשמרו כתב שהיא מגורשת ובהא דשמואל אמר ה"ז גט פסול אלא ודאי עם מ"ש עמדו דבריו ואין בהם נפתל ועקש עכ"ל. וה"ה דחה שיטת הרשב"א בדברי רבינו וקצת דחיותיו הם דחיות וקצתם הם מתיישבות מתוך דברי הרשב"א. וה"ה כתב דרך אחר בדעת רבינו. והר"ן בפרק הנזכר כתב שדברי רבינו תמוהים הרבה שהוא פוסק כשמואל ואעפ"כ אינו דוחה דברי ר"י שהרי כתב ששניהם יכולים לשמרו מגורשת ואינה מגורשת ואם הרב סבר דשמואל לא פליג אדרבי יוחנן מדינא אלא דמחומרא בעלמא אמר כדי שתשוח ותטלנו ומחמיר עוד לומר דאפי' בכה"ג אינה נשאת אלא לאחר שיגיע הגט לידה מ"מ ה"ל לכתוב דכל שהיא יכולה לשמרו שהגט פסול מדבריהם ונ"מ שאם נשאת לא תצא ובודאי שהוא ז"ל כך סבור דשמואל לא פליג אדרבי יוחנן וא"נ פליג כר' יוחנן נקטינן

שהרי לענין קידושין הוא פוסק כמותו בפרק ד' מהלכות אישות וכיון שכן למה לא כתב דכל שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול שאינו פסול אלא מדבריהם בלבד. ונ"ל שהוא סובר דכיון דהא דר' יוחנן לאו מדינא אלא מתקנתא שהרי אין קניה תלויה בשום מקום בשמירה הילכך אע"ג דשמואל מודה לר' יוחנן כיון דעקר לה לתקנתא דמתני' לחומרא הדר דינא לדוכתיה דביכולה לשמרו אינה מגורשת גמורה דאורייתא ולפיכך כל שהוא מקרוב לו עד קרוב לה דהיינו כדי שתשוח ותטלנו פסק ז"ל דהויא לה ספק מגורשת ובכלל זה קרוב לה שיכולה לשמרו והוא אינו יכול לשומרו ועולה על הדרך שכתבתי, ועדיין לפי זה היה ראוי לומר כיון דשמואל עקר לה לתקנתא דקרוב לה מגורשת ביכולה לשמרו משום חומרא דגיטין אף בקידושין היה ראוי לומר כן שהרי לא אמרו בקידושין אלא משום לתא דגיטין ולמה פסק בקידושין דבהיא יכולה לשמור והוא אינו יכול דמקודשת ודאי אבל נראה שהוא סבור דכיון דשמואל מודה לר' יוחנן אלא דבגיטין עקר לתקנתא דיכולה לשמרו לענין שתהא מגורשת גמורה דאורייתא בקידושין סמכינן אתקנתא קמייתא וכל שהיא יכולה לשמור מקודשת גמורה משום דלא חזינן דמעקרא תקנתא דקידושין כלל זה נ"ל לדעת הרב עכ"ל. והדרך היותר המתיישב אצלי בדעת רבינו הוא דרך הר"ן:

ועל מה שהשוה רבינו רה"ר לרשות שאינה של שניהם כתב ה"ה שכך הם מוקשים בדיני ממונות אבל הר"ן בפרק הנזכר תמה עליו שהרי הוא ז"ל כתב בפרק י"ז מהלכות גזילה שאין ארבע אמות קונות ברשות הרבים אלא בסימטא ואם כן כשבאה היא תחלה לתוך ד' אמות למה כתב שהוא פסול דמשמע מדבריהם בלבד והרי כל שאינו בכדי שיעור שתשוח ותטלנו אינו אלא ספק מגורשת מטעם יכול לשומרו ובודאי דשיעור שתשוח פחות מד' אמות הוא כדמשמע בפרק מי שהוציאוהו וכיון שכן ביתר מכדי שתשוח ואפילו תוך ארבע אמות ברשות הרבים מגורשת ואינה מגורשת וצ"ע עכ"ל:

הלכה יז

נתן הגט בידה עבדה וכו'. הטור היה גורס בדברי רבינו נתן הגט ביד עבדה והוא נעור והיא משמרתו אפילו היה כפות אינו גט נתנו ביד עבדה והוא ישן והיא משמרתו ה"ז גט פסול היה כפות ה"ז מגורשת ולפי זה דעת רבינו כדעת המפרשים. אבל בספרים דידן גרסינן נתן הגט ביד עבדה והוא נעור אם היה כפות ה"ז גט וכן גורסין הרשב"א והר"ן וה"ה בדברי רבינו וגי' זו בדבריו נראה עיקר דבכפות סגי דומיא דנתנו ביד עבדו שכתב בסמוך דסגי בכפות אלא שלגירסא זו יש לדקדק למה חזר לכתוב ואם היה כפות הרי זו מגורשת אנתן ביד העבד והוא ישן דהא אפי' בהיה נעור הכשיר ברישא וצ"ע. ודע שעוד

חילוק אחר יש בין דברי המפרשים לדברי רבינו והוא היכא דישן ואינו כפות דלדבריהם אינו גט ולרבינו אינו פסול אלא מדרבנן וכבר תמה עליו הר"ן וה"ה פה יישב סוגיית הגמרא לדעתו ז"ל:

פרק ו

הלכה ב

במה דברים אמורים בשאבד או וכו'. כדברי ה"ה נראה מדברי הרשב"א דכי פריך מדתנן האשה שאמרה התקבל לי גיטי צריכה שתי כתי עדים ואמאי להימניה לשליש לא פריך אלא לר"ח ואם כן כי שני מי נפיק גיטא מתותי ידיה דלהימניה כלומר שכבר הגט קרוע האי שינוייא ליתיה אלא לר"ח אבל לרב הונא אפילו בדנפיק גיטא מתותי ידיה צריך שתי כתי עדים. אבל הרא"ש כתב דכי פריך ולהימניה לשליש פריך גם לרב הונא דאמר בעל נאמן דמ"מ מתני' איירי בגט שהוא ביד שליש ואין בעל מכחישו ולפי זה כי שני מי נפיק גיטא מתותי ידיה אפילו לרב הונא איתיה, ואפשר שרבינו מפרש כדברי הרא"ש ודבריו הם ככ"ע דכי נפיק גיטא מתותי ידיה שלם כל שאין הבעל מכחישו שליח נאמן אפילו לרב הונא:

ודע שמ"ש רבינו שאם יוצא מתחת ידי שליח קבלה אין צריך עדים היינו דוקא עדי קבלה אבל לעולם צריך עדי אמירה וכן כתב רש"י והתוספות בפ' התקבל וכן משמעות דברי רבינו דבעדי קבלה דוקא הוא דאמר דא"צ עדים:

הלכה ד

כתב רבינו לקמן בסמוך שאין שליח הולכה והובאה צריך עדים. טעמו דכיון דנפיק גיטא מתותי ידיה בדין שיהא נאמן דהא הימניה בעל וכן כתב הר"ן בקידושין ובפרק האומר. ונתבאר בדברי רבינו פרק ט' דהיינו כשחתומים עדים בגט אבל אם אין עדים חתומים בגט והלך השליח ומסרו לה בפני עדים הרי זו ספק מגורשת בין בשליח קבלה ובין בשליח הובאה ואזדא לטעמיה שכתב בפרק ראשון שאם עדים חתומים על הגט אפילו נתנו לה בינו לבינה כשר בדיעבד ושליח קבלה שהוחזק בעדים שאמרה לו קבל לי גיטי ידו כיד האשה דמי וכל שיוצא מתחת ידו חתום בחותמיו אפילו נודע לנו שנמסר לו שלא בעדים כשר בדיעבד:

הלכה ז

אבל הפסולים בעבירה וכו'. כתב ה"ה ומ"מ לא ידעתי רבינו מאין הוציא זה הפיסול וכו' וראיתי הרבה מהמפרשים חלוקים עליו עכ"ל. הרשב"א תמה על רבינו בריש גיטין וגם כן תמה עליו בסוף פ"ב דגיטין וגם הרא"ש חולק עליו:

במה דברים אמורים כשנתקיים וכו'. כתב הרב המגיד זה שכתב רבינו בכאן וכו' ובהשגות כתוב כאן וכו' ואני אומר שאף דעת רבינו כך הוא וכו' עד וזה נ"ל מבואר בלשונו. ואני אומר שכוונת הראב"ד לומר שלא היה לו לרבינו לגזור ולומר אינו גט דמשמע שאם נתקדשה לאחר אין קידושין תופסין בה דהא איכא למיחש שמא היום או למחר יתקיים בחותמיו אלא כך הל"ל לא תנשא לאחר ואם נשאת תצא כל זמן שלא נתקיים בחותמיו דהשתא אין דברי הרב המגיד מעלים ארוכה להשגה. אלא כך צ"ל שגם רבינו כשכתב אינו גט לא נתכוון אלא לומר שאינה יכולה לינשא אבל אה"נ שאם קידשה אחר חוששין לקידושיו ולא הוצרך לפרש מפני שסמך על המבין:

הלכה יט

וזו היא מסירת מודעא על הגט. ז"ל הטור כתב א"א הרא"ש ז"ל ואם מסר מודעא ואמר אף אם אבטלנה לא תבטל אם ביטל מודעא ומודעא דמודעי עד סוף כל מודעי הכל בטל כשם שמועיל ביטולו על מודעא אחת כך מועיל על כמה מודעות ועל כל תנאים שהתנה וכך עמא דבר דלא כהרמב"ם שכתב אמר גט זה שאכתוב לאשתי בטל הוא וכל דבר שאבטל בו מודעא זאת ה"ז בטל וכו' וכתב הראש עוד על דברי רבינו ולדבריו לא הבנתי תקנתו שמא מתחלה מסר מודעא למודעא. ואולי שכך פי' דבריו מתחלה כתב אע"פ שביטל המודעא שהגט בטל היינו שביטל המודעא בסתם אז מודעא דמודעא קיימת לפיכך אין ביטולו מועיל אבל כשא"ל אמור בפנינו שכל דברים שמסרת שגורמים כשיתקיימו אותם הדברים לבטל זה הגט הרי הן בטלים ואמר הן אז ביטל כל מודעי דמודעי ומועיל הביטול עכ"ל:

פרק ז

הלכה ב

לפיכך נשים שחזקתן וכו'. מה שכתב רבינו **אפילו היתה צרתה נשואה לאחר**. בירושלמי דיבמות מבואר כדברי רבינו וראיית הרב המגיד יש לדחות דהתם בשעת עדות הויא צרה מה שאין כן כאן:

הלכה ז

ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא ינתן לה וכו' (עיין בפנים). כך היא הגירסא בספרים דידן והרא"ש כתב בריש גיטין ואם נתקיים בחותמיו תו לא צריך מידי ואם אבד הגט כתב הרמב"ם ה"ז ספק מגורשת ואם בא הבעל וערער ה"ז ספק ממזר עכ"ל. והרא"ש אפשר שהיה גורס כמ"ש ואפשר שהיה גורס כגירסא דידן אלא דמשמע ליה שא"א לומר שכשאבד הגט וערער הבעל שתהיה אינה מגורשת בודאי דשמא אם היה הגט בפנינו היה מתקיים ולפיכך במקום אינה מגורשת כתב ה"ז ספק ממזר כלומר שהיא קרובה להיות אינה מגורשת אבל מ"מ מידי ספיקא לא נפקא לענין אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר ולענין שהולד אסור בממזרת כדין ספק ממזר כנ"ל:

כתב ה"ה ואם לא נתקיים וכו' מ"ש רבינו שאם אין הבעל מערער שהוא פסול פירוש אבל אינו בטל וכו'. לא היה צריך לכך דבהדיא תניא בריש גיטין (דף ה':) המביא גט ממדינת הים ונתנו לה ולא אמר לה בפני נכתב ובפני נחתם יוציא והולד ממזר דר"מ וחכמים אומרים אין הולד ממזר וידוע דהלכה כחכמים, ונתבאר שם דאפילו ר"מ לא פסיל אלא מדרבנן:

הלכה יח

נתנו לה ולא הספיק לומר וכו'. מדברי רבינו שכתב עד שנשתתק נראה בהדיא דאלם שכותב בפני נכתב ובפני נחתם פסול ואע"פ שבעדות אשה מהני משום עיגונא התם שאני שאינו מצוי כ"כ שיבאו עדים שמת בעלה ולפיכך סמכו על אלם המעיד בכתב אבל בגט שאפשר להתקיים בחותמיו או שאפשר לשלוח לומר לבעל שישלח גט אחר ע"י שליח שיאמר בפ"נ ובפ"נ לא רצו להקל בו לסמוך על כתב ידו של זה טפי מבשאר עדויות ולא דמי למאי דאמרינן בשלהי פ' שני דגיטין (דף כ"ג:) דעדיף גט ממיתה מפני שהכתב מוכיח דהתם לענין נאמנות נשים המעידות איתמר ובודאי דטפי איכא להימנינהו בגט מפני שהכתב מוכיח אבל הכא לאו משום נאמנות הוא באלם שכתב בכתב ידו שלא לחלק בין עדות זה לשאר עדויות:

הלכה כד

(כג-כד) **האיש שנתן גט לאשתו וכו' בד"א כשהתנה עליה הבעל תנאי זה וכו'**. הראב"ד השיג על רבינו לומר שאע"פ שלא קרא עליו ערער צריך שיתקיים בחותמיו וה"ה כתב ליישב דעת רבינו. וגם הר"ן בריש גיטין כתב כדברי רבינו לפי שכל שהוא נותנו לידה או ליד שליח קבלה הרי בשעה שהגט יוצא מתחת ידו גומר ומגרש וכיון שאין לחוש שמא יבא בעל ויערער הרי האשה מותרת לינשא אע"פ שלא נתקיים הגט דכל היכא

דליכא למיחש לערער דבעל אין האשה צריכה לקיומו של גט מיהו אם בא בעל וערער יתקיים בחותמיו. אבל הרשב"א בסוף פרק כל הגט תמה על רבינו מדתנן בפ"ב דכתובות האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת ואם יש עדים שהיא אשת איש אינה נאמנת עכ"ל. ואיני רואה מקום לתמיהא זו דהתם איכא למימר דמיירי בשאין גט יוצא מתחת ידה:

פרק ח

הלכה א

המגרש על תנאי אם נתקיים התנאי וכו' לפיכך יש לבעל וכו'. כתב ה"ה בגמ' מחלוקת בפ' מי שאחזו באומר ה"ז גיטך אם לא באתי וכו' וכוונתם מבוארת שאין לחוש לדברי ר' יוסי בגיטין כלל וכן הוא דעת רבינו שכתב כאן ואם מת הבעל וכו'. ואני אומר שצריך להתיישב בזה שמאחר שפסק בדיני ממונות כר' יוסי ה"ל לחוש בגיטין לדבריו לחומרא ולפסוק שחולצת ולא מתיבמת. ואפשר דלגבי מתנה שייך לומר זמנו של שטר מוכיח עליו דאי לא הוה בעי לאקנויי עד לאחר מיתה למה כתב זמן בשטר אבל בגט ליכא למימר הכי דע"כ היה צריך לכתוב בו הזמן דגט שאין בו זמן פסול הילכך אין זמן הוכחה שנתכוין לגרש מהיום ואפשר דאפילו ר' יוסי מודה בהכי והא דאמרינן דרבי יהודה נשיאה התירה משום דס"ל כר' יוסי ה"ק ר"י נשיאה סבר בגט מאי דסבר ר' יוסי במתנה, וע"ד זה יתפרש מאי דאמרי מן יומא דנן ולעלם לאפוקי מדר' יוסי כנ"ל. ועל מ"ש ה"ה ועדיין יש לבאר דעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות וכן הדין בגיטין ובממונות ויש לעיין בזה וכו'. י"ל שקושיא זו שהקשה ה"ה ליתא דהתם לא מיירי רבינו בשטר כלל דהא לא קאמר רבינו וכן הדין בגיטין ובשטרות אלא בגיטין ובממונות:

ומ"ש רבינו ואם נשאת לא תצא. הר"ן תמה על רבינו בדין זה וגם הר"ש ב"צ כתב לא נתפרש מנין לו לרב ז"ל שאין שורש לזה בשום מקום והל"ל ואם נשאת תצא. ונראה שסובר הרב שאם נשאת קודם קיום התנאי לא מפקינן לה מיניה אלא אמרינן לה שתקיים תנאה ותעמוד בבית בעלה אם תקיים ואם לא קיימתו ודאי תצא מיד ולא קשיא מדידיה אדידיה מקידושין לגיטין דלענין קידושין קידושי שני מבטלין קידושי ראשון לגמרי מקודם שחלו קידושי ראשון באו קידושי שני ומצאו מקום לחול דפנויה היתה לגמרי באותה שעה אבל גירושין נישואי שני אין מבטלין גירושי ראשון ואע"פ שנשאת קודם שנתקיים התנאי יכולה לקיים תנאה ותעמוד תחת השני. ומה שכתב וכן בגירושין בא לומר שאין הגירושין מתקיימים אלא משעה שנתקיים התנאי ואילך ונפקא מינה

לענין ביטול תנאי ותוספת ואבד הגט או נשרף אבל לענין אם נשאת קודם קיום התנאי אע"ג דלכתחלה לא תנשא לא תצא ותקיים תנאה והשתא מיהא הא איגרשה זה נראה דעת הרב, ומ"מ אין דבריו מחוורין דהשתא מיהא הא כי אינסבא אשת איש הואי ובזנות בא עליה ואם נשאת תצא דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל והנכון הוא שאם נשאת תצא עכ"ל:

ושם נתבאר שאם אמר לה הרי את מגורשת מעכשיו וכו' ויש לה להנשא לכתחלה אף על פי שעדיין לא נתקיים התנאי. כתב הרב המגיד בפרק מי שאחזו הזכירו ברייתא שאמרה הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז וכו' כתב הר"ש ב"צ בתשובה כשכתב הרמב"ם ויש לה להנשא לכתחלה סתם הדברים ולא פירש ומ"מ ה"ל לכתוב ההיא דע"מ שתתני לי מאתים זוז דלאחר לא תנשא עד שתתן שהלכה קבועה היא וכתבוה כל המפרשים שאין לדחות ברייתא מפורשת מפני אותה סוגיא שבפ' המגרש שהרי יש לקיים שתיהן כמ"ש למעלה ועוד שהוא כתב גבי אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש שלא תנשא עד אחר י"ב חדש אע"פ שא"א שלא יתקיים התנאי אלא דגזר מת אטו לא מת דמשמע דכל שהוא ביד אחרים לא תנשא עד שיתקיים התנאי וא"כ צריך טעם מה ראה להשמיט ההיא דע"מ שתתני לי מאתים זוז וכו' והרמ"ך תמה עליו ג"כ בהגהותיו וחתם בצ"ע עכ"ל:

הלכה ג

כיצד מגרש אדם על תנאי וכו'. עיין לקמן בפרק זה בדברי הרב המגיד בבא המתחלת כל המגרש על תנאי שמבטל הגט כגון שהתנה שלא תאכל בשר וכו':

הלכה ד

וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין. כתב הרב המגיד מה שכתב רבינו כאן ולמעלה בסמוך וכו' עד זהו דעתו ז"ל. ורבינו נשאל על זה והשיב מה שעשיתי פסלות זה ספק עיקר זה הוא מה שאפרש לכם וכו' (עיין במגיד משנה בד"ה וכן אם התנה וכו'):

הלכה יב

על מנת שלא תנשאי לפלוני אינו גט וכו'. הרשב"א בתשובה תמה על דברי רבינו וגם הר"ן בר"פ המגרש כתב שדבריו תמוהין דהא משמע דלדברי האומרים דכי אמר ע"מ שלא תנשאי מודו רבנן לר"א אפילו אמר לה ע"מ שלא תנשאי לו לעולם מגורשת כיון שאין התנאי נמשך אלא כל ימי חייו ה"ל כע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני. ונראה

שדעתו ז"ל דהתם שאני מפני שהיא רשאה לשתות יין אחר מיתתו ונמצא שלא נאסרה ביין לעולם אבל זו נאסרה בנשואיו לעולם שהרי כל ימי חייו לא תנשא לו עכ"ל:
ועל מ"ש רבינו ע"מ שלא תנשאי לפלוני עד נ' שנה ה"ז גט וכו'. כתב הרשב"ץ שמ"ש נ' שנה לאו דוקא אלא שתפס לרבותא הזמן היותר רחוק שאפשר שהם ימי שנותינו בהם שבעים שנה והאשה המתגרשת ע"י עצמה יש לה יותר מי"ב שנה קרובה לכ' וא"א להיות אחר זה לפי מנהגו של עולם סכום שלם יותר מנ' שנה:

הלכה כא

הרי זה גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז וכו' חזר ואמר לה בתוך השלשים יום הרי הם מחולים לך וכו'. עיין לקמן בפרק זה בדברי ה"ה:

הלכה כב

אמר לה הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז וכו'. כתב הטור וז"ל כתב הרמב"ם מת בתוך ל' יום כיון ששלמו ולא נתנה לו אינה מגורשת לא קבע זמן לנתינתה ומת קודם שנתנה אינה יכולה ליתן ליורשיו שלא התנה עליה אלא שתתן לו ולא בטל התנאי שהרי לא קבע זמן לפיכך אע"פ שאבד הגט או נקרע קודם שימות הרי זו מגורשת מספק ולא תנשא לאחר עד שתחלוץ, ואיני מבין דבריו כיון שאינה יכולה לקיים התנאי לעולם א"כ למה לא יתבטל הגט עכ"ל, וכתב עוד ואם לא נתנה לו בחייו שוב לא תוכל לקיים התנאי אפילו אם תתן ליורשיו דע"מ שתתן לי משמע לי ולא ליורשי וכיון דלא תוכל לקיים התנאי בטלו הגירושין וחולצת או מתיבמת, והרמב"ם כתב וחולצת ולא מתיבמת ולא נהירא עכ"ל, נראה מדבריו שהוא סובר שדעת רבינו שהיא ספק מגורשת ומש"ה כתב דלא נהירא. ולפי האמת גם לרבינו אינו גט ולא כתב דלא תנשא לזר עד שתחלוץ אלא מפני שלא קבע לו זמן ובין נתנה ליורשים ובין לא נתנה ליורשים חולצת ולא מתייבמת דנתינה ליורשים אינה מועלת כלום וזה ברור בדברי רבינו וכבר נתן ה"ה טעם לדבריו:

פרק ט

הלכה ג

הלכה והניחתו בצדי רשות הרבים וכו'. בפרק הכותב כתב הר"ן לא ירדתי לסוף דעת הרמב"ם שכתב בהלכות גירושין פרק תשיעי דבלא מעכשיו מגורשת ובמשוך פרה זו כתב בפרק כ' מהלכות מכירה דבלא א"ל מעכשיו לא קנה עכ"ל, ובמ"ש הרב המגיד נתיישב זה, אלא שיש לגמגם במ"ש הרב המגיד אבל הגט בכתב היא מגורשת והכתב עדיין הוא קיים ביום שלשים דהא גם בגט אינה מגורשת אלא בנתינה שיתן לה הבעל

הגט ולאחר שלשים יום כבר כלתה נתינתו כשם שאתה אומר בפרה לאחר שלשים יום כבר כלתה משיכתו, וצ"ל דבגט אף על גב דלא אמר מעכשיו אילו הניחתו ברשותה עד לאחר שלשים פשיטא לן שהיא מגורשת בקבלה ראשונה שכיון שלא יצא מרשותה לא הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע משום דהכא הא איכא נתינה לשם גירושין אלא שאינו רוצה שיחולו הגירושין עד לאחר שלשים יום ואיבעיא לן בצדי רשות הרבים אי כרשות הרבים ממש הן שאפילו ממון גמור שלו יוצא בו מרשותו או דילמא אינו יוצא בהם מרשותה ופשטינן לה מדר"נ דאמר משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום קנה ואפי' עומדת באגם ואף על גב דההיא בדאמר מעכשיו ובעיין בדלא א"ל מעכשיו מכל מקום שמעינן מינה דאגם וצדי רשות הרבים לאו כרשות הרבים דמו שאילו היו כרשות הרבים גבי משוך פרה אפילו אמר מעכשיו לא קני מטעמא דכתב הרב המגיד שכבר כלתה משיכתו ואינו קונה אלא כשלאחר שלשים יום היא ברשותו וכיון דחזינן דאגם חשוב ברשותו מינה נילף לגט שאם לאחר שלשים יום הוא בצדי רשות הרבים חשיב כאילו הוא ברשותה ואין זה כטלי גיטך מעל גבי קרקע מטעמא דאמרן ואף על גב דלא אמר מעכשיו מגורשת, כנ"ל לדעת רבינו:

הלכה ט

התנה עליה שתתגרש כשיעבור מכנגד פניה שלשים יום וכו'. כתב ה"ה בפרק מי שאחזו ובגמרא תניא וכו' מאן דמתני לה אמתניתין כ"ש אברייתא וכו'. לקמן בסמוך בבבא המתחלת הרי זה גיטך מעכשיו אם לא באתי וכו' ביאר הרב המגיד מאי זה טעם פסק רבינו לקולא וכ"כ הר"ן ובזה נסתלקה מעל רבינו תמיהת הרא"ש שתמה על רבינו למה פסק לקולא:

הלכה יח

ה"ז גיטך מעכשיו וכו'. בפ' מי שאחזו (גיטין דף ע"ב:) אהא דאמר רב הונא גיטו כמתנתו פריך מדתנן ה"ז גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת אומדין אותו אם מחמת חולי הראשון מת ה"ז גט ואם לאו אינו גט ואי אמרת אם עמד חוזר למה לי אומדנא הרי עמד אמר מרי בריה דרב יוסף משמיה דרב שניתק מחולי לחולי והא עמד קתני עמד מחולי זה ונפל בחולי אחר והא הלך בשוק קתני הלך על משענתו והא קמ"ל דהלך על משענתו הוא דבעינן אומדנא אידך אומדנא נמי לא בעינן. והרי"ף לא כתב אלא משנתנו כצורתה ושרבה ורבא לא ס"ל ההיא דרב הונא והשמיט מאי דאקשיה לרב הונא ממתני' ושינויא דמר בריה דרב יוסף משמע דס"ל דלדידן דלא קי"ל כר"ה כל שמת מחולי הראשון אפילו הלך בשוק בלא משענת ה"ז גט דמתני' דקתני אומדין אותו

אם מחמת חולי הראשון מת ה"ז גט אעמד והלך בשוק קאי וסתם הלך בלא משענת משמע ואפילו הכי אם מחמת חולי הראשון מת ה"ז גט וכן דעת רבינו שלא חילק בין הלך במשענת להלך בלא משענת וטעמו משום דס"ל ז"ל דההוא שינויא דשני מר רביה דרב יוסף ליתיה אלא אליבא דרב הונא דאמר גיטו כמתנתו אבל לרבה ורבא דקי"ל כוותייהו אתיא מתני' כפשטא דכל שהלך בשוק בין במשענת בין שלא במשענת אומדין אותו אם מחמת חולי ראשון מת ה"ז גט משום דההיא הליכה לאו כלום היא ובודאי לא נתרפא לגמרי כיון שמת מאותו חולי ראשון:

הלכה כג

אמר להם כתבו ותנו גט לאשתי אחר השבוע וכו'. כתב הטור וז"ל כתב הרמב"ם אמר כתבו ותנו גט לאשתי לאחר השבוע אין כותבין אלא עד שנה שלאחר השבוע ובשנה אין כותבין ונותנין [אלא] עד אחר חדש שלאחר השנה ובחדש אין כותבין ונותנין אלא עד שבת שבחדש השני אמר כתבו ותנו לה לאחר השבת נותנין (לה) מיום שבת עד יום ג' אמר כתבו ותנו לה קודם השבת כותבין לה מיום ד' עד סוף יום ו' איחרו הזמן שאמר ואח"כ כתבו ונתנו כגון שאמר אחר החדש וכתבו ונתנו לה אחר שתי שבתות מחדש ב' ה"ז פסול ע"כ, וכתב א"א הרא"ש על דבריו גם פי' זה אינו נכון דאם צוה לכתוב וליתן לאחר השבוע כותבין מיד אחר השבוע ע"כ. ויראה שהוא מפרש דברי הרמב"ם שר"ל שלא יכתבו עד שנה אחר השבוע ואינו נראה כן מדבריו אלא אדרבה ר"ל שיכתבו מיד אחר השבוע ואין להם זמן לכתבו אלא בתוך השנה וכן באינך עכ"ל. ונ"ל שנוסחא משובשת נזדמנה להרא"ש בדברי רבינו שהיה כתוב בה אין כותבין עד לאחר שבת שניה וכן היה כתוב בכולן אין כותבין עד לאחר חדש אין כותבין עד לאחר שבת כי כן כתוב בפסקיו לגבי שנה ולפיכך פירש בו מה שפירש אבל הנוסחא האמיתית היא כמו שכתב הטור ופירושו בה ברור וכן פירש ה"ה וגם הר"ן בפ' מי שאחזו אלא שתמה עליו על שכתב שאם איחרו לאחר הזמן שאמר ואח"כ כתבו שהגט פסול כלומר מד"ס ואם נשאת לא תצא ואמאי והא מידי ספיקא לא נפיק ואפילו אם נשאת תצא. ונ"ל שאפשר לומר שטעמו של רבינו שכל שהוא אחר שבוע אפילו מופלג לא נפיק מכלל אחר השבוע וכן באחר שנה אלא שחכמים תקנו להזהיר מלכתוב אלא בזמן דלישתמע שהוא אחר ממש סמוך לו והילכך לית ביה אלא פיסולא דרבנן.

הלכה כד

ועל מ"ש רבינו כגון שאמר להן לאחר החדש וכתבו ונתנו לה לאחר ב' שבתות מחדש ב' יש לתמוה שלא ה"ל למימר אלא לאחר שבת ראשונה מחדש שני וכבר תמה עליו

ה"ה. ונ"ל לדחוק ולומר דה"ק וכתבו ונתנו לאחר הזמן שאמר דהיינו בשתי שבתות מחדש כלומר בשבת שניה של חדש שני:

הלכה כה

נתייחד עמה וכו' וק"ו הדברים וכו'. כתב הר"ן דבריו תמוהים הרבה שאין זה ק"ו של כלום דבשמעתין איכא למיחש לקדושין ובנדון שלו ליכא למיחש להכי ועוד היאך כתב בפירוש דאינו גט דהא בשמעתין ספוקי בעלמא מספקי להצריכה גט שני ובודאי דלשמא פייס וביטל השליחות הוא דאיכא למיחש להכי אבל אין מקום לומר שיהא הגט בטל לגמרי וכן דעת הרמב"ן ז"ל עכ"ל וכבר הזכיר זה ה"ה:

הלכה כז

אמר לעשרה כתבו גט וחתמו ותנו לאשתי וכו' ואפילו היה הכותב אחד משני העדים שחתמו בו. בפ' התקבל (גיטין דף ס"ו:) אמרינן דמאן דס"ל דאומר אמרו כשר ס"ל דחתם סופר ועד פסול כלומר שאם הסופר עצמו חותם בגט עם אחר פסול דאי אמרת כשר נפיק מיניה חורבא דזימנין דאמר בעל אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתומו ומשום כיסופא דסופר שלא יתבייש לומר שאין מקבלין אותו בעד מחתמו ליה שאומרת לו שהבעל אמר כן ובעל לא אמר הכי ונמצא בטל הגט ולפיכך מחמת חשש חורבא זו אין להכשיר חתם סופר ועד אבל אמאן דס"ל דאומר אמרו פסול משום דמילי לא מימסרן לשליח [אפילו באומר אמרו] תו ליכא למיחש להך חורבא. ורבינו פסק בפ"ב באומר אמרו הרי זה גט פסול ומתיישבין בדבר זה הרבה מפני שהוא קרוב להיות בטל. וכתב הר"ן נראה דרפויי מרפיא בידיה ותמהני א"כ למה הכשיר חתם סופר ועד דכיון שהוא מסופק באומר אמרו אף בחתם סופר ועד ה"ל לספק שכבר כתבתי דהא בהא תליא. ואפשר דכיון דבגמרא מוכח דלמאי דס"ל באומר אמרו כשר ולא תעשה זאת בישראל משום גזירה דשמא תשכור עדים כדאיתא בגמ' חתם סופר ועד כשר דליכא למיחש לחורבה כיון דלא תעשה כ"ש לדידן דפסלינן אומר אמרו מספיקא דלית לן למיחש לחורבא אבל אין דעתי מתיישבת בכך דאי אנן מסתפקין בדינא אית לן למיזל הכא והכא לחומרא ולית לן למימר כיון דאנן מספקינן לא נפק לן חורבא דדילמא איכא דאיפשיטא ליה דאומר אמרו כשר ונפיק חורבא לחתם סופר ועד ומחוורא דמילתא למיזל הכא והכא לחומרא למיפסל אומר אמרו ולמיפסל חתם סופר ועד וכן דעת ר"י ז"ל ולדבריו הסכים הרמב"ן ז"ל עכ"ל. וי"ל לדעת רבינו דליכא למיחש להכי דמאחר דבגמרא איפליגו בה ליה לן למיחש דילמא איכא דפשיטא ליה דכשר. ומ"מ נראה שלא הכשיר רבינו לחתום לכתחלה ולא בא אלא לומר שאם חתם סופר כשר וינתן לה וכ"כ ההגהות:

פרק י

הלכה ג

וכן אם גירש את אשתו בגט פסול וכו' וא"צ לחדש הנשואין וכו'. כתב מהרי"ק בשורש קע"ב וז"ל החכם אשר עיניו בראשו ידע ויבין מדברי רבינו משה שיש לחלק בין ספק קידושין לספק גירושין מדלא כלל גבי ספק קידושין דכ"מ שאמר מקודשת מספק או צריכה גט מספק או הרי אלו קידושי ספק שאם נשאת לאחר תצא והולד ממזר כמו שכלל גבי ספק גירושין אלא ודאי פשיטא דבספק קידושין לא שייך למימר שתצא והולד ממזר ושתהיה ספק ערוה כמ"ש בספק גירושין דהך קיימא בחזקת היתר דהיינו בחזקת פנויה והך בחזקת אשת איש, ועוד שהרי רבינו משה בפ"ד דהל' אישות כתב המקדש בפסולי עדות של תורה וכו' עד בפסולי עדות של ד"ס וכו' אם רצה לכנוס חוזר ומקדש בכשרים וכו' עד וכן כל קדושי ספק אם רצה לכנוס חוזר ומקדש ודאי עכ"ל, הרי לך דלא רצה לסמוך על ספק קידושין להתיר לו לכנוס על סמך הקידושין הללו ואילו בספק גירושין כתב בפ"י מהלכות גירושין וז"ל וכן מי שגירש את אשתו בגט פסול או שהיתה ספק מגורשת ורצה להחזירה ה"ז מותרת לבעלה ואין צריך לחדש הנשואין ולברך שבע ברכות ולכתוב כתובה עכ"ל. הרי לך שמחלק בין ספק קידושין לספק גירושין דבספק קידושין צריך לחזור ולקדש מפני שעדיין היא בחזקת פנויה שאינה מקודשת ולכך אין רשאי לכנסה בלא קידושין אבל בספק גירושין עדיין היא בחזקת שהיא אשתו שמספק אין להוציאה מחזקתה ומשום כך מותרת לבעלה וא"צ לחדש הנשואין, ותדע דמזה הטעם דאוקמה בחזקת א"א הוא דקאמר רבינו משה דא"צ לחדש הנשואין מדכתב וז"ל תצא והולד ממזר וכו' עד וכן מי שגירש את אשתו וכו' או שהיתה ספק מגורשת ורצה להחזירה ה"ז מותרת לבעלה ואין צריך לחדש וכו'. ועתה יש לתמוה דמאי וכן דמה ענין לתלות קולא בחומרא ר"ל דתלה קולא דמותרת לבעלה בחומרא דתצא והולד ממזר ומי יתן טהור מטמא אלא ודאי פשיטא ופשיטא דה"ק דכי היכי דאמר תצא והולד ממזר משום דמוקמינן לה אחזקתה דהיינו חזקת א"א לענין שמותרת לבעלה בלא הצרכת לחדש הנשואין אנו מעמידין אותה על חזקתה הראשונה דהיינו חזקת א"א עכ"ל. נראה מדבריו דמשמע ליה למהרי"ק שכשכתב רבינו שאינו צריך לחדש הנשואין היינו לומר שא"צ לחזור ולקדש, ואין זה במשמע דברי רבינו דא"כ הל"ל אינו צריך לקדשה ולא לברך ז' ברכות ומדלא נקט אלא א"צ לחדש הנשואין משמע ודאי דאינו ממעט אלא נשואין דהיינו ז' ברכות וכתובה אבל צריך הוא לקדשה וכ"כ ה"ה בפשיטות:

הלכה יא

כתב הסופר וטעה וכו'. כתב ה"ה ופסק רבינו כר' אליעזר וכפירושא דרב אדא. ולא נתן טעם למה פסק כיחידאה ולמה פסק כרב אדא לגבי שמואל, והרי"ף נתן טעם למה פסקינן כר' אליעזר משום דמפרשי בגמ' טעמיה ומסתברא כדקא פריש רב אדא דדייק מתניתין כוותיה:

פרק יא

הלכה ד

במה דברים אמורים בשלא בא עליה הבעל וכו' הרי זו אינה ממאנת. נתבאר בפרק רביעי מהלכות אישות:

הלכה יב

המגרש את אשתו ונתקדשה לאחר וכו' ואם החזיר הראשון ובעלה לוקה. בפ' עשרה יוחסין (קדושין ע"א) אמרינן שאם קידש ולא בעל או בעל ולא קידש אינו לוקה ולזה נתכוון רבינו:

הלכה יד

ובכלל לאו זה וכו'. כתב הרב המגיד וחכ"א אחד זה ואחד זה אסורה וכו' ומן הסוגיא הזו משמע לכאורה שאם לא נבעלה אין בה לאו אע"פ שנסתרה אחרי קינוי ומה שאמרו במסכת סוטה שאם בא עליה בעלה בדרך לוקה פי' רבינו לוקה מכת מרדות דכל זמן שלא זינתה ודאי אינו לוקה עליה מלקות גמור מספק עכ"ל. ויש לתמוה על זה שהרי רבינו כתב בספ"א מהא"ב המקנא לאשתו ונסתרה ובא עד אחד והעיד שנטמאת והיה בעלה כהן ובא עליה אחר כך הרי זה לוקה עליה משום זונה אע"פ שאין עיקר העדות בע"א כבר הוחזקה בזונה, וכתב ה"ה אע"פ ששנינו ביבמות וחכ"א מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה ואמרו שם מאי נסתרה נבעלה וכו' ולמיקם עליה בלאו וכו' ואע"פ כן סבור רבינו שאין ישראל שזינתה תחתיו לוקה על לאו (זה) מפני שעיקר הלאו הוי למחזיר גרושתו אחר שנתארסה או שנשאת לאחר וכו' ואע"פ שחכמים דרשו בו שני דברים מניעת חזרת הגרושה ומניעה לבא אל האשה אחרי אשר הוטמאה וכו' ה"ל לאו שבכללות וכו' ואין לוקין עליו וכו' זהו דעת רבינו ומפני כן לא מנה בכלל מצות הלאוין שלא לבא על אשתו אחר שזינתה ולא חייב עליה מלקות בספר שופטים ולא בשום מקום וכאן כתב בעלה כהן בדוקא וחייב לו מלקות משום זונה ולא משום טומאה עכ"ל. וסתירת הדברים מכאן לשם מבוארת ששם כתב ה"ה שדייק מלשון רבינו

שאינו לוקה משום לאו דאחרי אשר הוטמאה וכתב שלא חייב עליה רבינו מלקות בשום מקום ולא זכר שפה כתב בפירוש לוקה עליה משום לאו דאחרי אשר הוטמאה. ועל רבינו קשה דידיה אדידיה שכאן כתב שלוקה עליה ומדייק דבריו בספ"א מהא"ב נראה שאינו לוקה עליה וכן נראה מדהשמיטה בפי"ט מהלכות סנהדרין ולא מנאה בכלל הלאוין שלוקין עליהם וכן נראה שהוא דעתו משום דהוי [לאו] שבכללות וצריך לדחוק ולומר לוקה שכתב כאן היינו מכת מרדות, ויש מי שתירץ דברי רבינו שמ"ש כאן רבינו שלוקה עליה היינו דוקא כשגירשה והחזירה ואחר כך בא עליה כגון מחזיר גרושתו אחר שנתקדשה לאחר וזו אם גירשה והחזירה אף על פי שלא נתקדשה לאחר לוקה עליה דכי אמרינן אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה אירשא דקרא קאי וכתב לה ספר כריתות וכו' לא יוכל בעלה לשוב לקחתה אם היתה לאיש אחר וכן אע"פ שלא היתה לאיש אחר אם הוטמאה תחתיו וגירשה לא יוכל לשוב לקחתה והשתא ניחא דאין זה לאו שבכללות שאין כאן אלא לאו אחד שלא להחזיר גרושתו אם היתה לאיש אחר או אם הוטמאה תחתיו וניחא נמי שלא מנאה בפי"ט מהלכות סנהדרין שאין כאן אלא לאו אחד ובפ"א מהלכות א"ב מיירי כשבא עליה ולא החזירה ומש"ה אינו לוקה אם אינו כהן:

הלכה יח

כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה וכו' ה"ז לא תנשא וכו' להבחין בין זרעו של ראשון וכו'. בפרק החולץ (יבמות דף מ"ב) בגמ' יהיב טעמא משום דכתיב להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך ופי' רש"י שאין השכינה שורה אלא על הודאים שזרעו מיוחס אחריו:

הלכה יט

ומיום כתיבת הגט מונים למגורשת. כתב הרב המגיד פסק הלכה בפרק כל הגט וטעות סופר שאינו אלא בפרק ב' דגיטין ומ"ש שהוא פסק הלכה כך היא גירסת ספרים אבל בנוסחי דידן אין כתיב בגמרא פסק הלכה והכי איתא בגמרא (דף י"ח) אתמר מאימתי מונין לגט רב אמר משעת נתינה ושמואל אמר משעת כתיבה וכו' ת"כ דרב ות"כ דשמואל ואמרינן בתר הכי רב כהנא ורב פפי ורב אשי עבדי משעת כתיבה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי משעת נתינה וכתב הרא"ש רב אלפס לא הביא אלא ת"כ דשמואל וכתב וכן הלכתא ודבריו תמוהים למה פסק כשמואל הא קי"ל הלכתא כרב באיסורי. ועוד דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דאינון אמוראי עבדי כרב [ויש ספרים שכתוב בהם והלכתא משעת כתיבה] ומשמע דהרי"ף אינו גורס אותו מאחר שלא כתבו בהלכותיו

עכ"ל. ונראה שטעם הרי"ף משום דכיון דרב אשי דבתראה טובא הוא ומאריה דגמ' הוא עביד משעת כתיבה הכי נקטינן וכן פסקו סמ"ג והרשב"א והר"ן והריב"ש וספר א"ח:

הלכה כד

המארס בתוך צ' יום וכו'. כתב הראב"ד אומר אני מנדין אותו עד שיגרש וכו' ומתני' בבא על יבמתו בתוך שלשה חדשים וכו'. ואיני מבין זה שהרי אמרו בפרק החולץ (יבמות דף ל"ט) אהא דתנן כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר לומר שמגרשה בגט ומחזירה:

הלכה כה

וכן גזרו חכמים וכו' שמא יזיק הולד בשעת תשמיש שאינו מקפיד וכו'. בפ' החולץ אמרינן דטעמא דלא ישא מעוברת חבירו משום דחסא כלומר שממעכו בשעת תשמיש א"ה דידיה נמי דידיה חייס עילויה ה"נ חייס עילויה ופירש"י שאין אדם מתכוון להרוג הנפש אלא סתם מעוברות למניקה קיימא דילמא איעברה ומיעכר חלבה וקטלה ליה אי הכי דידיה נמי דידיה ממסמסא ליה בביצין וחלב דידה נמי ממסמסא ליה בביצים וחלב לא יהב לה בעל ליתבעינהו ליורשים אמר אביי אשה בושה לבא לב"ד והורגת את בנה, ומאחר דטעמא דדחסא אידחי ואוקימנא דטעמא משום דילמא איעברא ואיעכר חלבא יש לתמוה על רבינו למה השמיט טעמא דמיעכר חלבא דקם ונקט טעמא דדחסא דאידחי וכתב מהר"י קולון שטעמו משום דטעמא דמיעכר חלבא אינו כולל דהא כמה נשים דלא שייך בהו ההוא טעמא כגון צמוקי דדים או מת הולד ומש"ה תלה הטעם בשמא יזיק אשר בו יספיק לכל הנשים עכ"ל. ועדיין קשה למה לו לתפוס הטעם הדחוי אף אם יהיה כולל כיון דאידחי ליה. לכך נ"ל דרבינו לא גריס אלא וטעמא דדחסא לעולם איתיה ואע"ג דאקשי ליה דידה נמי חייס עליה ה"מ לאהדורי ליה דלא חייס כולי האי על דחבריה כדחייס על דידיה וכיון דלא חייס על דחבריה כדחייס על דידיה איכא למיחש דדחיס ליה שלא במתכוין אלא דאהדר ליה לפי דרכו דאפילו תימא דחייס על דחבריה כעל דידיה איכא למיחש דילמא איעברא ומיעכר חלבא והאי טעמא היה צריך לאומרו כדי לתת טעם למינקת חבירו ומש"ה קאמר דשייך נמי במעוברת חבירו אבל לפום קושטא עיקר טעמא דמניקת לא הוי אלא משום דחסא דהא ודאי לא חייס על דחבריה כדחייס על דידיה וכמו שכתבתי:

פרק יב

הלכה טז

והכל נאמנים להעיד לה וכו' שמא יתכוונו לאסרה עליו ועדיין הוא קיים. כתב רבינו ועדיין הוא קיים ללמדנו שאם מת בעלה של זו שהוא קרובם של אלו והלכה ונשאת לאחר נאמנות אלו להעיד שמת בעלה האחרון ולא חיישינן שמתוך שנאתה יעידו כדי לקלקלה שאינן חשודות להעיד שקר אלא להפריד בינו ובינה בלבד:

כתב ה"ה עוד בגמרא חמות הבאה לאחר מכאן מהו וכו'. וג"ז לא נזכר בהלכות ובדברי רבינו ולא נתברר לי בזה טעם נכון וכו'. ולי נראה דטעמא דהרי"ף ורבינו דהאי חששא מדרבנן היא ונקטינן דספיקא לקולא:

הלכה יח

בא עד אחד והעיד שמת בעלה וכו' ה"ז לא תצא מהיתרה ותנשא וכו'. דוקא הכא אמרינן דלא תצא מהיתרה אבל בשנים אומרים מת והתירוה לינשא ואח"כ באו שנים ואמרו לא מת לא אמרינן לא תצא מהיתרה ותנשא עתה לכתחלה ואפילו לאחד מעדיה ואומרת ברי לי שאין מניחין להם ב"ד כיון שהדבר ספק אלא שאם נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי אין מוציאין אותה. והטעם מבואר דשאני הכא דכיון שהתירוה לינשא הוי כאילו שנים אומרים מת וכשבא אח"כ ע"א ואמר לא מת אין דבריו של אחד במקום שנים:

ואהא דאמרינן לא תצא מהיתרה הראשון כתב הרא"ש מתקנה דרבנן שריא לינשא אלא דקאמר גמרא בפ"ב דכתובות דטוב הוא שלא תנשא משום הסר ממך עקשות פה, ורבינו לא חשש לכתוב כן משום דלא איתמר התם הכי אלא למאי דפריש אביי מימרא דר' יוחנן אבל רבא מפרש לה התם בגוונא אחרינא ולפום ההוא פירושא דרבא לא צריכינן למימר הכי:

הלכה יט

באו שנים ואמרו לא מת וכו'. כתב הריב"ש כיון שנשאת ועבדא איסורא אף על פי שלא נבעלה תצא:

הלכה כג

שני עדים אומרים מת ושנים אומרים וכו'. ואם נשאת לאחד מעדיה וכו' ה"ז לא תצא. כבר כתבתי בסמוך בזה:

פרק יג

הלכה ב

(א-ב) **האשה שאמרה גירשתני בפני פלוני ופלוני וכו' עד היתה שנת רעבון ואמרה מת בעלי אינה נאמנת מת וקברתיו נאמנת.** כתב הרב ה"ר אליה מזרחי ז"ל בתשובה סימן כ' הוקשה לכם תחלה איך פסק כר' חנינא שאמר טעמא דקטטה בינו לבינה דקתני במתני' שאינה נאמנת הוא משום דמשקרא ולא כרב שימי שאמר משום דאמרה בדדמי והא רב שימי לחומרא ורב חנינא לקולא כדאמרינן בפרק האשה שלום מאי בינייהו איכא בינייהו דארגיל איהו לקטטה. ופירשו התוס' דלמ"ד משום דמשקרא היתה יראה כל כך לשקר כיון דרחמא ליה ולמ"ד בדדמי כיון שיש קטטה בדבר מועט אמרה בדדמי. וא"ת אמאי לא תשקר והלא היא משקרת שאמרה גירשתני וכו' י"ל שזה לא היתה עושה שתשקר לומר מת בעלי ואם יבא תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה ועוד איך סתם ואמר אינה נאמנת שזו הוחזקה שקרנית ולא חלק בין ארגיל איהו לקטטה ובין ארגילה איהי והלא בהדיא אמרו בגמ' מאי בינייהו איכא בינייהו דארגיל איהו לקטטה. ופירשו התוס' דלמאן דאמר משום דמשקרא היתה יראה כ"כ לשקר כיון דרחמא ליה אלמא היכא דארגיל איהו לקטטה למאן דאמר משום דמשקרא הכא לא משקרא והיא נאמנת. וכן

מ"ש בא ע"א והעיד לה שמת בעלה לא תנשא שמא היא שכרה אותו אנה מצא זה והלא בגמ' אמרו עד אחד בקטטה מהו טעמא דע"א מהימן משום דעבידא לאיגלויי (הוא) ולא משקרא בה הכא נמי לא משקר או דלמא טעמא דע"א מהימן משום דאשה דייקא ומינסבא (הוא) והכא כיון דאיכא קטטה (בינו לבינה) לא דייקא ומינסבא ולא איפשיטא ואזלינן בה לחומרא דכל תיקו דאורייתא לחומרא ולא מהימן אלמא טעמא דע"א בקטטה דלא מהימן משום דלמא טעמא דעד אחד מהימן משום דאשה דייקא ומינסבא והכא לא דייקא הוא ולא משום דלמא שכרה ליה כדכתב הרמב"ם וא"כ היכי שביק טעמא דבגמ' וכתב טעם אחר שלא הוזכר בגמ'. וכן מ"ש עוד שאם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת אפילו אמרה מת במלחמה וקברתיו והוקשה לכם על זה וטענתם בבטולו ד' טענות. הא' מדאמר רבא מ"ט דמלחמה משום דאמרה בדדמי דס"ד בכל הני דאיקטול הוא פליט וכיון דטעמא דלא מהימנא אינו אלא משום דאמרה בדדמי א"כ היכא דאמרה מת וקברתיו דלא שייך ביה בדדמי אמאי לא מהימנא והלא רעבון דטעמא דידיה נמי משום דאמרה בדדמי הוא כדאמר רבא דס"ד בההוא פורתא דנפפיתא שראתה אותו מנופה כנפה הוה חיי וגריע נמי טפי ממלחמה כדאמר

רבא בפרק האשה שלום אפ"ה אמרו שאם אמרה מת וקברתיו מהימנינן לה וכן פסק גם הרמב"ם עצמו במלחמה לא כל שכן. ועוד מאי שנא מת וקברתיו ממת על מטתו דבמת על מטתו נאמנת ואילו במת וקברתיו אינה נאמנת אי חיישינן בה למשקרא במת על מטתו נמי ניחוש לה. ועוד לאו ק"ו ומה במקום שמת על מטתו לא מהימנא במת וקברתיו מהימנא במקום שמת על מטתו מהימנא אינו דין שבמת וקברתיו תהא נאמנת. ועוד דמההיא דרבא דאמר רעבון גריעא ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה לא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא ואילו רעבון עד דאמרה מת וקברתיו משמע דגבי מלחמה אם אמרה מת וקברתיו נאמנת דאי ס"ד דאינה נאמנת א"כ מאי גריעותיה דרעבון טפי ממלחמה במלחמה במת על מטתו מהימנא ובקברתיו לא מהימנא וברעבון במת וקברתיו מהימנא ובמת על מטתו לא מהימנא:

התשובה על הקושיא הראשונה שהוקשה לכם איך פסק כרבי חנינא שהוא לקולא ולא כרב שימי שהוא לחומרא. ועל הקושיא השניה שהוקשה לכם עוד איך סתם ואמר שאינה נאמנת מפני שהוחזקה שקרנית ולא חלק בין ארגיל איהו לקטטה ובין ארגילה איהי והלא בגמרא אמרו איכא בינייהו דארגיל איהו לקטטה ופי' התוס' דלמאן דאמר משום דמשקרא היתה יראה כל כך לשקר כיון דרחמא ליה. י"ל שהרמב"ם ז"ל מפרש ההיא דאיכא בינייהו דארגיל איהו קטטה הפך מה שפירשו התוס' שהוא סובר דלמאן דאמר משום דמשקרא שסובר שכיון ששקרה ואמרה שנתגרשה ממנו לפני פלוני ופלוני ובאו העדים ההם והכחישוה וגלתה דעתה בזה שהיא שונאה אותו ורוצה להשמט ממנו השתא נמי יש לחוש בה דלמא משקרא ואמרה שמת בעלה כדי להנשא לאחר וכשיבא בעלה אחר זה שתאסר עליו שזהו סבה שתשמט ממנו א"כ אין הפרש בזה בין ארגיל איהו לקטטה ובין ארגילה איהי שמאחר שגלתה דעתה שהיא שונאה אותו ורוצה להשמט ממנו כשאמרה שנתגרשה ממנו והכחישוה השתא נמי משקרא ואמרה שמת בעלה כדי לאסור עצמה עליו שבזה הפועל תשמט ממנו. ולמ"ד משום דאמרה בדדמי שסובר שאע"פ ששקרה ואמרה שמתגרשת ממנו והכחישוה שגלתה דעתה בזה שהיא שונאה אותו ורוצה להשמט ממנו מ"מ אין לחוש בה דלמא משקרא לומר שמת בעלה להנשא לאחר משום דהכא נפק מינה חורבה שאם יבא בעלה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה אלא חיישינן בה דלמא אמרה בדדמי שמרוב שנאתה בו לא שמה לבה בעת הסכנה לראות שמא לא מת א"כ הני מילי היכא דארגילה איהי לקטטה שהיא שונאה אותו שנאה טבעית אבל היכא דארגיל איהו לקטטה דאכתי רחמא ליה ואינה שונאתו כל כך ליכא למיחש בה בדדמי דבהא ודאי דייקא לתת לבה בעת הסכנה לראות

שמא לא מת. ולפי הפירוש הזה הוי רב חנינא לחומרא ורב שימי לקולא ומש"ה פסק כרב חנינא ולא כרב שימי גם לא חלק בין ארגיל איהו לקטטה ובין ארגילה איהי משום דלפי הפירוש הזה למ"ד דלמא משקרא אפי' ארגיל איהו לקטטה נמי משקרא אבל לא משום דלמ"ד דלמא משקרא אם אמרה מת וקברתיו נמי חיישינן בה דלמא משקרא ולא מהימנא ולמ"ד משום דאמרה בדדמי [אם אמרה מת וקברתיו נאמנת כיון דלא שייך ביה בדדמי] והוי ר"ח לחומרא ורב שימי לקולא כדכתב בעל המגיד משנה ז"ל וקי"ל לחומרא דחיישינן דמשקרא ואפילו אמרה מת וקברתיו אינה נאמנת וזה שסתם רבינו וכתב שזו הוחזקה שקרנית דא"כ נהי דלגבי וקברתיו הוי ר"ח לחומרא ורב שימי לקולא מ"מ לגבי ארגיל איהו לקטטה הוי ר"ח לקולא ורב שימי לחומרא לפירוש התוס' שא"א לומר שהוא סובר כפירוש הרמב"ם ז"ל דא"כ לא היה צריך לתת הטעם שפסק רבינו כר"ח ולא כרב שימי משום דגבי קברתיו ר"ח לחומרא ורב שימי לקולא שלא נתפרש זה בשום מקום ולהניח תלמוד ערוך שאמרו בהדיא איכא בינייהו דארגיל איהו לקטטה דהוי ר"ח לחומרא ורב שימי לקולא ועוד מי הגיד לבעל המ"מ דלגבי קברתיו הוי ר"ח לחומרא ורב שימי לקולא אפי' לפירוש התוס' והא מדקאמר בגמ' מאי בינייהו איכא בינייהו דארגיל איהו לקטטה ולא קאמר איכא בינייהו מת וקברתיו ש"מ במת וקברתיו לכ"ע לא מהימנא דלמ"ד דלמא משקרא בהא נמי משקרא ולמ"ד משום דאמרה בדדמי כיון שחושבת ע"פ האומדנא שבודאי מת ואינה יראה שמא יבא בעלה אחר שתנשא לאחר ותצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה חיישינן בה דלמא משקרא ואמרה וקברתיו כדי להוציא הספק מלב השומעים שלא יחשבו שע"פ האומדנא אמרה שמת ולא ע"פ האמת ממש שהרי היא בחזקת שקרנית שכבר שקרה ואמרה גירשתני בפני פלוני ופלוני ואתו הנהו סהדי ואכחשוה דאע"ג דלגבי מת בעלי לא חיישינן בה דלמא משקרא אלא בדדמי היינו טעמא משום דהתם היא יריאה לשקר שמא יבא בעלה ותצא מזה ומזה וכו' [אבל גבי קברתיו שאינה יריאה שמא יבא בעלה ותצא מזה ומזה וכו'] שהרי כבר אמרה מת בדדמי שהיא סוברת שבודאי מת ולא הוסיפה לומר וקברתיו אלא כדי להוציא הספק מלב השומעים למה לא משקרא והלא מוחזקת היא בכך.

וליכא למימר הוא הדין נמי דהוה קא משני איכא בינייהו מת וקברתיו [אלא דחד מינייהו נקט דא"כ הו"ל למנקט מת וקברתיו] דעדיפא מיניה דהא מתני' סתמא קתני קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת לא שנא ארגילה איהי לקטטה לא שנא ארגיל הוא לקטטה ועלה קאמרי מ"ט דקטטה ר"ח אמר משום דמשקרא ורב שימי אמר משום דאמרה בדדמי משמע דכולי עלמא מודו דבין ארגילה איהי לקטטה

בין ארגיל איהו לא מהימנא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דדוחק הוא לומר דמתני' מיירי דוקא בארגילה איהי. ועוד בשלמא במה שפסק רבינו כמאן דאמר דילמא משקרא ולא כמאן דאמר דלמא אמרה בדדמי יש לו לבעל המגיד לומר הטעם מפני שר"ח לחומרא ורב שימי לקולא גבי קברתיו אף על פי שאין לו בזה ראיה ואינו מחוור כדפרישית אלא במה שסתם רבינו וכתב שאינה נאמנת שזו הוחזקה שקרנית ולא חלק בין ארגיל איהו לקטטה בין ארגילה איהי לא תיקן כלום שהרי הוא סובר הפירוש של איכא בינייהו דארגיל איהו לקטטה כפי' התוס' כדאוכחנא לעיל ואם כן היה לו להרמב"ם ז"ל לומר במה דברים אמורים בשהרגילה היא לקטטה אבל הרגיל הוא נאמנת:

ועל מה שהוקשה לכם במה שכתב הרמב"ם ז"ל בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה לא תנשא שמא היא שכרה אותו היכן מצא זה והלא בגמ' אמרו עד אחד בקטטה מהו טעמא דעד אחד משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי והכא נמי לא משקר או דילמא טעמא דעד אחד מהימן משום דאשה דייקא ומינסבא הוא [והכא כיון דאיכא קטטה בינו לבינה לא דייקא ומינסבא ולא מהימן אלמא טעמא דעד אחד בקטטה דלא מהימן אינו אלא משום דלמא טעמא דעד אחד משום דאשה דייקא ומינסבא הוא] ואשה בקטטה לא דייקא ומינסבא ולא משום דילמא שכרה ליה ואם כן הרמב"ם ז"ל היכי שביק טעמא דגמרא וכתב טעם שלא הוזכר בגמרא בשום מקום. זאת הקושיא כבר הקשו אותה הרשב"א והריטב"א תלמידו והביאה גם בעל המגיד בפירושו. ועוד הוסיפו הרשב"א והריטב"א להקשות שאם היא הוחזקה שקרנית כל ישראל מי הוחזקו.

ונ"ל שלא השגיחו להעמיק בדברי רבינו ז"ל ולכן טענו מה שטענו שהרי הרמב"ם ז"ל כבר גילה דעתו בסוף הלכות גירושין שטעם העד אחד שהוא נאמן אינו אלא משום דעבידא לאיגלויי ולא משקרי בה אינשי וז"ל אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים את הערוה החמורה בעדות אשה או עבד או שפחה או עכו"ם מסיח לפי תומו ועד מפי עד ומפי הכתב ובלא דרישה וחקירה כמו שביארנו שלא הקפידה תורה על העדאת שני עדים אלא בדבר שאין אתה יכול לעמוד על בוריו אלא מפי העדים כמו שהעידו שזה הרג את זה או הלוה את זה אבל דבר שאפשר לעמוד על בוריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמט אם אינו אמת כגון זה שהעיד שמת פלוני לא הקפידה תורה עליו שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר וכו' וכן כתב בפרק י"ב מהלכות גירושין שאם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה תנשא על פיו שהדבר עשוי להגלות וכו' ואף על גב דטעמא דעד אחד נאמן בעיא היא ולא איפשטא דאיבעיא להו עד אחד בקטטה מהו טעמא דעד אחד מהימן משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה הוא והא נמי לא

משקר או דלמא משום דאשה דייקא ומינסבא הוא והכא לא דייקא ומינסבא מכל מקום כיון דאיכא תרי בעיי אחריני בגמרא בכה"ג חדא בפרק האשה שלום עד אחד במלחמה מהו טעמא דעד אחד משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה והא נמי לא משקר או דילמא טעמא דעד אחד משום דאשה דייקא ומינסבא הוא והכא לא דייקא ומינסבא ואידך בפרק האשה רבה עד אחד ביבמה מהו טעמא דעד אחד משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה בהא נמי לא משקר או דלמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופא דייקא ומינסבא הוא והכא כיון דזימנין דרחמא ליה לא דייקא ומינסבא ופשיט רב ששת להא דעד אחד ביבמה מההיא דאמרה לה מת יבמיך וכו' דהוי מהימן ואידך פשטינן לה מההוא גברא דטבע בדיגלת ואסקוה אגישרא דשביסתנא ואסבה רבא לדביתהו אפומא דשושביניה ש"מ בעד אחד במלחמה [מהימן כדכתב הרי"ף ז"ל וכן כתב גם הרמב"ם ז"ל בעד אחד במלחמה] שאם אמר ראיתיו שמת במלחמה וקברתיו נאמן ותנשא על פיו ובעד אחד ביבמה כתב נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה ומתייבמת על פיו שמעינן מינה דפשיטא להו לרבנן דטעמא דעד אחד מהימן משום דמילתא דעבידא לאיגלויי הוא (דאי ס"ד דמספקא להו דלמא טעמא דעד אחד משום דאשה דייקא ומינסבא הוא אם כן בעד אחד במלחמה ובעד אחד ביבמה אמאי מהימן הא אשה במלחמה לא דייקא ומינסבא משום דסברה ואמרה כולהו איקטול והוא פליט ואשה ביבמה נמי איכא למיחש לה דילמא רחמא ליה ולא דייקא ומינסבא אלא ע"כ לומר דס"ל דטעמא דעד אחד משום דמלתא דעבידא לאיגלויי) ולא משקרי בה אינשי וה"נ אשכחן בכמה דוכתין דבמלתא דעבידא לאיגלויי סמכינן עלה אף במילי דאורייתא דהא בפרק החולץ גבי ואשתמודעינהו דאחוה דמיתנא מאבא הוא פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעדים וחד אמר אפילו בקרוב ואשה והלכתא אפילו בקרוב ואשה דגלויי מילתא בעלמא הוא וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות יבום וחליצה ואפילו אמה או עבד או קטן נאמנים לומר זה פלוני אחי פלוני וזו היא יבמתו מה שאין כן בשאר עדויות של תורה מפני שזה דבר העשוי להגלות הוא כענין שביארנו בסוף הלכות גירושין.

ואל תתמה על שהבעיא של ע"א בקטטה דמספקא להו בטעמא דע"א אי משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא ולא איפשיטא ואילו בעיא דע"א במלחמה ובעיא דע"א ביבמה דמספקי בה בטעמא דע"א אי משום דעבידא לאיגלויי הוא אי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא איפשיטא להו דמהימן ומשמע טעמא דע"א משום דמילתא דעבידא לאיגלויי הוא כדפרישית, דבכמה

מקומות בגמ' תמצא זה וכ"כ הרמב"ן ז"ל בספר מלחמות ה' בריש האשה שלום שמצינו בגמרא דברים רבים שלא נפשטו בגמרא ופשיטותן יוצא לנו ממקום אחר וכיוצא בזה כתב הרי"ף ז"ל בבעיא דע"א במלחמה זה לשונו ואע"ג דלא איפשיטא מיהו כיון דאמרינן בפרק דלקמן ההוא גברא דטבע בדיגלת וכו' שמעינן מינה דעד אחד במים שאין להם סוף כו' והוא הדין לעד אחד במלחמה.

ומעתה מ"ש הרמב"ם ז"ל בא ע"א והעיד לה שמת בעלה לא תנשא שמא היא שכרה אותו ולא אמר שמא טעמא דע"א מהימן הוא [משום דאשה דייקא ומינסבא והכא לא דייקא ומינסבא שמפני זה הספק נשאר הבעיא בתיקו הוא] משום דאע"ג דלא איפשיטא הבעיא של ע"א בקטטה מ"מ כיון דפשיטא ליה להרמב"ם ז"ל דטעמא דע"א דמהימן משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משום דאשה דייקא ומינסבא כדמשמע מפשיטותא דע"א ביבמה וע"א במלחמה כדפרישית א"כ מן הדין היה שיהיה גם בע"א בקטטה נאמן להנשא על פיו כמו העד של המלחמה ושל יבמה מכיון דטעמא דכולהו משום מילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה הוא אלא שהרב ז"ל החמיר בו כמנהגו להחמיר בכ"מ ואמר אע"פ שע"א במלחמה וע"א ביבמה מהימן משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי מ"מ הכא בע"א בקטטה אין ראוי להאמינו מפני שכבר הוחזקה האשה הזאת שקרנית שהרי אמרה שנתגרשה ממנו בפני פלוני ופלוני ובאו העדים ההם והכחישוה והוברר הדבר שהיא שונאה אותו ומחזרת עליו להשמט ממנו בכמה מיני שקרים ותחבולות ועכשיו שבא העד הזה והעיד לה שמת בעלה בזה שהוא מסייע לה לקיים רצונה להשמט מתחתיו כמו שהיתה מחזרת על זה מתחלה יש לחוש בה שמא היא שכרה אותו להעיד לה כדי להשמט [מתחת בעלה מאחר שהיא מוחזקת לשקר כדי להשמט מתחתיו] ואע"ג דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי ה"מ היכא דמעיד מעצמו בלא פיתוי ושכירות אבל היכא שיש לחוש לפיתוי ושכירות לא מהימנינן ליה דכה"ג עביד לשקר.

והנה גם בעל הטורים הרגיש בזה ואמר ואפילו ע"א מסייעה אינה נאמנת ואם נשאת כתב הרמב"ם לא תצא כיון שהעד מסייעה, ונראה שהוא סובר שמ"ש הרמב"ם בא ע"א והעיד לה שמת בעלה לא תנשא דמיירי בשאמרה היא מתחלה מת בעלי ולא האמינוה מפני שהוחזקה שקרנית ואח"כ בא העד הזה והעיד לה שמת בעלה שנראה כמסייע לה ויש לחוש שמא היא שכרה אותו אבל אם לא אמרה מתחלה שמת בעלה אלא העד הזה לבדו הוא שאמר שמת בעלה נאמן הוא דומיא דע"א במלחמה וע"א ביבמה דטעמא דכולהו משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי, אבל בעל המגיד

לא הרגיש בזה וחשב שמ"ש הרמב"ם בא ע"א והעיד לה שמת בעלה לא תנשא הוא מפני הבעיא של ע"א בקטטה שנשארה בתיקו וכל תיקו דאורייתא לחומרא ולכן כתב עליו בא ע"א וכו' ושם איבעיא להו עד אחד בקטטה מהו וכו' עד תיקו ובהלכות איבעיא להו ע"א בקטטה מהו ולא איפשיטא ע"כ ולזה פסק רבינו לא תנשא ואם נשאת לא תצא, ומחשבתו זאת הביאתו להקשות עליו מדבריו אדבריו ואמר ויש קצת תימה בזה שהרי הוא סבור דטעמא דע"א נאמן משום מלתא דעבידא לאיגלויי הוא כמ"ש בארוכה בסוף הלכות גירושין וא"כ אפי' לכתחלה תנשא והוצרך להכניס עצמו בדוחק לומר ואולי שאע"פ שהוא סובר שהטעם כן הוא לא סמכינן עלה היכא דנפקא לן מידי לענין דינא כיון דבגמ' לא איפשיטא וזה שיבוש בלי ספק שאם היה סובר הרמב"ם ז"ל דלא איפשיטא טעמא דע"א מהימן אי משום דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי אי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא איך כתב הרמב"ם בסוף הל' גירושין בהדיא שהטעם של ע"א מהימן הוא משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי והא בגמרא לא איפשיטא ועוד מאי דקאמר דלא סמכינן עלה היכא דנפקא לן מידי לענין דינא והא מההיא דפרק החולץ שאמרו בהדיא והלכתא אפילו קרוב או אשה מעידים על היבם שהוא אחי המת מאביו ושזו היא יבמתו אשת אחיו המת משום דגילויי מלתא בעלמא הוא פירוש דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי שמעינן דסמכינן אמילתא דעבידא לאיגלויי אפילו (שאע"פ) שיש בעדות זה איסור כרת. אלא שעכ"ז לא תיקן בשלימות אלא נשאר במבוכה ואמר ומ"מ יש תימה מאין הוציא זה שכתב שמא שכרה אותו כיון שלא נזכר זה בגמרא בשום מקום ולפי מחשבתו זאת לא היה לו לתמוה על הרמב"ם מאין הוציא זה שכתב שמא שכרה אותו אלא היה לו להקשות בדרבה מיניה לומר שאין זה הטעם שאמרו בגמרא שהרי שם אמרו טעמא דע"א נאמן משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא או דילמא משום דאשה דייקא ומינסבא הוא אלמא ע"א בקטטה דמספקא להו [אי נאמן הוא אם לא אינו אלא משום דמספקא להו] דילמא טעמא דע"א מהימן משום דאשה דייקא ומינסבא הוא והכא דאיכא קטטה בינו לבינה ולא דייקא ומינסבא לא מהימן לא משום דלמא שכרה ליה כמ"ש הרמב"ם שזו היא קושיא בלי ספק לא מה שתמה הוא מאין הוציא זה כי יש כמה וכמה דברים שכתב הרב ז"ל בחבורו הגדול הזה שלא נודע טעמם ומאין הוציאם ונבוכו בהם כל המעיינים הבאים אחריו עד היום.

ונ"ל שאשר הביא לבעל המגיד לחשוב המחשבה הזאת הוא מפני שראה להרי"ף ז"ל שכתב גבי ע"א בקטטה איבעיא להו ע"א בקטטה מהו ולא איפשיטא וחשב שפירוש

ולא איפשיטא הוא על טעמא דע"א אי משום דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי אי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא שכך חשבו גם הרשב"א והריטב"א ז"ל ולפיכך תמהו עליו מ"ש ע"א בקטטה מע"א במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו כי היכי דפשיטא ליה גבי מלחמה דטעמא דע"א מהימן משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי והוי מהימן גבי קטטה נמי יהא נאמן מכיון דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי וחשבו שגם הרמב"ם שכתב בא ע"א והעיד לה שמת בעלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא הוא מפני הספק של ע"א בקטטה שהוא על טעמא דע"א מהימן אי משום דעבידא לאיגלויי הוא אי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא שנשאר בתיקו וכל תיקו דאורייתא לחומרא ולפיכך הוקשה להם על מ"ש שמא שכרה אותו ואמרו והלא בגמרא לא הוזכר חשש זה כלל אלא משום דאיהי לא דייקא ומינסבא גם הוסיפו עוד להקשות שאם היא הוחזקה שקרנית כל ישראל מי הוחזקו והא ל"ק ולא מידי דאיכא למימר ה"מ דליכא למיחש ביה לפיתוי ושכירות אבל היכא דאיכא למיחש ביה לפיתוי ושכירות אפילו במלתא דעבידא לאיגלויי משקרי בה אינשי והכא שהאשה הזאת שהוחזקה שקרנית ומחזרת על בעלה להשמט מתחתיו בדברים שהוכחשה בהם וזה העד שבא להעיד לה שמת בעלה שהוא מסייעה בעדותו לקיים רצונה ומחשבתה יש לחוש בו שמא היא שכרה אותו כדי לאסור עצמה על בעלה בנשואי השני ותשמט מתחתיו אע"פ שאם יבא בעלה הראשון תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה וכ"ש לפירוש בעל הטורים שפירש דברי הרמב"ם דמיירי בשאמרה היא מתחלה שמת בעלה ולא האמינוה מפני שהוחזקה שקרנית ואח"כ בא העד הזה והעיד לה שמת בעלה שהדברים מורים שהיא שכרה אותו להעיד לה שמת בעלה כדי לקיים דבריה להשמט מתחת בעלה כיון שהיא מוחזקת בכך.

ונ"ל שגם דברי הרי"ף ז"ל אינם כמו שחשבו הרשב"א והריטב"א ז"ל דאיכא למימר דפירוש ולא איפשיטא אינו על טעם דע"א נאמן אם הוא משום דעבידא לאיגלויי או משום דאשה דייקא ומינסבא שהיא הבעיא עצמה שגם ספקו בה בגמ' דהא ודאי דאיפשיטא דכיון דגבי ע"א במלחמה וע"א ביבמה איפשיטא שהוא נאמן בהם אע"ג דאשה ביבמה איכא למיחש בה דלמא רחמא ליה ליבם ולא דייקא ומינסבא ואשה במלחמה איכא למיחש בה דילמא סברא בדדמי ולא דייקא ומינסבא משמע דס"ל דטעמא דע"א משום דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי וה"נ לא משקר דאי ס"ד משום דאשה דייקא ומינסבא הוא א"כ בע"א במלחמה ובע"א ביבמה אמאי מהימן הא אשה לא דייקא ומינסבא בהו אלא על כרחך לומר דפי' ולא איפשיטא הוא לענין

העד א' בקטטה אי מהימן הוא אי לא דדוקא גבי ע"א במלחמה וע"א ביבמה דאשכחן בהדיא דמהימן מהימנין ליה אבל גבי ע"א בקטטה דלא איפשיטא אי מהימן הוא אי לא אע"ג דבפשיטותא דע"א במלחמה וע"א ביבמה דאמרי' דמהימן איכא למשמע דטעמא דע"א משום דעבידא לאיגלויי הוא ולא משום דאשה דייקא ומינסבא כדפרישית מ"מ אי הוי נאמן אי לא ליכא למשמע מינה דאיכא למימר אע"ג דטעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא מ"מ בע"א בקטטה איכא למיחש ביה דילמא שכרה ליה כיון שהוחזקה שקרנית דכה"ג עביד לשקר אפילו במלתא דעבידא לאיגלויי כדלעיל.

וא"ת והלא בגמרא אמרו בהדיא דאי טעמא דע"א משום דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי בעד אחד בקטטה נמי לא וא"כ כיון דאיפשיטא לן דטעמא דע"א משום דעבידא לאיגלויי הוא תו ליכא לספוקי דילמא שכרה ליה ומשקר אע"פ שזאת הוחזקה שקרנית. י"ל דה"ה נמי אם היה הטעם של ע"א משום מלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי עדיין היה מסופק הדבר לומר דכיון שהוחזקה שקרנית יש לחוש שמא שכרה אותו לשקר דכה"ג עביד לשקר אף במילתא דעבידא לאיגלויי אלא דעדיפא מיניה קאמר דאפילו את"ל דלא חיישינן לדלמא שכרה ליה מ"מ איכא למיחש שמא הטעם של ע"א אינו אלא משום דייקא ומינסבא והיכא דאיכא קטטה בינו לבינה לא דייקא ומינסבא וא"כ אע"ג דאיפשיטא לן דטעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי מ"מ אכתי איכא לספוקי ביה כיון דהך אתתא הוחזקה שקרנית דלמא שכרה ליה דבכה"ג עבידא לשקר:

ועל מה שהוקשה לכם עוד במ"ש הרמב"ם ז"ל שאם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת אפי' אמרה מת במלחמה וקברתיו וטענתם על זה ארבע טענות. אחד ממה שאמרה מ"ט דמלחמה אמר רבא משום דאמרה בדדמי דס"ד בכל הני דאיקטול הוא פליט וכיון דטעמא דלא מהימנא אינו אלא משום דחיישינן דילמא אמרה בדדמי אם כן כשאמרה וקברתיו דלא שייך בה בדדמי אמאי לא מהימנא והלא אפילו ברעבון דגריע ממלחמה כדאמר רבא בפרק האשה שלום אמרו שאם אמרה מת וקברתיו דלא שייך ביה בדדמי נאמנת וכן כתב הרמב"ם ז"ל עצמו במלחמה דעדיפא מיניה לא כ"ש. ועוד מ"ש מת וקברתיו ממת על מטתו דאילו במת וקברתיו לא מהימנא ואילו במת על מטתו מהימנא אי חיישת לה למשקרא במת על מטתו נמי ניחוש לה ואי לא חיישת לה למשקרא אלא בדדמי ובמת על מטתו דלא שייך ביה בדדמי מהימנא במת וקברתיו נמי דלא שייך ביה בדדמי להימנה. ועוד קל וחומר הוא אם במקום שמת על מטתו לא מהימנא במת וקברתיו מהימנא במקום שמת על מטתו מהימנא אינו

דין שבמת וקברתיו מהימנא ועוד דמההיא דאמר רבא בפרק האשה שלום רעבון גריע ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה לא מהימנא הא מת על מטתו מהימנא ואילו רעבון עד דאמרה מת וקברתיו. משמע דגבי מלחמה נמי אם אמרה מת וקברתיו נאמנת דאי ס"ד דאינה נאמנת מאי גריעותיה דרעבון ממלחמה במלחמה במת על מטתו מהימנא ובמת וקברתיו לא מהימנא וברעבון במת וקברתיו מהימנא ובמת על מטתו לא מהימנא אלא על כרחך לומר דגבי מלחמה נמי גם אם אמרה מת וקברתיו נאמנת. אלו הם הטענות אשר טענו על דברי הרמב"ם ז"ל. (הרשב"א) והריטב"א תלמידו ז"ל הטענה הראשונה (והשניה) ובעל הטורים הטענה השלישית ובעל המגיד משנה הטענה הרביעית.

ונ"ל שאין מכלם שום טענה לא על דברי הרב ולא על דברי הרי"ף ז"ל שסובר גם הוא כסברת הרמב"ם ז"ל מפני שהרי"ף ז"ל סובר שאפילו שני עדים שהעידו על אדם אחד שמת במלחמה ולא אמרו קברנוהו אינם נאמנים דאיכא למיחש בהו בדדמי ולפיכך פירש הבעיא של ע"א במלחמה דאיירי כשאמר מת וקברתיו והדין עמו דאל"כ מאי קא מיבעיא ליה הא אפילו שני עדים שבאו ואמרו מת בעלה במלחמה ולא אמרו קברנוהו לא סמכינן עלייהו דאיכא למיחש בהו בדדמי ע"א לא כ"ש וכיון דבעיא דע"א במלחמה במת וקברתיו קא מיירי שמעינן מינה שהאשה עצמה שאמרה מת במלחמה וקברתיו אינה נאמנת דאי ס"ד נאמנת א"כ בע"א במלחמה אמאי קא מיבעיא ליה השתא אשה גופה נאמנת על עצמה ע"א לא כ"ש.

ואע"פ שהרמב"ם ז"ל חולק עם הרי"ף ז"ל במה שאמר ואפילו תרי סהדי דאסהידו מת במלחמה ולא אמרו קברנוהו לא סמכינן עלייהו דדילמא אאומדנא דדעתא קא מסהדי והוא סובר דוקא בעד אחד במלחמה בלא קברתיו הוא דחיישינן בדדמי אבל בשני עדים לא חיישינן בהו בדדמי ולפיכך אפי' אמרו מת במלחמה ולא אמרו וקברנוהו הם נאמנים ומשיאים את האשה על פיהם אפ"ה איכא למימר שבפי' הבעיא של ע"א במלחמה סובר כהרי"ף ז"ל דבמת וקברתיו קא מיירי ודייק לה מלישנא דגמ' דמדקאמר עד אחד במלחמה מהו טעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי והכא נמי לא משקר ש"מ דע"א במלחמה במת וקברתיו קא מיירי דאל"כ האי דקאמר והכא נמי לא משקר נהי דלא משקר מ"מ איכא למיחש ביה בדדמי שסובר שודאי מת דכולהו איקטול והוא פליט שהרי האשה עצמה שנאמנת על עצמה לומר מת בעלי משום דהוי מלתא דעבידא לאיגלויי ולא משקרא ועוד דאשה דייקא ומינסבא גבי מלחמה אם באה ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת משום דאיכא למיחש

בה בדדמי דסברה ואמרה כולהו איקטול והוא פליט אלא ע"כ לומר דבעיא דעד אחד במלחמה במת וקברתיו קא מיירי דלא שייך ביה בדדמי וכיון דבעיא דע"א במלחמה במת וקברתיו קא מיירי ע"כ לומר דאשה גופה שאמרה מת במלחמה וקברתיו אינה נאמנת כדלעיל ואע"ג דמלשון הרמב"ם שאמר אם אמר קברתיו נאמן ותנשא על פיו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא משמע דס"ל להרמב"ם ז"ל שהבעיא היא במת בלא קברתיו ולא במת וקברתיו דאי במת וקברתיו ולא במת בלא קברתיו הל"ל גבי מת וקברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא כיון דבעיא דלא איפשיטא היא ואזלינן בה לחומרא וגבי מת בלא קברתיו הל"ל אינו נאמן ואף אם נשאת תצא מכיון שאין בזה בעיא כלל וה"ל דומיא דאשה שאמרה מת בעלי במלחמה דאינה נאמנת ואם נשאת תצא. מ"מ י"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל שהבעיא סתמא היא לא שנא במת וקברתיו ל"ש במת בלא קברתיו דלגבי מת וקברתיו נפל הספק בו דטעמא דע"א אי משום דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי אי משום דאשה דייקא ומינסבא דאי משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה הוא בעד אחד במלחמה נמי אם אמר מת וקברתיו לא משקרי ובדדמי נמי לא שייך ביה והוי נאמן ואי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא כע"א במלחמה אע"פ שאמר מת וקברתיו אינה נאמנת משום דאשה במלחמה לא דייקא ומינסבא דסברה בדדמי כולהו איקטול ואיהו פליט וגבי מת בלא קברתיו נופל הספק בו שאפילו את"ל דטעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה הוא שאני הכא דאיכא למימר נהי דלא משקר מ"מ איכא למיחש ביה בדדמי אלא שהגמרא לא הזכיר אלא הספק הנופל בטעמא דע"א מהו שהוא כולל את שניהם בין במת וקברתיו בין במת בלא קברתיו ועזב הספק האחר הנופל במת בלא קברתיו בלבד ולא במת וקברתיו ומפני שלגבי מת וקברתיו הספק שנופל בו הוא בטעמא דע"א אי משום דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה הוא אי משום דאשה דייקא ומינסבא הוא וכבר נתפשט לו להרמב"ם מפשיטותא דע"א ביבמה ומההיא דפרק החולץ ומההיא דטבע בדיגלת וכו' ואסבא רבא לדביתהו אפומא דשושביניה שהטעם שלע"א אינו אלא משום דהוי מלתא דעבידא לאיגלויי ולא משקרי בה אינשי כמו שגילה דעתו בפירוש בסוף הל' גירושין לפיכך כתב גבי מת וקברתיו נאמן ותנשא על פיו משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקר ולא שייך ביה נמי בדדמי וגבי מת בלא קברתיו שהספק בו הוא שאפילו את"ל דטעמא דע"א משום דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרא בה היא אכתי איכא למימר נהי דלא משקר מ"מ איכא למיחש ביה בדדמי דהכא שייך ביה בדדמי נשארה הבעיא בתיקו ופסק בו לחומרא לא תנשא ואם נשאת תצא שאם לא נפרש הבעיא הזאת דמיירי או כפירוש הרי"ף שאמר

דבמת וקברתיו בלבד קא מיירי או כפי' הרמב"ם שפי' אותו בשניהם יחד אבל נפרש אותו במת בלא קברתיו בלבד כמו שפירשו קצת מרבוותא איתא לאקשויי דא"כ ה"ל לגמרא לומר ואפי' אם תמצא לומר דטעמא דע"א משום דעבידא לאיגלויי הוא ולא משקרי בה אינשי אכתי איכא לספוקי ביה אי חיישינן ביה בדדמי דומיא דאשה אי לא חיישינן ביה בדדמי דומיא דשני עדים במלחמה אלא ע"כ לומר שהבעיא או במת וקברתיו בלבד קא מיירי או בין במת וקברתיו בין במת בלא קברתיו (ודוקא) ומכיון שהבעיא הזאת של ע"א במלחמה א"א לפרשה אלא או במת וקברתיו בלבד או בין במת וקברתיו בין במת בלא קברתיו על כרחך לומר דאשה עצמה שאמרה מת במלחמה וקברתיו אינה נאמנת שאם היתה נאמנת מאי קא מיבעיא ליה גבי ע"א במלחמה שאמר מת וקברתיו השתא אשה גופא מהימנא ע"א מיבעיא.

ומה שטענתם בטענה הראשונה דכיון דטעמא דאשה שאמרה מת בעלי במלחמה דאינה נאמנת אינו אלא משום דלמא אמרה בדדמי א"כ אם אמרה מת וקברתיו דלא שייך ביה בדדמי אמאי לא מהימנא והלא אף רעבון דגרוע ממלחמה אם אמרה מת וקברתיו נאמנת מכיון דלא שייך בדדמי כ"ש במלחמה, אינה טענה דאיכא למימר דדוקא גבי רעבון דעביד כה"ג להתעסק האשה על בעלה לקברו אע"פ שהיא בהולה לברוח מפני הרעב היא נאמנת אבל גבי מלחמה דלא עבד כה"ג להתעסק האשה על בעלה במלחמה לקברו שהרי היא בהולה לברוח מפני פחד המלחמה אינה נאמנת דמחזקינן בה למשקרת. ומעתה מה שטענתם עוד מ"ש מת וקברתיו ממת על מטתו גם מה שטענתם ק"ו הוא אינה טענה משום דמת על מטתו גבי רעבון שייך ביה בדדמי שמתוך שהיא בהולה לברוח והניחתו חולה על מטתו סברה ואמרה דבההוא פורתא דנפפיתא דשבקא ליה לא הוי חיי ולפיכך אינה נאמנת וגבי מלחמה דלא שייך בה בדדמי אלא [בשאמרה מת במלחמה שהיא בהולה לברוח מפני פחד המלחמה אבל] כשאמרה מת על מטתו שאינה בהולה לברוח לא הרי היא נאמנת וגבי מת וקברתיו גבי רעבון דעביד כה"ג להתעסק האשה על בעלה לקברו שאינה בהולה כ"כ לברוח כמו המלחמה היא נאמנת כיון דלא שייך בה בדדמי וגבי מלחמה דלא עביד כה"ג להתעסק האשה על בעלה במלחמה לקברו שהרי היא בהולה לברוח מפחד המלחמה אינה נאמנת דכה"ג מחזקינן לה למשקרת וא"כ אין כאן טענה כלל לא מק"ו ולא ממ"ש וכן מה שטענתם עוד מההיא דרבא דאמר רעבון גרוע ממלחמה דאילו מלחמה כי אמרה מת בעלי במלחמה הוא דלא מהימן הא מת על מטתו מהימנא ואילו רעבון (ס"ד) [עד] דאמרה מת וקברתיו דמשמע דגבי מלחמה אי אמר מת וקברתיו נאמנת דאל"כ מאי גריעותיה דרעבון ממלחמה מה

שיש בזה אין בזה ומה שיש בזה אין בזה דברעבון שמת על מטתו אינה נאמנת ובמת וקברתיו נאמנת ובמלחמה במת על מטתו נאמנת ובמת וקברתיו אינה נאמנת, אינה טענה כלל שהרי כבר ביארנו דמת וקברתיו דלא מהימנא לגבי מלחמה לאו משום דשייך ביה בדדמי הוא אלא משום דכה"ג להתעסק האשה במלחמה לקברו לא עבידא משא"כ ברעבון ורבא שאמר רעבון גריע ממלחמה לא כיון בו רק מענין בדדמי לומר שהרעבון גרוע בענין בדדמי יותר ממלחמה דאילו במלחמה לא שייך ביה בדדמי אלא באמרה מת בעלי במלחמה אבל אם אמרה מת על מטתו [לא ואילו ברעבון אפילו אמרה מת על מטתו] שייך ביה בדדמי והיינו גריעותא דרעבון ממלחמה. תדע שהגרעון של רעבון ממלחמה אינו אלא לענין בדדמי שהרי מעיקרא סבר רבא למימר רעבון אינו כמלחמה דלא אמרי בדדמי כיון דשמע להההיא אתתא דאתא לקמיה דרבא דאמרה בדדמי הדר אמר רבא רעבון גריע ממלחמה וכו' ש"מ דגריעותיה דרעבון במלחמה אינו אלא לענין בדדמי כדפרישית אבל לענין אחר כגון אם אמרה מת וקברתיו במלחמה שאין בזה משום דאמרה בדדמי דהא לא שייך ביה בדדמי אלא משום משקרא ולא משקרא מלחמה גריעא מרעבון דאילו ברעבון דעביד כה"ג להתעסק האשה על בעלה לקברו לא מחזקינן בה למשקרא משום דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא ועוד דאשה דייקא ומינסבא ומשום הכי מהימנין לה אף כשאמרה מת בלא קברתיו היכא דלא שייך בה בדדמי ואילו מלחמה דלא עביד כה"ג להתעסק האשה על בעלה לקברו מחזקינן לה למשקרא אע"ג דמלתא דעבידא לאיגלויי הוא. אבל מה שתירץ בעל המגיד שהרמב"ם [מפרש] מלתיה דרבא דאמר רעבון גריע ממלחמה וכו' דאילו מלחמה כי אמרה מת במלחמה אינה נאמנת בשום גוונא בין אמרה קברתיו בין לא אמרה הא אם אמרה מת על מטתו נאמנת אע"פ שלא אמרה קברתיו ואילו ברעבון כי אמרה מת על מטתו ושלא מחמת רעב אינה נאמנת עד שתאמר מת וקברתיו. אינו מחוור דא"כ מאי גריעותיה דרעבון ממלחמה הא לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה דגבי רעבון במת על מטתו אינה נאמנת ובמת וקברתיו נאמנת וגבי מלחמה במת על מטתו נאמנת ובמת וקברתיו אינה נאמנת. אבל מ"ש עוד וי"ל לדעתו ז"ל שהטעם הוא דאע"ג דאנן לא חיישינן למשקרת כי אמרה מת במלחמה אע"ג דאמרה קברתיו חיישינן לה למשקרת הוא מסכים עם מה שכתבתי אני עכ"ל:

וה"ר יוסף בן לב כתב בתשו' (חלק ב' תשובה י"ו) וז"ל. וקשה לי בדברי ה"ה טובא. חדא דהיאך כתב דכוונת הרמב"ם וההל' לפרש דהבעיא היא בדלא אמר קברתיו אבל באומר קברתיו לא קא מיבעיא להו ומאי מהני דקאמר העד קברתיו דהוי טעמא משום דהיא גופא דייקא ומינסבא הכא ודאי לא דייקא דקאמר בדדמי. ועוד דאיך אפשר למימר

דס"ל לרב אלפסי דפשיטא להו דבאמר קברתיו מהימן והא איהו ז"ל כתב דלא איפשיטא בעיין אלא מיהו כיון דאמרינן בפרק דלקמן ההוא גברא דטבע בדיגלת וכו' שמעינן דע"א במשאל"ס נאמן ודוקא היכא דאמר דאסקוה לקמאי וכו' ואם איתא דלא קא מיבעיא להו בדאמר קברתיו דפשיטא דמהימן א"כ מאי האי דקאמר דאיפשטא הבעיא מההוא עובדא דדיגלת וכו' ודוקא היכא דקאמר אסקוה לקמאי דהוי כעין קברתיו וכדמשמע מדבריו דכתב דה"ה לע"א במלחמה דבעינן קברתיו והרי במת וקברתיו לא איצטריך פשיטות בעיא דלא קא מיבעיא להו אלא היכא דלא קאמר מת וקברתיו אבל במת וקברתיו פשיטא להו. ועוד קשה במאי דכתב ה"ה וז"ל א"נ דבעיין בכל גוונא היא ומיהו כי אמר מת וקברתיו לא חיישינן ליה מהנך עובדי וכו' ולכאורה נראה דלאו אורחא דגמ' היכא דדחי הפשיטות למימר צד אוחרנא אלא חדא מהנהו תרין צדדין דהוה מספקא ליה לבעיין והכא לאו הכי הוא דהרי הבעיין מספקא ליה אי טעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא עבידי אינשי דמשקרי ומהימן אפי' דלא אמר קברתיו או דילמא דטעמא דע"א משום דהיא גופה דייקא ומינסבא ולא מהימן אפי' בדאמר קברתיו ודוחה הפשיטות ולא קאמר שום צד מהנך תרין צדדין אלא צד אוחרנא דדוקא היכא דקאמר אסקינהו לקמן דהוי כמו קברתיו הוא דמהימן. כבר פירשתי לך הבנת דברי ה"ה ומה שיש לדון ולהקשות בדבריו:

ועתה באתי להודיעך שעמדתי על מ"ש הרא"ם בפסקיו בפירושא דהך בעיא ומתוך דבריו חשבתי ללמוד ולפרש דברי ה"ה בסגנון אחר ממאי דכתיבנא והרא"ם ז"ל לא כתב אותם הדברים אלא מסברא דנפשיה ולא ייחס אותם אל ה"ה והם דברי אלהים חיים טובים ונכוחים ואני חשבתי לומר כדי לתרץ הקושיות דשמא הרב המ"מ כיון לאותם הדברים אבל אין לשון המגיד משנה יכול לסובלו ומש"ה אמינא לך דאין לנו בדברי ה"ה אלא מאי דכתיבנא והקושיות שיש להקשות דכתבינן צ"ע לתרצן.

ועוד אודיעך שנתחדש לי חדוש מתוך דברי ה"ה והוא דמתוך דבריו משמע דאפשר לומר דלסברת הרב אלפסי נמי היכא דלא אמר קברתיו הויא בעיא ולא איפשיטא ואם נשאת לא תצא דהרי השוה להרי"ף ולהרמב"ם בכל מילי דהך בעיא ולא כ"כ הרב ר' יצחק בר ששת. ונ"ל דצדקו דברי הרב המ"מ וכמו שאוכיח לך. כבר ראית מ"ש הר"י בר ששת ז"ל דהרי"ף והרמב"ם פליגי בתרתי חדא דהרי"ף ס"ל דלא קא מיבעיא להו אלא דוקא היכא דאמר קברתיו אבל היכא דלא אמר קברתיו פשיטא להו דלאו כלום הוא ואם נשאת תצא, והרמב"ם ז"ל שכתב דבעד אחד במלחמה אם נשאת לא תצא דעת אחרת יש לו

דס"ל דבעיין בלא קברתיו אבל בקברתיו פשיטא דמהני ולא איפשיטא בעיין וכיון דלא איפשיטא אמרי' ביה לא תנשא ואם נשאת לא תצא עכ"ל.

וקשיא לי בגווייהו טובא דמנא להו לרב הנזכר דלא ס"ל להרמב"ם ז"ל דהבעיין הכי מספקא ליה דהוי טעמא משום מלתא דעבידא לאיגלויי ואפילו בדלא אמר קברתיו נאמן או דלמא דהוי טעמא משום דהיא גופא דייקא ומינסבא ואפילו בדאמר קברתיו לא מהימן דודאי הכי מסתברא דאי טעמא משום דהיא גופא דייקא ומינסבא לא מהני מאי דקאמר העד קברתיו דסוף סוף היא קאמרה בדדמי וכ"כ הרב הנזכר בעצמו בתשובותיו כשכתב סברת הרב אלפסי ז"ל וכשכתב נמי סברת האחרונים יעויין בתשובותיו. ואם נפשך לומר דאי הכי הוה סבירא ליה להרמב"ם ז"ל אפי' דאמר קברתיו לא תנשא לכתחלה, לאו מילתא היא דודאי מהנהו עובדי דכרמי ודגלת שמעינן דבקברתיו ע"א מהימן ומהנהו עובדי ודאי דלא שמעינן מינייהו דבעינן קברתיו דאע"ג דבהנהו עובדי קאמר ואסוקינהו לקמן דהוי בקברתיו מצינו למימר דמעשה שהיה כך היה משום הכי ספיקא הוי אי בעינן קברתיו אי לאו דהכי נמי איצטריך ליה למימר למאי דקאמר דהרמב"ם ס"ל דבעיין בדלא אמר קברתיו ולא איפשיטא בעיין, ואמאי לא איפשיטא והא בהנהו עובדי דכרמי ודגלת קאמר ואסוקינהו קמן דהוי כמו קברתיו וכדכתבינן אלא ודאי דאית ליה למימר דדילמא מעשה שהיה כך היה.

ומ"ש נמי דהרב אלפסי ס"ל דבעיין בדאמר קברתיו ובדלא אמר קברתיו פשיטא דלא מהימן ומנא ליה דלא נימא דמספקא להו אי אמרי' דלא מהימן אפי' בקברתיו או דלמא אפי' בדלא קברתיו מהימן ואדרבה דלישנא דרב אלפסי הכי דייקא דקאמר וז"ל שמעינן דע"א במים שאין להם סוף נאמן ודוקא היכא דקאמר ואסקוה לקמאי וכו' ואם איתא דהבעיין הוה פשיטא ליה דבלא אמר קברתיו לא מהימן מהיכא תיסק אדעתין למימר דאפי' במת לחוד מהימן דאיצטריך ליה לרב אלפסי למימר דדוקא באסקוה לקמאי הוא דמהימן אלא ודאי דנראים הדברים דהבעיין הוי מספקא ליה אי אמרי' דאפי' בלא קברתיו נאמן או דלמא דאפי' בקברתיו לא מהימן והשתא אתי שפיר מאי דקאמר ודוקא דאסקוה לקמאי וכו'.

ואודיע לכ"ת כי אחר שכתבתי כל זה מצאתי תשובה אחת לרב אלפסי העתיק אותה הרב בעל העיטור כתוב בסוף התשובה דאי אינסיבא לא מפקינן לה וכיון דכן אית לן למימר דס"ל לרב אלפסי דאע"ג דהבעיא איפשיטא דבקברתיו מהימן מהנהו עובדי דכרמי ודגלת (אפי' הכי איכא לאיסתפוקי אי נימא כיון דשמעינהו מהנהו עובדי דכרמי ודגלת) דלא הוי טעמא דמשום דהיא גופא דייקא ומינסבא אלא משום מלתא דעבידא

לאיגלויי ומלתא דעבידא לאיגלויי לא עבידי אינשי דמשקרי דילמא אפילו דלא אמר קברתיו מהימן דלא חיישינן דקאמר העד בדדמי ובהנהו עובדי דנקט ואסקוה לקמאי לאו דוקא אלא מעשה שהיה כך היה או דלמא דאע"ג דלא הוי טעמא דע"א משום דהיא גופא דייקא ומינסבא אלא משום דמלתא דעבידא לאיגלויי לא עבידי אינשי דמשקרי אפילו הכי לא מהימן בדלא אמר קברתיו משום דחיישינן דקאמר בדדמי ומאי דקאמר הר' אלפסי ודוקא היכא דקאמר ואסקוה לקמאי כעין הנהו עובדי לאו משום דברירא ליה דהנהו עובדי דוקא משום דקאמרי ואסקוה לקמאי אנסיבן ולפי זה אפילו אם נשאת תצא אלא קאמר דאית לאסתפוקי למימר משום דקאמרי ואסקוה לקמאי אנסיבן ואי לא לא הוו מנסבן ולכתחלה לא תנשא.

וא"ת דכגון האי הוה ליה לרב אלפסי לפרושי ולאודועי דלכתחלה קא מיירי ובדיעבד אם נשאת לא תצא, אפשר לתרץ ולמימר דלא חש לפרושי משום דמלתא דפשיטא הוא דמעובדא לית לן ראיה מכרעת דאית לן למימר דדילמא מאי דנקט ואסקוה לאו דוקא נקט אלא מעשה שהיה קאמר ודוחק הוא לומר דדילמא מאי דנקט ואסקוה לאו דוקא נקט אלא מעשה שהיה קאמר ודוחק הוא לומר דס"ל לרב אלפסי דאע"ג דהבעיא איפשיטא וליכא לאיסתפוקי כלל דצריך שיאמר העד קברתיו אפ"ה אם נשאת לא תצא משום דהחששא דבדדמי הויא חששא רחוקה כההיא דמים שאין להם סוף דאם נשאת לא תצא דהתם דוקא הוא דאמרינן הכי דכיון דשהה עליו כדי שתצא נפשו ולא עלה הוי מיעוטא דמיעוטא דנצולים בכה"ג ומש"ה אם נשאת לא תצא אבל בנדון דידן לית לן למימר הכי דודאי דחששא דבדדמי אינה חששא רחוקה כההיא דמשאל"ס וכיון דכן הוא כדי לכוון דברי הרב אלפסי שכתב בהלכות ודברי התשובה מסתברא כדאמרינן ובמאי דפליגי הריב"ש והרב המ"מ נראין דברי הרב המ"מ כדכתבינן ותו לא מידי (ע"כ שאלה ט"ז):

והנה הרא"ם ז"ל (שאלה ט"ז) כפי גודל חכמתו הפליא לדבר בהנך בעיי וכבודך יוכל לעמוד על כל דבריו ואני אניד לך מה שנתחדש לי בהם בהיותי מעיין בשאלה אשר שאלת. כפי הנראה מדברי הרב המ"מ פליגי חנניא ורב שימי בר אשי בתרתי בחדא חנניא לקולא ורב שימי לחומרא היכא דארגיל איהו קטטה רב חנניה לקולא ורב שימי לחומרא והיכא דאמרה מת וקברתיו חנניה לחומרא ורב שימי לקולא והקשה הרא"ם ז"ל עליו תרתי, חדא דא"כ אמאי פסק הרמב"ם כחנניא דנהי דהוי לחומרא במת וקברתיו בארגיל איהו קטטה הויא לקולא ורב שימי לחומרא ועוד הקשה דמאן לימא לן דבמת וקברתיו הוי רב שימי לקולא הרי מצינן למימר דאע"ג דטעמא דרב שימי משום דקא

אמרה בדדמי אפ"ה לא מהימנא אפילו במת וקברתיו דכיון דחושבת ע"פ האומדנא דודאי מת חיישינן דילמא משקרא ואמרה קברתיו כדי שלא יחשבו שע"פ האומדנא אמרה שמת. ומחמת הקושיות הללו לקח לו הרא"ם ז"ל דרך אחרת וכתב דס"ל להרמב"ם דהיכא דארגיל איהו קטטה רב שימי לקולא וחנניא לחומרא ודלא כפי' התוס' ובמת וקברתיו לא פליגי אלא דתרוייהו ס"ל דלא מהימנא והאריך הרבה בזה יעויין בפסקיו.

ולפי דעתי הקצרה יראה לי דס"ל להרמב"ם דפליגי חנניא ורב שימי בתרתי כדאמרן לעיל ואיהו ז"ל פסק בתרווייהו לחומרא בארגיל איהו קטטה פסק כרב שימי לחומרא ובקברתיו פסק כחנניא לחומרא ומש"ה סתם הדברים וכתב בסתמא דאם היתה קטטה בינו לבינה דאינה נאמנת. ולא חילק בין היכא דארגיל איהו להיכא דארגילה איהי קטטה וכתב נמי טעמא דאינה נאמנת מפני שזו הוחזקה שקרנית כדי ללמדנו דאפילו שתאמר מת וקברתיו אינה נאמנת. וכבר עלה במחשבתי לומר דשמא שזה הדרך אשר חדשתי דפסק הרמב"ם בהנך תרי לישני לחומרא היינו מאי דקאמר הרב המ"מ והא דלא כתב דאיכא בינייהו היכא דארגיל איהו קטטה משום דסמך על מה דאיתמר בגמרא ולא בא אלא ללמדנו דאע"ג דלא אידכר בגמרא אלא איכא בינייהו היכא דארגיל איהו קטטה דאיכא בינייהו נמי היכא דקאמר מת וקברתיו ואי קשיא לך דכיון דאיכא בינייהו תרתי אמאי לא קאמר בגמרא דאיכא בינייהו תרתי הנך דאמרן ולא קאמר אלא דאיכא בינייהו היכא דארגיל איהו קטטה תריץ ואימא הכי דפשיטא ליה לגמרא דאיכא בינייהו היכא דאמר מת וקברתיו ומש"ה לא קאמר לה ולא אתי אלא לאשמועינן דאיכא בינייהו היכא דארגיל איהו קטטה (דהוה ס"ד דאליבא דתרווייהו ל"ש בין היכא דארגיל איהו קטטה להיכא דארגילה איהי א"נ דהוה ס"ד דאיכא בינייהו) היכא דארגילה איהי דיש פנים לכאן ולכאן דהרי כתבו התוס' דאיכא מאן דגריס איכא בינייהו דארגילה איהי. ואם לחשך אדם לומר דהרי כתב הרמב"ם דבמלחמה אפילו דאמרה וקברתיו אינה נאמנת ואע"ג דלא הוחזקה שקרנית אמרינן דקאמרה קברתיו כדי שיאמנו דבריה ולא יחשבו דקאמרה בדדמי וכיון דכן הוא היכי קאמרינן דלרב שימי דחייש דקאמרה בדדמי דאי אמרה קברתיו נאמנת ובשלמא לדעת הרא"ם ז"ל ניחא אבל לפי דעת הרב המ"מ ולמאי דכתיבנא קשיא. הא ודאי לאו מילתא היא דבשלמא במלחמה כיון דהוחזקה המלחמה ומסתמא קאמרה בדדמי חיישינן נמי דמשקרא כדי שיאמנו דבריה כיון שהיא סבורה דודאי מת דקאמרה בכל הני דאיקטול איהו פליט כדקאמר בגמרא אבל בהך דקטטה כיון דלא הוחזק לן שום סכנה אלא דאנן חיישינן דילמא אתרמי ליה שום סכנה וכיון

דיש קטטה ביניהם קאמרה בדדמי אין לנו לחוש נמי דדילמא משקרא דמאי דקאמרה קברתיו כדי שיאמנו דבריה קאמרה הכי. ותו לא מידי בשאלה אשר שאל כבודך:

ועתה באתי להודיעך מה שחדשתי אני באלו הבעיות כפי סברת הרמב"ם והרב אלפסי. כבר ראית מ"ש הרא"ם ז"ל בפסקיו דהרשב"א והריטב"א והרב מ"מ הבינו דמאי דכתב הרב אלפסי בהלכות דלא איפשיטא בעיין דע"א בקטטה היינו דלא איפשיט אי הוי טעמא דע"א משום דמילתא דעבידא לאיגלויי לא עבידי אינשי דמשקרי ואי משום דהיא גופה דייקא ומינסבא ואליבא דידהו קשיא דהרי כתב הרב אלפסי דבעיין דע"א במלחמה איפשיטא מהנהי עובדי דדגלת וכרמי דטעמא דע"א לא הוי משום דהיא גופה דייקא ומינסבא וכן בע"א ביבמה כתב דנאמן משמע דלא הוי טעמא דע"א משום דהיא גופה דייקא ומינסבא. ותירץ הוא ז"ל דמאי דקאמר בהלכות דבעיין לא איפשיט לאו משום דמספקא לן אי טעמא משום דמילתא דעבידא לאיגלויי וכו' דהא ודאי דטעמא לאו משום דהיא גופה דייקא ומינסבא אלא משום דמילתא דעבידא לאיגלויי וכו' ומאי דקאמר לא איפשיטא בעיין היינו משום דאע"ג דטעמא דע"א משום מילתא דעבידא לאיגלויי אפ"ה חיישינן הכא דהוחזקה שקרנית דלמא שכרה העד להעיד שקר. והבעיין נמי מספקא ליה הכי דאפילו דאמרינן דטעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי וכו' אפ"ה אפשר דילמא שכרה העד להעיד שקר אלא דעדיפא מינה קאמר דאפילו את"ל דלא חיישינן דילמא שכרה העד אפ"ה איכא לספוקי דדילמא לא מהימן דשמא דטעמא דע"א משום דהיא גופא דייקא ומינסבא. זו היא כוונת הרא"ם ז"ל באותו הפסק.

ולכאורה נראה דדוחק הוא לומר דהבעיין הוה מספקא ליה נמי אי חיישינן דדילמא שכרה העד להעיד כיון דלא הוזכר רמז מזה בדבריו אדרבה משמע מדבריו איפכא דאי טעמא דע"א משום מלתא דעבידא לאיגלויי תו ליכא למיחש למידי, וע"פ דרכו של הרא"ם ז"ל הוה מצינן לתרוצי שפיר ולמימר דאין ה"נ דהבעיין לא אסיק אדעתיה דדילמא שכרה העד אבל מדחזינן הנהו תרי בעיי דע"א במלחמה וע"א ביבמה דאיפשיטו והך בעיא קיימא בתיקו אית לן למימר דמטעמא אחריתי דלא שייכא בהנהו לא איפשיטא וקיימא בתיקו והיינו משום דאית למימר דדילמא שכרה העד. ואל תתמה דלימא תלמודא טעמא דלא אסיק אדעתיה דבעיין דהכי אית לן למימר לעיל דקאמר אלא הכא כגון דקאמרי אסקינהו לקמן וכו' דאע"ג דלא אסיק אדעתיה דבעיין דבעד קאמר בדדמי ומש"ה סתמא קאמר דאי טעמא דע"א משום דמלתא דעבידא לאיגלויי ע"א מהימן במלחמה ולא חילק בין קברתיו ללא קברתיו משום דסבירא ליה דהעד לא קאמר בדדמי ואפילו הכי דחי גמרא פשיטות הבעיא וקאמר דדילמא דאין העד נאמן

אלא דוקא כגון דקאמרי אסקינהו לקמן דהוי כמו קברתיו וכמ"ש הר"ן והריב"ש, וזה הדרך הוא הגון ונכון:

ועוד חשבתי דרך אחר ליישב דברי הרי"ף ולתרץ מה שהקשו עליו הרשב"א וריטב"א והוא שכבר ידעת שכתבו התוס' בפ' האשה רבה דודאי הנך תרי טעמי תרווייהו איתנהו דהא בר"פ האשה אמרינן מתוך שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלה ולא מספקא ליה לבעיין אלא הי מנייהו עיקר ועדיף ומש"ה אע"ג דהנהו תרי בעיי דע"א במלחמה וע"א ביבמה איפשיטו דנאמן עד אחד דטעמא דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאיגלויי וכו' והך טעמא עיקר אפ"ה בעיין דקטטה לא איפשיטא כיון דהנך תרי טעמי צריכי אלא דחד מינייהו עיקר ובעד דקטטה ס"ל לגמ' דליתא כלל טעמא דהיא גופה דייקא ומינסבא דכיון דהוחזקה שקרנית תו ליכא למימר דהיא דייקא ומנסבא ומש"ה לא איפשיטא הבעיא וקיימא בתיקו.

ועוד כי בהיותי מעיין בשאלתך ראיתי תשובה אחת לרבינו נסים ונפלאתי הפלא ופלא שכתב וז"ל דעד אחד בדבר לא מהימן דחיישינן דקאמר בדדמי כדחיישינן באשה גופה וכדאמרינן דבר אמרי לה הרי היא כמלחמה ואמרי לה אינה כמלחמה וכו' וכיון דלא איפשיטא נקטינן לחומרא שכן דרך הגאונים לפסוק בשתי לשונות להחמיר בשל תורה ואפילו היכא דלשון אחרון לקולא וכ"פ הרמב"ם בפרק אחרון מהל' גירושין שכתב שאם היה דבר בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת וכו' וכיון דלגבי אשה עצמה נקטינן דדבר הרי הוא כמלחמה הכי נמי לגבי עד אחד הילכך עד דאמר וקברתיו לא מהימן ע"כ. ואיברא דאיכא ספרי דפוס דכתיב בהם אינה נאמנת ואיכא ספרי דפוס דכתיב בהם נאמנת אבל מילתא דפשיטא היא דהנוסחא האמיתית היא נאמנת דזיל בתר טעמא דכתב וז"ל היה דבר בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת שדבר פשוט בפי כל אדם שבשנת הדבר זה חי וזה מת ואפשר שימותו בדבר נערים חזקים וינצלו הזקנים החולים ולפ"ז אין חוששין לה שמא סמכה דעתה על רוב המתים עכ"ל. ואין ספק דמאי דקאמר שדבר פשוט בפי כל אדם וכו' היינו מאי דקאמר בגמרא דאמרו אינשי שב שנין הוה מותנא ואיניש בלא שניה לא אזיל. וכ"כ המגיד משנה דבר אמרי לה כמלחמה דאמרה בדדמי ואמרי לה אינה כמלחמה דאמרי אינשי שב שנין הוה מותנא ואיניש בלא שניה לא אזיל ופסק רבינו כלישנא בתרא. וכיון שכן הוא ע"כ אית לן למימר דיש דלוג וחסרון לשון בתשובה הנזכרת מהר"ן או דילמא דנוסחא אחרת היה לו בדברי הרמב"ם.

והוקשה בעיני נמי שלא הוזכרה סברת הרמב"ם לא בפסקי הרא"ש ולא בפסקי הרב בעל הטורים ורבינו ירוחם אלא כתבו סתמא להחמיר כלישנא קמא ותו לא מידי עכ"ל:

על מ"ש הרב המגיד (לעיל בריש ההלכה) גבי בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה וכו', ויש קצת תימה בזה שהרי הוא סבור דטעמא דע"א משום מלתא דעבידא לאיגלויי וכו'. י"ל שאין כאן תימה כלל דכיון דאיבעיא לן ע"א בקטטה מהו ולא אפשיט משמע דכל ע"א בקטטה איכא למיחש דילמא לא חייש למילתא דגלויי וטעמא ע"כ משום דחיישינן שמא היא שכחה אותו:

הלכה ג

לא הוחזקה מלחמה בעולם וכו' ואם נשאת לא תצא. טעם רבינו דכיון דמדינא איתתא מהימנא לומר אי משום דמילתא דעבידא לאיגלויי היא אי משום מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה וכו' כי איבעיא לן בלא הוחזקה מלחמה ספיקא בדרבנן היא ונקטינן בה לקולא לענין אם נשאת לא תצא:

הלכה יא

כיצד היה העכו"ם מסל"ת ואומר אוי לפלוני שמת וכו'. כתב הריב"ש אם לא בא לב"ד ואמר מעצמו איש פלוני מת כמספר דברים מסל"ת נקרא ואינו צריך שיאמר בדבריו כל אותן דברים שהזכיר הרמב"ם שהוא לא הביאם אלא לרווחא דמלתא והביא ראיה מההוא עכו"ם דהוה אמר מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי ומההוא דהוה אמר מאן איכא בי חסא שכיב חסא ועוד הביא ראיה מדתנן מעשה באחד שעמד על ראש ההר ואמר איש פלוני ממקום פלוני מת והלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו ומקשינן בגמרא ודילמא שד הוא ולא מקשינן ודילמא עכו"ם הוא ואין זה מסל"ת אלא ודאי כדאמרן ועוד הביא ראיות אחרות:

הלכה יג

וכן אם שמע מערכאות עכו"ם וכו'. כתב הטור על דברי רבינו יראה מדבריו שאם אמרו נהרג בדין ושלא על ידם נאמנים ומדברי א"א הרא"ש ז"ל יראה שאפילו אמרו נהרג שלא על ידם אינם נאמנים. בפרק כל הגט (גיטין דף כ"ח:) תנא שמע מקומנטריסין של עכו"ם איש פלוני מת איש פלוני נהרג אל ישיאו את אשתו מאי מת ומאי נהרג וכו' הא קי"ל דכל מסל"ת הימוני מהימני ליה ה"מ במלתא דלא שייכי בה אבל במלתא דשייכי בה עבידי לאחזוקי שקרייהו. ופירש"י דלא שייכי בה שאינה תפארת להם, דשייכי בה כי הכא שמתפארים שהרגו בדין עבידי לשקר ולומר נהרג אע"פ שלא ראוהו אלא יוצא לדון, ומשמע לרבינו דלא מיקרי שייכי בה אלא כשאומרים שמת או שנהרג על ידם וזהו שכתב שאמרו הרגנו את פלוני, ולפ"ז צ"ל שהוא מפרש מת על ידינו אבל אם אומרים שנהרג ע"י ערכאות אחרים לא שייכי בה מייקרי כיון שלא נהרג על ידם:

הלכה טז

וכן אם השליכוהו בים וכו'. כתב ה"ה שלא התירוה אלא לאחר י"ב חדש וכו'. יש לגמגם על זה ממ"ש בפ' אלו טרפות (חולין דף נ"ז:) דאדם טריפה חי יותר מי"ב חדש:

הלכה יז

נפל לחפירת נחשים וכו'. בגמרא מפרש טעמא משום איצצא ופירש"י שדוחקן כשעומד עליהם אבל גוב אריות רחב הוא ואינו עומד עליהם ופעמים שאינם רעבים ואינם אוכלים אותו:

הלכה יח

ראוהו צלוב וכו'. אין דברי ה"ה נראים לי שמ"ש שהוקשה לו מדקתני סתמא מעידין על המגוייד וגם מדלא אמר רבא בחשש סכין מלובנת הלא הגמרא מלא מדברים כאלה שהם סתמיים. ונ"ל דמיירי בדבר פרטי והכרעת הירושלמי דלא ליפלוג אגמרא דידן הכרעה היא ודאי דכל מאי דמצינן לפרושי בגוונא דלא ליפלוג עדיף טפי ואע"פ שהפירוש יהיה דחוק קצת. ומה שתמה על רבינו למה לא כתב מזה כלום זהו לפי מה שהוא סבור שלא הזכיר דין מגוייד כלל אבל לפי האמת כבר הזכירו במ"ש אע"פ שדקרוהו או ירו בו חצים. וא"ת דמ"מ יש לתמוה עליו למה לא ביאר דבריו אי מיירי דוקא ברומח או חץ מלובנים ואי כשאינם מלובנים מאיזה טעם אין מעידין עליו אם דקרוהו במקום דלא חיי, י"ל דאין מקום לתמיהא זו שרבינו כתב המשנה כצורתה כמ"ש הרי"ף וכמו שאנו מפרשים בהרי"ף דטעמא משום דחיישינן דילמא בסכין מלובנת נתגייד כך נפרש בדברי רבינו:

הלכה יט

עד אחד אומר ראיתיו שמת במלחמה וכו'. כתב הר"ן בתשובה דלדעת הרי"ף ורבינו ה"ה לע"א אומר מת בדבר דלא מהימן עד שיאמר קברתיו. וכתב כן מפני שנזדמנה לו נוסחא בדברי רבינו שכתוב בה היה דבר בעולם ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ונוסחא משובשת היא כדמוכיח סוף הלשון וצריך לגרוס נאמנת:

עד אחד אומר ראיתיו שמת במלחמה וכו'. כתב ה"ה בפרק האשה שלום איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו וכו'. ומתבאר מדבריו ג"כ שמים שאין להם סוף וכו' (עיין במ"מ). דברים אלו תמוהים דלא אמרו שצריך לעמוד עליו עד כדי שתצא נפשו אלא במים שיש להם סוף. וראיתי מי שהגיה וכתב שמים שיש להם סוף שאפשר לעמוד על בוריו של דבר. והגהה זו טעות היא דא"כ מאי האי דקאמר מתבאר מדבריו הרי בפירוש כתבו רבינו לעיל ואם נפל למים מקובצים וכו' ועוד דאי במים שיש להם סוף קאמר היכי

מסיים בה וזהו שכתב רבינו או שטבע בים הגדול. הילכך גירסא דידן עיקר וה"ק שמים שאין להם סוף לעולם אינו מעיד העד ואומר מת אלא א"כ שהה כדי שתצא נפשו ומש"ה אע"ג דלא אמר קברתיו אם נשאת לא תצא. וזהו שכתב רבינו או שטבע בים הגדול ומת כך צריך לגרוס בדברי הרב המ"מ ומייתי ראיה מדכתב שטבע בים הגדול ומת דמשמע שהוא יודע שמת והיינו לפחות ע"י ששהה כדי שתצא נפשו הילכך אע"ג דלא אמר קברתיו אם נשאת לא תצא ובסמוך אכתוב דממקום אחר משמע כן מדברי רבינו:

הלכה כ

וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה בים וכו' ואם נשאת לא תצא. נראה מדקדוק דברי רבינו דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור כדי שתצא ולא עלה הא לאו הכי אם נשאת תצא וכמ"ש הרשב"א והריב"ש. ואע"ג דבסיפא כתב אמר טבע פלוני בים ולא כתב ולא עלה משמע דאפילו שכתב ולא עלה סמיך:

הלכה כא

מצאוהו הרוג וכו' אע"פ שיש להם סימנים בגופו ובכליו וכו'. רבינו כתב בפ"ז מהל' נחלות שאם לא הכירו פניו אבל היו סימנים מובהקים בגופו והכירו אותם אין משיאין את אשתו משמע שבשום סימן לא מהני להשיא אשה א"כ מ"ש כאן אע"פ שיש להם סימנים בגופו אע"פ שהם סימנים מובהקים קאמר דאין מעידין עליו וא"כ קשה מאי האי דקאמר ואפילו שומא דהא שומא סימן גרוע הוא כדמשמע בגמרא (יבמות דף ק"כ) דהא פליגי ביה אי הוי סימן מובהק, וע"ק שכתב בפי"ג מהל' גזילה הסימנים המובהקין סומכים עליהם ודנים על פיהם בכ"מ דין תורה. ואין לדחות דדוקא לענין דיני ממונות קאמר ולא לענין איסורא. חדא דא"כ מאי בכ"מ דקאמר. ועוד שפסק בפ"ג מהל' אלו שמחזירין גט ע"י סימן דנקב יש בו בצד אות פלונית. וליישב כל זה צריך לומר שג' מיני סימנים הם. סימנים מובהקין ביותר כגון נקב יש בו בצד אות פלוני וסימן כזה סומכים עליו אפילו לענין איסור א"א. ויש סימנים גרועים ביותר כגון ארוך וגוץ וסימן כזה אין סומכין עליו אפילו לענין דיני ממונות. ויש סימנים מובהקין קצת ובהני הוא דאיבעיא לן אי הוו דאורייתא או דרבנן וחילוקים אלו הם מוכרחים בגמרא וכמ"ש המפרשים:

והשתא מ"ש רבינו בפ"ז מהל' נחלות שאע"פ שיש בו סימנים מובהקין אין משיאין את אשתו היינו דוקא בסימנים מובהקין קצת אבל אם היו סימנים מובהקין ביותר משיאין את אשתו ומ"ש כאן אע"פ שיש סימנין בגופו היינו במובהקין קצת ומש"ה שייך לומר ואפילו שומא דבלישנא בתרא אמרינן בגמרא דכ"ע סימנין דרבנן כלומר סימנין מובהקין קצת ובשומא קא מיפלגי ר' אלעזר סבר סימן מובהק הוא כלומר מובהק ביותר ורבנן

סברי לאו סימן מובהק הוא כלומר לאו סימן מובהק הוא ביותר. וה"ק רבינו אע"פ שיש בגופו סימנין מובהקין קצת אין מעידין עליו ואפילו שומא דאיכא למ"ד שהוא סימן מובהק ביותר אין מעידין עליו משום דלא קי"ל כוותיה אלא כרבנן דאמרי שאינה סימן מובהק ביותר ואע"פ שהיא סימן מובהק קצת אין משיאין עליה. ועל דרך זה יש לפרש מ"ש רבינו לקמן ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכך היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פלוני הוא עד שיעיד העד שהוא פלוני וכו' דבסימנין מובהקין קצת מיירי ולא הוצרך רבינו לפרש דבסימן מובהק ביותר שמשיאין עליו מפני שסמך על מ"ש בפ"ג דמחזירין גט ע"פ סימן מובהק דנקב יש בו בצד אות פלוני. וכן י"ל שסמך על מ"ש בפרק זה אם השליכוהו בים והשליכו מצודה אחריו והעלו ממנו אבר שא"א שינטל מן החי ויחיה ה"ז מעידין עליו ומשיאין את אשתו וע"כ מיירי כשיש להם סימן מובהק באותו אבר שהוא של אותו אדם דאל"כ הא איכא למיחש דילמא אבר דאדם אחר הוא כדחיישינן בפרק האשה שלום בעובדא דחרוכא וכ"כ נמוקי יוסף ודקדק מדכתב רבינו אבר אחד ממנו נראה שניכר להם בודאי שהוא ממנו וכ"כ ה"ה, והר"ד כהן כתב שסמך על מ"ש הנהו עובדי בסוף יבמות (דף קכ"ב) דקולר בני אדם שיצאו ממקום למקום והסיח עכו"ם לפ"ת קולר בני אדם שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני מתו וקברתים והשיאו את נשותיהם ומעשה דששים בני אדם שהיו הולכים לכרכום ביתר וכו' וכיון דבהני עובדי אע"פ שהעכו"ם לא היה בקי בהם ולא בשמותיהם השיאו את נשותיהם ע"י שאמר העכו"ם שהיו הולכים למקום פלוני כ"ש היכא דיהיב ביה סימן מובהק שמשיאין על ידו:

הלכה כב

טבע בים וכו' ואם שהה ביבשה אחר שהושלך מן הים י"ב שעות ונתפח אין מעידין עליו. כתב הר"ן בתשובה שהיה כתוב בנוסחת רבינו שבידו כ"ד שעות ושהכ"ד ט"ס הוא והנוסחא האמיתית היא אם שהה שעות וכתב שהטעם שכתב רבינו אם שהה שעות משום דאמרי' בגמ' דה"מ דכי אסקוה חזיוה בשעתיה משמע דדוקא בשראו באותה שעה אבל כששהה עד שעה שניה דהיינו שעות חיישינן ולא שרינן ליה. ומה שתמהתם עליו מ"ש ונתפח דמשמע דוקא נתפח ובגמ' לא משמע הכי יפה דקדקתם וכבר הקשה עליו הרשב"א ואפשר שהרב ז"ל תפס לו הלשון האמור בגמ' אבל אשתהי מתפח תפח ואף לזה כיון הרמב"ם לומר דכיון ששהה שעות דאיתפח עכ"ל. וכתב הריב"ש שאע"פ שיש לחלק ולומר דהאי דבמיא חזיוה בשעתיה בעינן לא נאמר אלא במי ששהה במים אחר מותו יותר מג' ימים לפי שכיון שעמד יותר מג' ימים כבר נפסד אלא שצמתוהו המים

ומנעוהו מלהשתנות ומיד לאחר שעה שיוצא מן המים הוא משתנה אבל מי שלא עמד ג' ימים במים אחר מותו אפשר דלא אמרינן ביה מתפח תפח אלא לעולם מעידים עליו עד שימלאו לו ג' ימים מעת מותו. ואף לשון הרמב"ם בזה אפשר לפרשו כן אלא שהרמב"ן והרשב"א כתבו בפשיטות דאפי' לא שהה במים ג' ימים בעינן דאסקוה וחזיוה בשעתיה דכל שמת במים משתנה אחר שעה אחת שיצא מן המים וא"כ אין ראוי להקל וכתב עוד היכא דאשתהי אם נשאת תצא ואף אם יש ספק אי אשתהי או לא אשתהי תצא כדעת הרשב"א בנסתפק לאחר ג' ימים אלא דבאשתהי בודאי אין כאן עדות כלל והבא עליה בחטאת קאי ובניה בחזקת ממזרים ובספק אשתהי אפשר שאינו כן אבל מ"מ אם נשאת תצא כספיקא דשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דאם נשאת תצא אא"כ נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי עכ"ל:

כשמסתכלין בצורתו כדי להכירו וכו'. כתב ה"ה ורבינו לא הזכיר מדין זה כלום ולא נתבאר לי למה עכ"ל. כלומר שהשמיט דין השנוי במשנה מי שעמד על ראש ההר ואמר אני פב"פ ממקום פלוני מת והלכו ולא מצאו שם אדם והשיאו את אשתו ולא כתבו כלל והיה אפשר לומר שטעמו משום דאמרינן בגמ' ודילמא שד הוא ותירצו שראו לו דמות אדם אינהו נמי דמו דחזו ליה בבואה אינהו נמי אית להו בבואה דחזו ליה בבואה דבבואה וס"ל לרבינו כמ"ש הגאון שהביא הטור דהאידנא לא בקיאינן בבבואה דבבואה הילכך לא עבדינן בה עובדא. אבל קשה דא"כ ה"ל להשמיט הא דתנן (גיטין דף ס"ו) מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו דהא עלה נמי פריך בגמרא וליחוש דילמא שד הוא ומשני שראו לו דמות אדם ובבואה דבבואה. ורבינו כתב בפ"ב הא דמי שהיה מושלך לבור ולא כתב דחזו ליה בבואה דבבואה הרי בהדיא שסובר דעבדינן בה עובדא. לכן נראה שטעם רבינו הוא משום דבתר דאוקימנא ההיא דמי שעמד על ראש ההר וההיא דמי שהיה מושלך לבור כדחזו ליה בבואה דבבואה אקשינן ודילמא צרה הואי ומשני תנא דבי רבי ישמעאל בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאינם מכירים תו לא צריכינן לאוקומי דחזו ליה בבואה דבבואה ולפיכך גבי מי שהיה מושלך לבור לא כתב רבינו דחזו ליה בבואה דבבואה אלא כתב שהטעם מפני שבשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירים מינה נשמע דה"ה למי שעמד על ראש ההר ואמר אני פב"פ מת והלכו ולא מצאו שם שמשיאין את אשתו ולא חיישינן דילמא שד הוא ולא לדילמא צרה היא מאחר דבשעת הסכנה הוא ולפיכך השמיטו רבינו לגמרי לפי שסמך על מ"ש גבי מי שהיה מושלך לבור:

הלכה כד

בא אחד ואמר אמרו לי ב"ד וכו'. כתב מהרי"ק בסי' קפ"ה דהא דכתב רבינו דאין אומרים שמא יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת דוקא מפני שאמרו לו כשתלך למקום פלוני אמור להם שמוכיחים הדברים שאותו יצחק בן מיכאל שמת הוא העומד באותה העיר שזה הולך שם דאי לא תימא הכי למה תלוי שליחותו בהליכתו לאותו מקום ומפני כן אשתו מותרת ע"כ. וכן נראה ממ"ש רבינו לקמן בסמוך ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו וכו' עד שיעיד העד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם עירו משמע דבעינן שיזכיר שם עירו והכי תניא בתוספתא אין מעידין עליו עד שיכירו וכו' ושם עירו. מיהו כתב מהרי"ק בסי' קע"ז דהיינו דוקא כשאין מזכיר שם אביו אז צ"ל יוסף שממקום פלוני וכו' אבל אם אמר יוסף בן שמעון מת אז א"צ להכיר ולהעיד על המקום דטפי איכא היכרא בשם אביו (מבשם) מקומו. והביא ראיה ממ"ש רבינו מצאו כתוב בשטר מת פב"פ או נהרג פב"פ ונודע שזה כתב ישראל ה"ז תנשא אשתו וכתב עוד וכן מי שנשתתק ובדקו אותו וכו' וכתב שמת פב"פ תנשא אשתו. הרי לך שלא הזכיר שם העיר מאחר שהזכיר שם האב וכו'. ומ"ש הרמב"ם ז"ל ראו אחד עומד מרחוק ואומר שהוא פב"פ ממקום פלוני והרי נשכו נחש והרי הוא מת והלכו ומצאוהו שנשתנה ולא הכירוהו משיאין את אשתו עכ"ל. אפילו נאמר דדוקא נקט ממקום פלוני ואפילו שהזכיר שם אביו פשיטא די"ל דדוקא (נקט) התם שצריך לברר העדות יותר שהרי כשמצאוהו מת לא מצאוהו בצורת אותו האיש שהזכיר ואם לא שהזכיר שם מקומו היה לנו לתלות בתרי יוסף בן שמעון כיון שאין אנו מכירין אותו בצורתו ולא היינו תולים בהשתנות דנשיכת נחש אבל עכשיו שהזכיר שם עירו אז יש לנו לתלות יותר בהשתנות הצורה מחמת הנשיכה משנתלה בתרי יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת מאחר שלא הוחזקו ואין אנו יודעים אלא זה שהוא בעלה של זו אבל היכא שהעדים הכירוהו בצורתו פשיטא דסגי בשמו ושם אביו וכן מוכיח מתוך תשובת רבינו יואל עכ"ל. ושתי תשובות הללו כסותרות זו את זו בהבנת דברי רבינו שבאחת מצריך שיזכיר שם עירו אע"פ שהזכיר שמו ושם אביו ובאחרת אינו מצריך שיזכיר שם עירו. ונראה דספוקי מספקא למהרי"ק כוונת רבינו אי סגי כשיזכיר שמו ושם אביו או אי בעינן שיזכיר ג"כ שם עירו:

הלכה כה

יצא עכו"ם וישראל מעמנו וכו' והוא שיאמר קברתיו. ה"ה כתב שלא הצריך רבינו שיאמר קברתיו אלא היכא שאין העכו"ם מזכיר שם היהודי אלא אומר איש יהודי שהיה עמי. ויש לתמוה על דבריו דבאמירתו קברתיו אינו מוציאנו מידי ספק אם הוא איש

פלוני שמת או אם הוא אחר וכבר הרגיש הוא ז"ל בחולשת דבריו וכתב ואפי' ת"ל שיש להשיב על זה מ"מ ודאי כך כוונתו של רבינו כמו שכתבתי כנ"ל עכ"ל. ומ"מ כדברי ה"ה כתבו הר"ן והריב"ש בתשובותיהם, שהר"ן כתב אין ספק שכל שהעכו"ם מכירו א"צ שיאמר אלא מת בלבד והיינו עובדא דבי חיואי ובי חסא ואין בזה ספק ואפילו לדברי הרמב"ם שכ"כ הוא ז"ל בכל כיוצא בזה בפ' אחרון מהלכות גירושין דכל שהוא מכירו אינו צ"ל אלא מת בלבד אבל כשאינו מכירו הוא שסבור הרב דלא סגי עד דאמר קברתיו מפני שהמעשים שבאו בגמ' בכיוצא בזה בכולם יש בהם קברתיו כדאמרינן חבל על ס' בני אדם שהיו מהלכים לאנטוכיא וכו' וחבל על ס' בני אדם שהיו מהלכים לכרקום של ביתר וכו' וחבל על יהודי אחד שהיה עמי בדרך ומת וקברתיו ואמרינן פונדקית עכו"ם היתה וכו' וזה קבר שקברתיו בו כלומר שאינו מכיר אותו איש שאמרה עליו שמת אלא אומר איש יהודי שהיה עמי וכיוצא בזה לא סגי עד דאמר קברתיו ואע"ג דאיכא למימר בכל הני דמעשה שהיה כך היה ולאו דבעינן קברתיו סובר הרב ז"ל דאם איתא א"א דלא לישתמיט תנא ולימא בחד מינייהו מת לחוד אלא ש"מ דנהי דבמכירו סגי במת בלחוד באינו מכירו בעינן דאמר מת וקברתיו. זה הוא דעתו של הרב ז"ל בזה וטעמא דמלתא שיותר אדם בקי במי שהוא מכירו מבמי שאינו מכירו הילכך במכירו כל שאמר מת בלחוד סגי אע"ג דלא אמר קברתיו ולא חיישינן דאמר בדדמי אבל כשאינו מכירו חיישינן דאמר בדדמי לפי שאין הדברים ברורים במי שאינו מכירו עד דאמר קברתיו וכבר חלקו מהאחרונים בזה על הרב ז"ל. אבל דברי הרב נכונים כפשוטן של שמועות וכ"כ הריב"ש בתשובה שלא הצריך רבינו לומר קברתיו אלא כשאין העכו"ם מזכירו בשם כי כן מזכיר בגמרא בהנהו עובדי דאבא יודן בכלהו קברתיו והנהו הכי הוו שלא היה העכו"ם מזכיר המתים בשם אבל כשאומר העכו"ם מסל"ת איש פלוני מת חלילה לרב ז"ל שיצריך קברתיו שהרי באותו פרק עצמו כתב כיצד משיאין ע"פ עכו"ם מסל"ת ולא הזכיר כלל קברתיו וכן בכמה מקומות בפ' ההוא ובפרק שלפניו כי הרב ז"ל אינו סובר שנאמר בכל הנהו תלת עובדי מעשה שהיה כך היה וכו' עכ"ל. ולי נראה מדברי רבינו שאינו מצריך שיאמר קברתיו אלא בעכו"ם אבל לא בישראל אא"כ אמר מת במלחמה או טבע בים. ונמוקי יוסף כתב שהרשב"א והריטב"א תמהו על דברי רבינו ולתקן דבריו כתב הריטב"א דכל היכא שהעכו"ם מכריז ואמר מאן איכא בי פלוני בזה סגי בלא (שיאמר) קברתיו דכיון דמעייל נפשיה לאכרוזי ולמימר הכי אי לאו דקים ליה הכי דשכיב לא הוה קאמר אבל בעכו"ם מסל"ת בעלמא חיישינן דילמא אמר בדדמי וצריך שיאמר קברתיו וטעמא דמסתבר הוא עכ"ל. וה"ר אליה מזרחי ז"ל כתב בתשובה

דרבינו לא מצריך למימר קברתיו אלא היכא דשייך אומדנא דדעתא והכא גבי עכו"ם שאמר איש שיצא עמי מכאן מת דמצריך לומר קברתיו היינו טעמא משום דגבי הליכת הדרך שייך בה אומדנא דדעתא דלפעמים בהולכי שיירות כשהולכים בדרך וקרה לאחד מהם שנשאר מן החברה ובקשוהו ולא מצאוהו חושבים באומדן דעתם ודאי מת או נהרג דאזלי בתר רוב נפסדים מהחברה שהם מתים או הרוגים דאי לא תימא הכי א"כ הא דכתב ע"א שאמר ראיתיו שמת במלחמה וכיוצא בדברים אלו שרובם למיתה אם אמר קברתיו נאמן ותנשא על פיו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא מאי איריא מלחמה וכיוצא בהם אפילו בלא מלחמה וכיוצא בה אם אמר קברתיו אין ואי לא לא ועוד הרי הוא כתב בפרק הקודם מי שהוחזקה א"א והלכה היא ובעלה למדה"י וכו' ואפי' עכו"ם המסל"ת נאמן ומשיאין על פיו ובפ' הבא אחריו כתב כבר אמרנו שאם הסיח העכו"ם לפי תומו ואמר אוי לפלוני שמת כמה היה נאה וכו' ה"ז נאמן ותנשא על פיו משמע דאינו מצריך לומר וקברתיו. והתימה מהטור איך נעלם ממנו זה ואמר ואיני יודע מה צריך שיאמר קברתיו עכ"ל הרא"מ ז"ל. וכתב הריב"ש דקברתיו לאו דוקא אלא כל שנתעסק בטלטולו ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף או שהוא לא נתעסק אלא שמעיד שנתעסקו בו אחרים בהא סגי דהשתא ליכא למיחש למידי שכיון שנתעסקו בו הכירוהו וליכא למיחש דאמר בדדמי וכן ליכא למיחש שלא מת אלא דמחו ליה ברומחא או בגירא וכן במים אפשר שהמים בלבלוהו וסבר שמת שהרי התעסקו בו וראו בטוב שמת וכ"כ הר"ן בתשובה וכתב עכו"ם זה שאמר שראה אותו מת על שפת הים ושאל לצופה המגדל כמה יש שהגיע ליבשה וא"ל כמו ששה ימים כל כה"ג ודאי לא משמע דאיכא למיחש דאמר בדדמי עכ"ל:

סליקו הלכות גירושין